AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL : 17 • MAYIS 2007 • 5 YTL. (KDV DAHİL)

insancıl

ISSN 1300-4158

2007/05

- Dünya Şiir Günü Bildirisi
- Ömer Naci Soykan'da Eğitim Felsefesi
- Çürük "Sakız"
- Yeni Ortaçağ ve İki Film
- Bir Gün Bile Yaşamak (2)
- Hep Yolda

YILDIZ GÜNCESİ'nde

— Aydınlanmamış Bir Toplumuz
— İnsancıl Oyun Atölyesi
— Hasan Akarsu'dan İki Eser
— Yılmaz Elmas 70 Yaşında
— Başın Öne Eğilmesin
— Hüznün İçinden Çıkan Kıvılcımlar

1 Mayıs İşçi Bayramınız Kutlu Olsun

2007/05 Sayı: 201 **İNSANCIL** Aylık Kültür Sanat Dergisi ISSN 1300-4158

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Yayın Türü: Aylık yerel süreli yayın

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu
Berrin TAŞ

Genel Yayın Yönetmeni
Cengiz GÜNDOĞDU

Kurum Yazmanı
Şadiye GÜLE

Ofset Hazırlık ve Kapak Tasarım
Deniz SARAÇ

Kapak
Eugène Delacroix
Halka Öncülük Eden Özgürlük

Baskı
ILICAK Matbaası

Dağıtım
DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•Cengiz GÜNDOĞDU, •Servet ÇOLAK, •Berrin TAŞ

Danışma Kurulu
•Prof.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi), •Prof.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Sabrı BÜYÜKDÜVENCİ *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)* •Doç.Dr.Cengiz ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*, •Doç..Dr.Zeynep DİREK *(Galatasaray Üniversitesi)*, •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*, • Prof.Dr. Sevgi İYİ *(Maltepe Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ömer Nacı SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

•Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılar felsefi içerikli yazılar olacaktır

İNSANCIL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir.

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-İstanbul Tel./Belgeç (0212) 249 80 19
E-mail: insancildergisi@hotmail.com **www.insancil.com**

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 60.000.000 TL. - 60 YTL
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul Hesap No: 1042 0577792
Posta Çeki: 666043
TEB Maçka Şb. Hesap No.0045 00 42982

Yurtdışı yıllık abone bedeli 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-İstanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-İstanbul 1042 301000 0153677 (Dolar Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

Berrin TAŞ	DÜNYA ŞİİR GÜNÜ BİLDİRİSİ	1
Servet ÇOLAK	ÖMER NACİ SOYKAN'DA EĞİTİM FELSEFESİ	2
Baha ÇITAKOĞLU	IŞIK VE DURU (ŞİİR)	10
Atalay GİRGİN	ÇÜRÜK "SAKIZ"	11
Sıraç IRMAK	OYUN BU ÇOCUĞUM, SAVAŞ (ŞİİR)	16
Erdem SÖNMEZ	YENİ ORTAÇAĞ VE İKİ FİLM	17
Berrin TAŞ	HEP YOLDA	24
Cemal KOÇAK	VURA VURA (ŞİİR)	26
İnsancıl Atölyesi	BİR GÜN BİLE YAŞAMAK (2)	27
Deniz SARAÇ	TAKSİM PARKI (ŞİİR)	36
İsmet Kemal KARADAYI	İSTANBUL'LA FRANKFURT'UN ARASI - XV	37
Işıl ÇAĞDAŞ	HER SABAH, HER GECE (ŞİİR)	38
Melike YÜZÜGÜZEL	GÜN BATIMI (ÖYKÜ)	39
Çiğdem İSTANBULLU	GÖZLERİM ELLERİM (ŞİİR)	42
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	43
Mustafa TABAK	ÇOCUK PENELOPE'NİN MASALI (ŞİİR)	48

21 MART 2007
DÜNYA ŞİİR GÜNÜ BİLDİRİSİ

Berrin TAŞ

Yıllardır gençlerin şiirleriyle ilgilenirken hep aynı soruyu sorarım. Neden şiir. Neden şiir sorusu şairin dünyayla ilişkisini belirlemesi açısından önemlidir. Bugün 21 Mart Dünya Şiir Günü'nde aynı soruyu kendime de bir kez daha soruyorum.

İnsani değerlerin yerle bir edildiği, insanın meta derekesine düşürüldüğü bir çağda yaşıyoruz. Günümüzde insan yaşamı, insanın kültürel varlığı değerini yitirmiştir. Rögar kapaklarının yerindeki çukurlarda çocuklar ölüyor. Rögar kapakları patlıyor. Hastaneler arasında dolaştırılan insanlar yollarda ölüyor. Köprüden geçerken devrilen kamyonlarda tarım işçisi kadınlarla, küçük yaşta çalışmak zorunda kalan on yaşındaki çocuklar derede boğuluyor. Töre cinayetleri kadının ve erkeğin yaşamını karartıyor. Açlık, şiddet toplumu suça itiyor. Trafikte ya da herhangi basit bir nedenden silahı olan, gücü yeten bir başkasının canına kastedebiliyor. Öyle ki öldürmek için bir bahane yetebiliyor. Böyle bir ortamda günümüz Türkiyesinde politika cumhurbaşkanlığı seçimine kilitlenmiştir. Gündemdeki sorunları çözmekten acizdir. Bizler, kültür sanat alanında mücadele veren bir avuç insan da insanlığımızı ve onurumuzu korumak için şiirin dolaysız diline, şiirin insan sıcaklığına sarıldık.

Şiir yarar gözetmeyen dolaysız bir iletişim biçimidir. Şiir aydınlığı soluyan derin bir damardır. Ağaçlar arasında, çiçekler arasında, fabrikalarda bir solukluk dinlenme anlarında, ekmeğin kokusunda, yaşamak için direnen çığlıkta, raydan çıkan trenlerde, sabah evden uğurlanan evladın akşam eve dönemeyişinde, yalnız başına ölüp, iki yıl sonra farkına varılan kimsesizlikte henüz dokunulmamış yaşam görüngüleri vardır. Günümüz şairi henüz bu görüngüleri yakalayamamış, şiirine taşıyamamıştır. Günümüz şairinin görevi insana varlığını yüceltme olanağı taşımaktır. İnsanın yaralanmış benliğini onarmak için şiirin ayağa kaldıran gücüne en çok gereksinim duyduğumuz bir çağda yaşıyoruz.

Türkiye PEN'i 1997'de Unesco'ya 21 Mart'ın Dünya Şiir Günü olarak kutlanmasını önermişti. O günden beri her 21 Mart'ta Dünya Şiir Günü kutlanıyor. İnsancıl Atölyesi de bu yıl şairleri kucaklayan bir anlayışla bu kutlamaya katılıyor. Gelecek yılın bildirisini hazırlamak görevini de sevgideğer Güngör Gençay'dan rica ediyorum.

ÖMER NACİ SOYKAN'DA EĞİTİM FELSEFESİ

Servet ÇOLAK

Servet Çolak, 1968 Hatay doğumludur. İ. Ü. İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Türkiye İnsan Hakları Vakfı İstanbul Temsilciliği'nde hekimdir. 2002'den beri İnsancıl Atölyesi katılımcısıdır.

İnsan, doğanın ürünüdür. Doğa, milyarlarca yıl süren içkin bir değişim süreciyle, insan dediğimiz varlığı yaratmıştır. İnsan, doğa dışından gelmemiştir. Zaten doğa dediğimiz maddi evren dışında da bir şey yoktur. Doğadaki olumsal değişikliklerin birikimi olan evrim, insanı oluşturmuştur. Maddesel yapıda olan doğa, insanı doğurmakla kalmamış, ona geçim araçlarını da vermiştir.

Biz doğanın içindeyiz. Doğa bizim içimizde. Kavrayabilmek için, doğanın bir yaratısı olan insanı, soyutlamada doğadan ayırarak düşünebiliriz. Doğayı, insandan bağımsız (nesnel) doğa ve insan (öznel) doğası biçiminde ayıralım.

Doğa, uzantısı olduğumuz yaratıcı öznedir. Burada özneyi, kendi iç dinamikleriyle kendini açımlayan, kendinden yeni varlıklar oluşturan varlık anlamında kullanıyorum. İnsan, doğanın karmaşık, gelişkin bir belirlenimidir. İnsanın doğasındaki yetiler, yaratıcı doğanın bir insandaki yoğunlaşmasıdır.

İnsan, doğanın ürünü olmakla birlikte, kültürle kendini yeniden yaratır. Doğanın içinden çıkan insan, zihin-emek gücüyle araçlar yapar. Doğayı amaçları doğrultusunda değiştirir. Kültür, insanın bu kendine özgü (bilinçli) dönüştürücü nitelikleri üzerinde yükselir. Eğer insanda, yeni (kendi ürünü) bir doğada somutlanacak bir gizilgüç olmasaydı, kültür de olmazdı.

İnsan, kültürü üretir. Ürettiği kültür de, onu kendi doğası üzerinden belirler. Doğayla kültür arasında bir süreklilik vardır. Köprüyü insan kurar. Şöyle bir zincir görüyoruz.

Doğa - evrim İnsan - emek gücü - Kültür

Kültür, insanın kendi eliyle biçimlendirdiği yapay (ikinci) doğasıdır. İnsanın (nesnel ve öznel) doğadan yararlanarak oluşturduğu her yeni ürün kültürdür. İnsan, doğanın kendiliğinden oluşturmadığını, doğanın olanaklarını kullanarak yapar. Doğayla arasına kültür ürünlerini koyar. İnsan, doğayı nesneleştirdiği (amacı doğrultusunda dönüştürmeye başladığı) anda, insanlaşmaya başlar. Böylece uzantısı olduğu doğadan uzaklaşır.

Doğayı bilinçli bir amaç uğrunda dönüştürmek insana özgüdür. Ama burada bir tehlike belirir. Bir amaca bağlanarak anlamlandırılan doğa, araca indirgenir. Doğa, artık yaratıcı bir özne değildir. Yarar sağlanacak bir nesnedir. Kültür, insanın özne, doğanınsa nesne olduğu yanılsamasına yol açar.

Ama öte yandan insanı insan yapan da kültürdür. İnsan, ancak kültürle kendini hayvan doğasından sıyırabilir. Kültür olmadan ne doğayı, ne de kendini kavrayabilir. Böylece kültürün karşıtlardan oluşan yapısıyla karşı karşıya kalırız. Kültürdeki karşıtlık içinde birliğin kaynağı insandır. Zaten insan da doğanın hem yaramaz, hem de uslu çocuğudur

Bunları söylemememizin nedeni şudur.

"İnsanın dünyadaki yerini belirlemesi için insanın dünyaya bakışının ne olduğunu ortaya koyması gerekir. İnsan dünyaya, doğaya nasıl bakıyorsa. kendisi onun içerisinde öyle bir yer edinecektir."(1)

Yabancılaşma

Kültürel birikim, belli bir aşamada (üretici güçlerin gelişimiyle) artı-değerin ortaya çıkışını olanaklı kılar. Bir insan, artık tükettiğinden fazla üretmektedir. Üretici, kimi gereksinimlerini karşılamak amacıyla, ürettiği nesneleri başkalarınca üretilen nesnelerle pazarda değiştirir. İnsan özgür bir yaşam sürdürmek için üretir. Ama ürün pazara girmekle meta olur. Kendi karşıtına dönüşür. Üretici, kendi öz etkinliğiyle ürettiği nesneleri tanıyamaz. Ürettiklerinin kölesi olur. Pazar için üretmeye başlar.

Pazarda değişim eşitsizdir. Zenginlik zaman ilerledikçe daha büyük oranda egemen sınıfın elinde birikir. Artı-değer sömürüsü üretim araçları geliştikçe hız kazanır. Uygarlık, onu yaratan üretici üzerinde egemenlik ve yoksunluk biçiminde somutlanır. Marx'ın tanımladığı emeğin yabancılaşması sürecidir bu. Uygarlık adını verdiğimiz sınıflı toplumlar, bu yabancılaşmış emek üzerine kurulur.

Kültür- yabancılaşma sorunu eğitimde karşımıza çıkar. Eğitimde hem yabancılaşmayı gizlemenin.

hem de bunu kavrayıp aşmanın olanakları vardır. Doğru bir eğitim, yabancılaşmayı kırıp insanı özgürleştirir. İnsana iç güçlerini yönetme olanağı verir. İnsanın iç dünyasını özgürce örgütleme olanaklarını sunar. Ona yeni nitelikler katar. Amaç hem o insanın yararı, hem de ortak yaşamın (toplumun) yararıdır.

Eğitim, insanı hem kendi yaşamının, hem de dünyanın özgür kurucusu olmaya çağırır. Eğitim, kişiyi özgürleştirdikçe, toplumsal ilişkilerin daha sağlıklı kurulmasını sağlayacaktır. Çünkü, özgür toplumla özgür kişi ilişkisi diyalektiktir. Nedenle sonuç sürekli yer değiştirir.

Günümüz dünyasında, ülkemizde böyle bir eğitim var mı?

Sermaye uygarlığı, eğitim de içinde olmak üzere toplumsal sorunları çözemedi. Derinleştirdi. Dünyayı uçurumun kenarına sürükledi. Çöküş durumundaki günümüz dünyası sermaye sınıfının eseridir.

Eğitim sorunları okulların ilk kez kurulduğu Sümer kent devletlerinden beri var. İleride kurulabilecek toplumcu bir dünya uygarlığında, eğitim sorununun bir çırpıda çözülemeyeceğini düşünebiliriz. Dolayısıyla eğitim felsefesi, gelecekte de insanlığa gerekecektir.

İnsan nasıl insanlaşacak sorusu sermaye düzeninde ortada kalır. Kâr merkezli yaşayan bir sınıfın çapını aşar bu sorun. Çünkü, burjuva için tek ölçü para, temel amaç kârdır. Burjuva, sermayenin insan biçimindeki dışavurumudur. Bu sınıfın gözleri kâr hırsından öyle kararmıştır ki, dünyayı, insan türünü yıkımın eşiğine getirmekle, kendi yokoluşunu da hazırladığını göremez.

Önümüzde duran somut soru şudur. Sermaye sınıfının eliyle yokoluş insanlığın yazgısı mı? Bir nükleer savaşla veya iklim değişikliğiyle doğanın yıkımı tehlikesi içinde yaşıyoruz. Burada sorun, kültürün (genel insani birikimin), bir küme insanın (sömürücü sermaye sınıfının) çıkarına kullanılmasıdır. İnsanı araçlaştırarak, doğayı yıkarak öbür insanı sömüren insan, kendi insani yetilerini de yozlaştırır. Doğayla insan türü bir bütündür. Öbür insanı, doğayı kirleten kendini kirletir.

Sermaye düzeninin bir gün tarih derslerinde okutulması, burjuvaların insanlıkla birlikte kurtuluşunu sağlayacaktır. Kâr güdümlü aşırı üretim, kültürün kanserleşmesidir. Kanser hücresi bedenden çıkar. Ama onu yaşatan bedeni yok eder. Tabii, sonuçta kendini de. İlginç bir durum. Burjuvanın kurtuluşu, ortadan kalkmasına bağlıdır. Burjuvanın sınıf olarak ortadan kalkması, insan olarak varolması demektir.

Dünya yanıyor. Dünyanın hemen her bölgesinde savaş, açlık, yoksulluk, hastalık, erken ölümler var. Cehalet sürüyor. Okul yüzü göremeyen yüz milyonlarca insan var. Sonra, ortalık kendi alanında *"uzman"*, ama alanı dışında bir şey bilmeyen, genel insanlık sorunlarından habersiz "eğitimli insanlar"dan geçilmiyor. Eğitim kurumları, bilgisizliğin merkezleri oldu.

Oysa, eğitimin işlevi insanı insanlaştırmaktır. Yaratıcılığını açığa çıkarmaktır. İnsan yarattıkça özgürleşecektir. Kişi, ortaya koyduğu kimi eserlerle, insanlaşma çabasına bir katkı yapacaktır. Kişi ölse de, katkısıyla ölümsüzleşecektir. Dünya varoldukça, Lao Zi'nin, Safo'nun, Beethoven'ın öldüğünü kim söyleyebilir? Ölümsüzleşme, bizi yeryüzünde belli bir süreyi kapsayan yaşamın sınırlılığından kurtarır.

Eğitim felsefesi, böyle olumlu örneklerden de yararlanarak daha iyi, daha güzel bir dünyayı kuracak insanı nasıl yetiştireceğimizi bize gösterecektir. *"Doğayı yıkıma uğratmadan dünya toplumuna nasıl bir gelecek hazırlayacağız? Yabancılaşma- eğitim-özgürlük ilişkisi nedir?.."* sorularına da yanıt arayacaktır.

Eğitim

Toplumsal koşulların adil, insanca olması istenir. Oysa, adaletsiz, aşağılayıcı, korkutucudur. Eğitimin özgürleştirici olması beklenir. Oysa, zihinleri köleleştirir.

Çağımız koşulları, çocukta henüz tohum durumunda bulunan yetileri, yaşam boyunca öğütecek biçimde düzenlenmiştir. Bu durumda yaşam, ezici güçlere karşı doğumla ölüm arasındaki mücadele sürecidir.

Her insan doğuştan kimi yetiler, yatkınlıklar, gizilgüçler getirir. Her birimiz bir çevre içinde büyür, öğreniriz. İçinde yaşadığımız koşulları tümüyle istediğimiz gibi belirleme olanağımız yoktur. Bu koşullar büyük oranda bizim dışımızda belirlenmiştir. Çoğu zaman da bizim istemediğimiz içerik- biçimlerde. Eğitim de öyle.

Düşünür Ömer Naci Soykan eğitimi şöyle tanımlıyor.

"Eğitim, etkinlik anlamında yaşama sanatıdır; insanı yaşamın içinde gelecek durumlarına alıştıra alıştıra hazırlama sanatıdır. (...) Böyle bir eğitim, insanda var olan yeti ve güçlerin dış etkilerle iletişime sokularak bireyin kendisi ve ortak yaşam yararına biçim ve yön kazandırılarak geliştirilmesiyle olanaklıdır. (...) Eğitim bana benim kim olduğumu söyler." (2)

Eğitim bir *"yaşama sanatı"*dır. İnsanı geleceğe hazırlar. Nasıl? *"Alıştıra alıştıra"* Bize, yaşamımızı kurgularken neleri önemsememiz gerektiğini, bunun için gerekli araçların neler olduğunu gösterir Bizden önce yaşayanların deneyimini bize aktarır. Kendi yaşamımıza özgü koşullarda, kendi yolumuzu çizmenin yöntemlerini gösterir...

Soykan, eğitimin hem nesnesi, hem de öznesi insana bakarken üç öğe belirler: Doğa, kültür, insan doğası.

Doğayla kültür arasındaki ilişki pek iç açıcı değildir. Soykan, kültürün doğayı yok oluşa sürüklemeye tehlikesinden söz eder. Böyle giderse insanlık üçüncü bin yılını yaşamadan yok olacaktır. İnsanı insan yapan kültür, insanı yok etme tehlikesi de taşır.

Doğayla kültür arasındaki bu çatışmaya nasıl bakmak gerekir?

Soykan'a göre, her bir insan, doğanın ürünü olmasının yanında, kendi içinde bir doğa taşır. Buna, insan doğası der. Eğitim, her insanın taşıdığı yetileri kültürle biçimlendirir. Doğa kültür çatışması, birşeyde karşımıza çıkar. Soykan, bu çatışmanın kaçınılmaz olduğunu saptar. Yapılması gereken bu çatışmanın bir dengede tutulmasıdır.

Eğitim *"biçim ve yön"* kazandırmalıdır. Burada biçim, bireyin özgürleşip kişi olmasıdır. Yön ise, ortak yaşama yapılan katkıdır.

Eğitim insanı nasıl özgürleştirir?

Bu soruya yanıt vermek kolay değildir. Belki *"özgür"* kavramını irdelersek işimiz kolaylaşır. *"Özgür"*, *"öz"* ile *"gür"*ün birleşmesidir. Bunun anlamı açıktır: Özün gürleşmesi. Bir kaynaktan fışkırıp okyanusa akan bir ırmağa benzetebiliriz bunu. Irmak sadece çıktığı kaynakla kalsaydı, kururdu. Dağlardan okyanusa giderken birçok kaynaktan beslenir. Gürleşe gürleşe büyür. Yaşamsal bir güce dönüşür. Hızlanır, kıvrılır, yavaşlar, çağlar, bulanır, durulur. Ne kadar gürse okyanusa o kadar tatlı su taşır. Burada toplumu tuzlu suya benzetmemiz pek yersiz sayılmaz.

Soykan'a göre eğitim, bu işlevleri yerine getirmekle, insanın kendini tanımasını sağlar. İnsan böylece yaratıcı olduğunu görür. Kendine güvenir. Bir işe yaradığını anlar. Yaşamını anlamlandırır. *"Eğitim bana benim kim olduğumu söyler."*

Nasıl?

Benim yaratıcı doğamı harekete geçirip başka içerik- biçimlerde örgütlemekle. Benim yaratıcı eylemlerimin toplamı olduğumu göstermekle. Böylece *"Önce kendini tanı."* sözünü kendime uygularım. Kendimizi tanımamız etkin bir yaşamla (düşünmekle, eylemekle, yaratmakla) olanaklıdır. Bir köşeye çekilmekle, yaşamın çağrısından kaçınmakla değil. Eğitim bize doğal ve toplumsal olanakları gösterecek, uygun ve yararlı seçimler yapmayı öğretecektir.

Eğitimin Temellendirilmesi

"İnsanın bilme, eylemde bulunma ve yaratma (meydana getirme) gibi üç temel etkinliği olduğu, Aristoteles'ten beri kabul edilen bir görüştür." (3)

İnsanlar bu üç yetiyi taşır. Ama bunları taşımak, bu üç yetinin kendiliğinden (otomatik olarak) gelişeceği anlamına gelmez. İnsanın iç güçleri ancak yöntemli bir çabayla gelişebilir. İnsanlar bildiklerinin, eylemde bulunduklarının farkındadırlar. Ama yaratmanın, az sayıda insana özgü bir yetenek olduğu inancını (dogmasını) taşırlar. ***"Taşırlar"*** çünkü, bu kanı gereksiz bir yüktür.

Bu yanlış kanının iki nedeni ayırt edilebilir. İlki, ailede başlayıp okulla süren eğitimin, yaratıcılığı açığa çıkarıcı değil, onu köreltici özellikte olmasıdır. İnsanların çoğu bu ilk engele takılır. Sonra, disiplinli, sürekli, yöntemli bir çaba gerektiren yaratma sürecine girmeyi, az sayıda insan göze alır. Çünkü, yaratmak cesarettir. Bir meydan okumadır.

"Yaşama sanatı anlamında eğitim, sözü edilen ikinci etkinliğe, eylem alanına ilişkindir." (4)

Soykan'ın ***"yaşama sanatı"*** vurgusu bizce önemlidir. Yaşamak, yalnızca varolmak değildir. Yöntemli, ciddi, incelikli bir iştir. Sanatçı, özgürleşme sürecinde değilse yaratamaz ve yaratamayan özgürleşemez.

Eğitim, insana nasıl yaşaması gerektiğini söylemeyecektir. İnsanın yaşamı bir sanata çevirmesinde, ona gerekli araçları sunacaktır.

Toplumların kültürel birikimleri var. Bu birikim birçok tarihsel unsurun (ekonomi, dil, din, sanat, felsefe, ahlak...) iç içe geçmesiyle ortaya çıkar. Bugünden geriye bakıp, neyin nereden geldiğini kesin çizgilerle ayrıştırmak, ne olanaklı, ne de gereklidir. Sonra halkların kültürleri, birbirinden büyük oranda etkilenmiştir. Kültürler yıldızlarmışçasına sınırları aşarlar. Böylece hem genel insanlık kültüründen (ortak gökyüzü), hem de ayrı toplumların bütünsel kültürün parçaları olan (sönük veya parlak) yerel kültürlerinden söz edebiliriz.

Kültürün şu yollarla taşınıp aktarıldığını biliyoruz. Sözlü, görsel, işitsel, yazılı. Bunlar eğitimin de yollarıdır.

Sözle kültür aktarımı çocukken başlar. İnsan yavrusu doğada güçsüzdür. Bir balık yumurtadan çıkar çıkmaz yüzebilir. Bir kuş kısa sürede uçabilir. İnsan yavrusu ise uzun süre bakıma, desteğe gereksinir. Eğitim sözlü olarak erken dönemde başlar. Sözlü kültür, insanı ilk biçimlendiren kültürdür. Soykan'ın dediği gibi ***"alıştıra alıştıra"*** yapılır bu iş. Buna alıştırma (terbiye) diyebiliriz. Kültürün aktarılan geleneksel, yerel özelliği bu eğitimin temelidir.

Gelenekler, bizden önce yaşayan insanların, atalarımızın yaşam deneyimlerinden gelir. Gelenekleri tümden reddetmek doğru değildir. Gelenekleri süzmeli, bize yararlı, gerekli olanlarını almalı, gerisini atmalıyız. Böyle bir tutum bizden öncekilerin bizim eğitimimizdeki yerini netleştirir. Gerçi biz daha bilincinde değilken, gelenekler bizi önemli oranda etkiler.

Çocuğa aktarılan geleneksel kültürle, evrensel kültürel değerler nasıl kaynaştırılacaktır? Burada eğitimin amacıyla ilişkili bir bağlantı noktası gerekir.

Soykan, eğitimin asıl ide'si olarak iyi idesi'ni belirler. Çünkü, eğitim, eylem alanına ilişkindir. Eylemlerimiz de iyi olmalı, iyi'yi amaçlamalıdır.

Eğitim, insanın bütünlüğünü sağlamak için diğer iki alanla (bilme, yaratma) sıkı bir ilişki içinde olmalıdır. İyi, doğru (bilme) ve güzel'le (yaratma) iç içe olmalıdır.

Soykan, buradan hareketle eğitimin felsefi bir temellendirmesine girişir. Eğitimin üç temelinden söz eder.

* Sağduyu
* Vicdan
* Estetik beğeni.

Sağduyu

Soykan Descartes'la Herakleitos'u anar. Her iki filozofa göre sağduyu, kendini tanımak, akıllı olmak, insanların ortak yetileridir.

İnsan neden bilmek ister?

"İnsanın bilmek istemesinin onun doğasından geliyor olmasının anlamı, bilginin yaşam için gerekli olmasıdır. Bunun için de insanda doğru bilgiyi yanlıştan ayıracak bir yetinin bulunması ön koşuldur." (5)

Bu önkoşul Soykan'a göre *"akıl ya da sağlıklı anlama yetisi"*dir. Akılla, doğruyu yanlıştan ayırırız. Peki, *"aklını kullanmak"* için bilgi yeterli midir? Soykan'a göre hayır. Buna iyi-kötü, güzel-çirkin gibi etik-estetik değerlerin varlığı da katılmalıdır. Ahlâksal eylem için iyi niyetin bilgiyle desteklenmesi gerektiğinden söz eder.

Bilgi yaşam içindir. Bilgi-yaşam bağı kopmamalıdır. Bilgi, öbür insanlar üzerinde bir entelektüel iktidar kurmak için kullanılmamalıdır. Öte yandan bilgi lüks de değildir. Gösteriş amacıyla kullanılmamalıdır.

Bilgi güçtür. Ama bu güç ancak yaşamın, insanın hizmetinde olursa iyi bir güçtür. Yaşamın zararına, insana karşı kullanılan bilgi, doğaya, insan türüne zarar verir. Eğitim, doğa- insan doğası- toplum ilişkisinin sağlıklı kurulmasına hizmet etmelidir. Düşünürümüze göre bu, akılla, sağduyuyla yapılabilir.

Vicdan

Soykan, vicdanı *"ahlaksal iyiyi kötüden ayırma yetisi"* diye tanımlar. Vicdan, insanın içinde duyduğu bir sestir ona göre.

Soykan, vicdanın kaynağına bakarken laiktir. Vicdan, Tanrı'dan/ dinden gelmez.

"Toplumda yaşama, kural ve buyruklara uymayı gerektirir. Kuralların ve buyrukların haklılığına inanarak birlikte yaşama, bireyde toplumsal vicdanı uyandırır. Buna göre bireysel olan vicdanın kendisi toplumsal kökenlidir." (6)

Bu saptama önemlidir. Önce insanın şu konuda eğitilmesi gerekir: Toplumda yaşamak belli kurallara ve buyruklara uymayı gerektirir. Kurallar ve buyruklar elbette etik-estetik, insanca olmalıdır. Böyle bir eğitim alan kişi, dünyada yalnız olduğu sanısına kapılmaz. Kendi çıkarlarına hapsolmaz. Bencillik duvarını yıkar. İnsanlarla sağlıklı bir ilişki kurabilir.

Bir bütünün parçası olduğunu kavrayan kişi, öbür insana zarar vermekle kendine zarar verdiğini, öbürüne yararlı olmakla kendine yararlı olduğunu anlar. Bu da tür bilincidir. Ben ormanda bir ağacım. Ormandaki yangın beni de yakar. Bana bir şey olursa, aynı şey ormana olur.

İnsan, toplum içinde insanlaştığına göre, toplumu insanca kurmak gerekir. Toplumun insanileştirilmesi demek, önce insanca olmayan koşulların kaldırılması demektir. Sözgelimi, insanın insanı sömürüsüne son vermedikçe insanlaşma hep eksik kalacaktır.

Soykan, vicdanın toplumsal kökenini göstermekle, bu yetinin geliştirilmesinde toplumsal koşulların önemine vurgu yapar. Toplumun insana yakışır düzenlemesi, bütünlüklü bir yaklaşım gerektirse de, bunda eğitimin rolü tartışılmaz.

Estetik Beğeni

Yaşamsal gereksinimlerinin karşılandığı toplumsal koşullarda, insanın özgürleşmesi, yaratıcı özbilinç gerektirir. Yaratıcı özbilinç, insanın, kendi içsel dünyasını, ilişkilerini, evrensel değerlerle yeniden kurgulamasıdır. Bunun merkezini estetik beğeni oluşturmalıdır. Böylelikle kişi estetik bir tavır alarak yaşayabilir. Estetik bilinç vermeyen her eğitim eksiktir.

Soykan insanlarda doğal bir hoşlanma duygusu olduğunu söyler. Ona göre estetik beğeni, sağlıklı anlama yetisiyle vicdan arasında durur. Böylelikle, güzel, doğru ile iyi arasında yer almakla, bir köprü işlevi görür. İnsanın bütünlüğünü sağlamasında etkili olur.

İnsan bütün değil mi?

İnsan, toplumsal işbölümü nedeniyle uzmanlaşır. Parçalanır. Aslında uzmanlaşma çok eskidir. Erkeğin avcı, kadının toplayıcı olması bir uzmanlaşmadır. Günümüzle karşılaştırıldığında ne kadar yalındır bu. Çoban toplumları, tarım toplumları, zanaatçılık, madencilik, rahiplik, askerlik... Günümüze kadar bu süreç işler.

Bu sürecin başlangıcına bakınca, kendi içinde çelişkili bir durum saptıyoruz. İnsanı insan yapan birçok nitelik var: Dik duruş, emek-gücü, akıl, dil, toplumsallık... İnsanı, diğer hayvanlardan ayırt etmemizi sağlayan temel nitelik, alet aracılığıyla

emek-gücünü somutlaması, belirlenmiş bir amaçla doğada dönüşüm yaratmasıdır. İnsanı hayvandan ayıran bu nitelik, aynı zamanda insanın kendi biyolojik (hayvan) doğasını dönüştürmeye başladığı yerdir.

İşbölümü neden derinleşti? Uzmanlaşma neden gitgide artıyor? Çeşitli gereksinimlerin zorlamasıyla aletler, üretim araçları geliştirildiği, yapıldığı için. İşbölümü bir süreçtir. Toplumsal işbölümünü reddetmek, bütün kültürel gelişmeye (insanın insanlaşmasına) karşı çıkmak demektir. Bu da olanaksızdır.

Tarım Devrimi, insanı belli bir toprak parçasına bağladı. Sanayi Devrimi makinelere bağladı. İş araçları inceldikçe, arttıkça, insan doğadan uzaklaştı. Acaba başka türlü olabilir miydi? Bilemeyiz. Olan, olmuştur. Biz şu anki dünya gerçekliğinin kökenlerine bakıyoruz.

Doğadan uzaklaşmanın yararları yanında yan etkileri de vardır. Uzmanlaşma, insanı parçalar. Bu parçalanma, insanın içindedir. İnsanın iç güçlerinden bir ikisi büyürken öbürleri silikleşir. Uzmanlık alanıyla kendini sınırlama, insanca değildir. Yaşamın tekrarı yok. Öyleyse bütünsel yaşanmalıdır. Nasıl? Felsefeyle, sanat bütünsel bakmamızı sağlar. Sanat, insanın silikleşen yetilerini yeniden yeşertir. Sanat, güzellikle oynanan bir oyundur. İnsanı bütünleyen estetik bir oyun.

Ömer Naci Soykan, Kant'tan beri kullanılan *"ereksiz ereklilik"*ya da *"ereği kendinde"* (auto telos) kavramını irdeler. Soykan'a göre sanat eseri sonucu için yapılmaz. Eser oluşturulurken kazanç, çıkar düşünülmez. Esere bir meta gibi bakılamaz. Güzelin amacı kendindedir. Aynı durum ahlâksal eylem için de geçerlidir.

İnsan sanata nasıl bakarsa, insana da öyle bakar. Sanat, yaratımdır. Yaratı ürününe bakış, doğrudan insana bakıştır. Sanat eseri insan içindir. O, güzel olmakla toplumsal işlevini yerine getirir. Öbür insana ulaşmayan bir eserin anlamı olmayacaktır. Sanat eseri yapılırken, ya da diğer insanlarla yüz yüze gelirken çıkar gözetilirse, bu estetik bir tutum değil, çıkarcı bir tutum olacaktır. Böyle bir tavır ahlâklı diye nitelenemez. Öte yandan iyi bir davranış incelikle yapılmazsa, estetik diye nitelenemez. Bu durumda iyilik gölgelenebilir, ya da ortadan kalkabilir. Eğitim, estetikle etiğin bu iç içe geçmişliğini göz önüne almalıdır. Ancak böyle bir eğitim insanı bütünleyebilir.

Nasıl Bir Eğitim

Nasıl bir eğitim sorusu, nasıl bir insan sorusundan başka bir şey değildir. Bu durumda nasıl bir insan sorusunu irdelemek gerekir. İnsana bakış, doğaya bakıştan ayrılamaz. Öyleyse, insana, doğaya nasıl bakmalıyız?

"İnsan adını alan canlının ayırıcı temel bir özelliği, onun kendi varlığının ayırdında olması, eş deyişle, ben bilincine, öz-bilince sahip olmasıdır. Bu sayede o, bir ben- ben olmayan ayrımına varır, ben-olmayana, yani çevresine, doğaya nesne olarak bakar, onu anlamlandırır, bilir. Ben-olmayanın bu bilgisi, öz-bilince sahip olan varlığın bu kez kendisine bakmasına, kendisini anlamlandırması ve bilmesine katılır. Böylece insan, dünyadaki yerini belirler. Demek ki, insanın dünyadaki yerini belirlemesi, ilkin onun doğaya nasıl baktığına, sonra da bu bakışla dünyayı, yaşamı ve kendisini nasıl gördüğüne bağlıdır." (7)

Burada önemli olan insanın kendini özne, doğayı nesne diye görmesidir. Kendisi etkin, akıllıdır. Doğa edilgin, kendindedir. Doğaya böyle bakınca, onun üstünde egemenlik kurma isteği belirir. Böyle bir bakış doğayla uyumlu bir yaşamı dışlar. Çünkü, yaşam, nesneye göre değil, özneye göre düzenlenir.

Soykan, bu bakışı modern doğabilimin doğuşundan başlatır. Şu savsözü aktarır: *"Bilmek bölmektir. Bilginin ereği doğaya egemen olmaktır. O halde böl ve egemen ol!"* Sanayi devrimiyle meta üretimini yaygınlaştıran sermaye düzeni, bu bakışın ekonomik toplumsal alandaki dışavurumudur. Böylece insan, doğa resmini yitirir.

Doğa denince insanlar kırı düşünür. Dağlar, akarsular, ovalar, orman, deniz... Buralar, kafa dinlediğimiz, keşfettiğimiz, güneşlendiğimiz, temiz hava aldığımız yerlerdir. Bunlar yaratıcı doğanın unsurları değil, bize yararlı nesnelerdir.

Doğaya çözümsel, yararcı bakış insana da yönelir. İnsan amaç değil, kimi amaçlara ulaşmak için kullanılan bir araçtır. Doğaya egemen olunamaz. Olsa olsa doğanın bize izin verdiği sınırlar içinde ondan yararlanılabilir. Çünkü, biz doğanın içindeyiz. Onu kuşatamayız. Ama insana egemen olunabilir. Olunuyor da.

Doğaya bu parçalayıcı, çıkarcı bakış bir fiziksel ve kültürel kirlenmeye yol açar. Sermaye düzeni bu kirlenmenin doruğudur. Temel amaç kâr olduğu için, dünyanın, insanın yok oluşla karşı karşıya gelmesi önemsenmez. Doğa formüllere, rakamlara, harflere parçalanır. Buradan bir doğa görüşü, dolayısıyla da bir dünya görüşü, insan görüşü çıkmaz.

İnsan doğaya nasıl bütünsel bakabilir? Günümüz teknolojik koşullarında bu olanaklı mıdır?

Soykan bunun yolunu gösterir.

"O halde insanın doğaya bütünsel bakışı için öncelikle kendi tinsel bütünlüğünü korumuş olması gerekir. O yalnızca zekâlı bir varlık olarak değil, aynı zamanda istem, hayal gücü, duygu gibi yetilerinin bütününü koruyarak doğaya ve dünyaya bakarsa tam insan olarak dünyadaki yerini, kendine yakışır biçimde belirler."(8)

"Tam insan" vurgusu parçalananı, dağılanı yeniden birleştirmeye işaret ediyor. Söylenenlerden çıkardığımız şu. Doğa, dünya, insan görüşümüz böyle süremez. Değişmeli. İnsan dünyadaki yerini yeniden belirlemeli. Bunun için bakışımız değişmeli. İşte burada eğitim devreye girer.

Nasıl bir eğitim sorusuna yanıt ararken tam da çözümleyici yöntemi kullanıyoruz. Sonunda bütünlemek koşuluyla.

Öğrenim

Öğrenim, *"herhangi bir iş, sanat ya da meslek için gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanılmasını sağlayan çalışma"* (9) biçiminde tanımlanmaktadır. Görüldüğü gibi öğretimle eğitimi net çizgilerle birbirinden ayırmak olanaklı değildir. Gerekli de değildir. Öğrenimle eğitim yaşam içindir. Öğrenilenler yaşamda bir yer tutmalı. Yoksa bilgi, hamalın küfesi gibi taşınır. Yük olmaktan öteye geçemez. Hamal zamanla küfeyi kendisinin parçası görse bile.

Soykan'a göre, *"Bilgiyi edinmek, onu bellekte tutmak, bellemek, yani ezberlemek demektir." (10)* Tabii, ezberlenen bilgiyi geliştirmek koşuluyla. Böyle yapılmazsa, ezbercilik olur. Ezberci, bilgiyi bellekte olduğu gibi tutar. Başka alanlarla ilişkilendirmez. Onu geliştirmez. Ona bir şey katmaz. Kendisinden istendiğinde onu geri verir. Aracı bir ortam işlevi görür. Bilgiyi aktarır. Soykan buna *"aktarmacılık"* diyor.

Aktarmacılık, insanın makinalaşmasıdır. Oysa, yaşamın gereksinimleri, bilginin gelişmesini, derinleşmesini, çoğalmasını ister. Günümüzde öğrenimin ezberci- aktarmacı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu nasıl değiştirilebilir?

Önce bir ayrım yapmakta yarar var.

"Bilgiyi bellekte tutmaksızın, yani ezberleme olmaksızın öğrenme olmaz. Ezberleme ile ezbercilik birbirinden ayrı şeylerdir." (11)

Öğrenciye, öğrendiği şeyin (bilginin) mutlak doğru olmadığı, bilimsel bilginin yanlışlanabilen bilgi olduğu anlatılmalıdır. Bilgi değişebilir. Bilginin ancak nesnesine uygun olduğunda doğru olduğunu biliyoruz. İnceleme araçlarımız gelişiyor. Bununla bağlantılı olarak nesnelerde yeni özellikler saptıyoruz. Daha önce doğru dediğimiz, yeni durumda yetersiz kalıyor. Eski bilgi yanlışlanıyor. Yeni bir doğru elde ediyoruz. Eski doğruyu bırakıyoruz. Sözgelimi, 17. yüzyılda Newton, zamanın her yerde aynı zaman (mutlak) olduğunu söylemişti. 20. yüzyılda Einstein, zamanın konum- hıza göre değiştiğini (göreli olduğunu) gösterdi.

Öğrenciye bilginin genişlemesi gösterilmelidir. Geliştirilemeyen bilgi, yığma bilgidir. Eğer bilgi anlaşılmazsa, öbür bilgilerle bağlantıya giremez. Çürür. Çürüme kokuşmuşlukla birliktedir.

Soykan'a göre, *"Bilmek, daima bir ön-bilmeyi gerektirir."* Bir alanda bir çalışma yapabilmek için, o alanın kavramlarını bilmemiz gerekir. Bunun için belleğimizde tuttuğumuz bilgi yetmez. Sözlük, ansiklopedi, yardımcı kaynaklar gibi bilgi araçlarımızın olması gerekir.

Peki, neden öğreniriz?

"Bilgi edinmenin çok önemli bir işlevi de onun bilinç kazanmanın temeli oluşudur. Bilinçlenmeye hizmet etmeyen, yalnızca bir beceri kazanmayı ve bunu en iyi biçimde kullanmayı sağlamakla yetinen bir uzmanlık eğitimi, insanın sakat, eksik kalmasına, böylece iktidar odaklarınca kolay güdülür hale getirilmesine yarar." (12)

Soykan uyarıyor. Bilgi, senin daha bilinçli yaşaman içindir. Bilgiyi yanlış kullanırsan kendini sakatlarsın. Seni özgürleştirecek bilgi, senin hapishanen olabilir. Kendini sınırlarsan, sürü insanı olursun. Oysa bilgi, sürüden ayrılmana ya da sürüyü dağıtmana hizmet etmelidir.

Eğitim- İktidar İlişkisi

Eğitim, insana kişi olabilmenin olanaklarını sağlamalıdır. Kişi, doğa- dünya toplumu- birey ilişkisini göz ardı etmeden kendi amaçlarını saptayan, kendi seçimini kendi yapabilen insandır. Kişilikli insan, felsefe, sanat, bilimle donanmış bir mücadele yürütür.

Bilginin gücü böyle kurgulanmış bir yaşamda nasıl bir yer tutacaktır?

Önce doğanın kurallarına uymak gerekiyor. İnsan, hem doğanın dönüştürücü bir parçasıdır. hem de kültürle ve kendi eylemleriyle biçimlenen bir iç doğa taşır. Eğitim, doğayla doğru bir ilişki içinde. toplum- birey yararına iç doğanın anlaşılması. örgütlenmesi içindir. İç doğa geliştiği, yetiler somut ürünlerde insanca nesneleştiği oranda, insan insanlaşır. İnsan, ancak özgür bir toplumda, iç doğasını praksis sürecinde oluşturup kendi yaşama kurallarını koyarak özgürleşebilir.

Günümüzde, resmi ya da yürürlükteki eğitimin amacı bu mudur?

"Köleci sistem dün köleleri gereksiyordu: meta düzenini insanın biçimlenmesinde temel ölçüt olarak koyan kapitalizm de bugün kaliliye elemanlar istiyor. İnsanın eleman olarak nitelenmesi, toplumu mekanik bir sistem ve insanı da bu sistemin yalnızca belli bir yerinde olan, orada işleyen bir parça olarak gören anlayışın ürünüdür." (13)

İnsan bu bakışa göre bir araçtır. İşçi sınıfı ücretli köledir. Kime kölelik? Bir başka sınıfa. Sermaye sınıfına. Bu ilişki biçimi hem köleyi, hem de köle sahibini aşağılar. Çünkü, ikisinin konumu da insanca değildir. Biri, bir yaşam boyu taşıdığı zincirlerin acısından inler. Öbürü, ilkini boyundurukta tutmak zorunda olduğundan insanlığını yitirir.

Soykan bu aşağılık durumu şöyle betimler.

"Politikanın güttüğü, ekonominin kullandığı bu araç-insan, kendisine biçilen görevi ne denli iyi ya-

parsa, onun araçsallığı o denli güçlenir ve böylece o, hayvan ya da otomat düzeyine iner." (14)

Buradan bilgi- politik iktidar- birey ilişkisine uzanalım. Bilginin kendisi tek başına ne iyidir, ne de kötü. Onun nasıl, ne amaçla kullanıldığına bakmak gerekir. Bilginin gücünü politik iktidarı elinde tutanlar elbette biliyor. Bilgiyi, toplumla insanı denetlemek, köleleştirmek amacıyla kullanıyorlar. Öyle inceltilmiş yöntemleri var ki, insanın iç dünyasını ele geçiriyorlar. İnsan karar verirken kendi kararını verdiğini, seçim yaparken kedi seçimini yaptığını sanıyor. Üstelik bunu da savunuyor. O karar veya seçim kedisinin mi, düşünmüyor.

Bu nedenle eğitim, politikacıların insafsızlığına bırakılmayacak kadar önemlidir. Yaşamsaldır. Bir varoluş sorunudur. İnsanca bir eğitim için, eğitimi belirleyen politik iktidarın insanca düzenlenmesi gerekir. Böyle bir iktidar insan- doğa diyalektik ilişkisini göz ardı etmeyecektir.

Bilgi- iktidar ilişkisinden söz ederken yalnızca ülkeyi yöneten (makro) iktidara değinmek eksik bir tutumdur. Tek tek insanların, uzmanların, bilgili insanların mikro iktidarı da söz konusudur. Mikro iktidarı kullanan kişi, bilgisiyle kimi insanları araçlaştırarak bir amaca ulaşmak ister. Bu amaç istediği kadar "insani" görünsün, bu süreç insanı araçlaştırdığı için, insani olmaktan çıkar. Kendi karşıtına dönüşür.

İlişkilerimize bu gözle bakmakta yarar var. Öbür insan üzerinde iktidar kurmaya kalkıyor muyuz? Bilgi, bize insan mühendisi olma hakkını vermez. İç doğamızda veya insanlarla, toplumla özgür bir birlik kurabiliriz ancak.

Tarih Eğitimi

Tarih, bizden önce yaşayan insanların olup bitmiş eylemlerini inceler. Tarihe bakmak, atalarımızın eylemlerine göz atmaktır. Tarihi, yaşayan kuşak geleceğe taşır. Böylece geçmiş- şimdi- gelecek ilişkisi kurulur.

Soykan iki tür tarihten söz eder: gerçek (nesnel) tarih, tarih bilimi.

Nesnel tarih geçmişte kalmıştır. Bizim ona herhangi bir etkide bulunmamız söz konusu değildir. Biz ancak, tarih bilimiyle nesnel tarihi incelerken yorumlayarak, farklı anlamlar yükleyebiliriz.

Tarih bir bilim midir?

Tarihsel olayların deneyini yapmak olanaksızdır. Bu anlamda tarihte bir deneyden, neden- sonuç ilişkisinden (nedensellik ilkesi) söz edilemez. Bunun anlamı şudur. Tarihte meydana gelen olayların nedenleri kuşkusuz vardır. Ama aynı nedenler her zaman aynı sonucu doğurmaz. Kimya biliminde iki hidrojen atomuyla, bir oksijen atomu bir su molekülü oluşturur. Ama böyle bir nedensellik ne birey, ne de toplumlar için vardır.

"Buna göre tarih, nesnesi karşısında olan doğabilimden ayrı tür bir bilimdir, bir yorumdur, bir inşadır." (15)

Tarihin önemsenmesi daha çok uluslaşma süreciyle birliktedir. Dünya sahnesine çıkan her ulus, kendine tarihin derinliklerinden kökler bulmaya çalışır. Kendisinin ne kadar önemli işler başardığını göstermeye çalışır. *"Biz yaptık, biz ettik, şunu biz bulduk"* denir. Tarihe bu romantik bakışın insanlığa bir yararı yoktur.

Öte yandan tarihe *"keşke şöyle olsaydı/olmasaydı"* diye bakılamaz. Olan olmuştur. Bir toplumda, bir ülkede nesnel ve öznel koşullar, uluslararası güç ilişkileri, söz konusu olayı böyle hazırlamıştır. Tarihe duygusal değil, akılcı bakmak toplumları öfke, kin, intikam duygularından uzak tutar. Dünyanın hemen her yerinde kitlesel kırımlar, savaşlar yaşandı. Bunları geriye dönüp değiştiremeyiz.

Soykan, tarihe duygusal bakışın dünya barışını tehdit ettiğini saptar. Günümüz dünyasında bir evrensel barıştan söz etmek mümkün değil elbette. Buradan çıkardığımız şudur. Geçmişe takılıp kalan bakış, bir dünya barışının önünde engeldir. Şöyle der Soykan.

"Tarih ne örnek alınır ne de ona dayanan bir hak isteminde bulunulur. Tarihten alınabilecek tek miras derstir." (16)

"Ders çıkarmak, bugünü geçmişin ışığında anlamak demektir. Ve bu anlama, bir önceden görme olarak, olayların akışına müdahale etme olanağını sağlar." (17)

Tarihe bakarken neyi temele koyacağız?

"Tarihçi tarihini yazarken, elindeki belgeleri ayıklar, değerlendirir, yani eleştirirken, dayanacağı temel ilke, insanlık ide'si olmalıdır." (18)

Tarihsel olay, hangi coğrafyada, hangi kültürde meydana gelirse gelsin insan etkinliğinin bir parçasıdır. Politik iktidarların kendilerini aklama mekanizmasına dönüşmüş resmi tarih anlayışları, elbette kabul edilemez. Bu tarih görüşü hemen her ülkede karşımıza çıkar. Bu nedenle insanlık tarihinin milliyetçi, dışlayıcı öğelerden temizlenmesi gerekir.

Tarih bilimindeki kirlenmenin bir nedeni de, Avrupa merkezci tarihselciliktir. Buna göre insanlık tarihinde Avrupa öznedir, etkindir, başı çekmiştir. Diğer coğrafyalarda yaşayan toplumlar nesnedir, edilgindir, Avrupa'nın peşinden sürüklenmiştir. Bu bakışın doğru olmadığı apaçıktır.

Uygarlık Mezopotamya'da 5500 yıl önce başladı. Mısır, Çin, Hindistan, Anadolu'da gelişti. Yunanistan, Roma, İslam ülkelerinden geçerek Avrupa'ya sıçradı. Avrupa'nın sanat, bilim, felsefe, ekonomi alanındaki atılımı uygarlık tarihinin son beşte birlik dilimine rastlar. Tüm uygarlık birikiminden beslenir. Tarih kitaplarındaki üstünlük saplantısının, as-

lında ters dönmüş aşağılık duygusu olduğu da saptanabilir.

Dil

Dil, insanı insan yapan niteliklerden biridir. Dil, kavramlarla kurulur. Kavramlar, konuşma, dil olmasaydı bir toplumdan söz etmek olanaksız olurdu. Dil, kültürün yeniden üretiminde, aktarılmasında zorunludur.

"Duygu ve düşüncelerimizi dille ifade ediyorsak, demek ki, bozuk bir dil, onda dile gelmiş duygu ve düşüncelerin çarpıklığını gösterir. (...) Duygu ve düşüncelerin çarpık olması ise kişilik bozukluğu anlamına gelir. (...) Dil bozulunca düşünce bozulur. Düşünce bozulunca toplumun dirliği sarsılır..." (19)

Dilin önemini Çinli filozof Konfüçyüs de (M.Ö. 551-479) kavramıştı. Ona göre insanların kendi içlerinde ve aralarında doğru bir düzen kurabilmeleri, dili doğru kullanmalarına bağlıdır. Ad ve kavram kargaşası barışı, bolluğu, doğruluğu tehdit eder.

Soykan, insanın doğal dille (anadiliyle) düşündüğünü söyler. Anadil, on yaşın altında öğrenilir. Bir yabancı dili zorla öğretmeye kalkışmak, çocuğu hasta edebilir. Soykan yabancı dilin öğrenilmesine karşı değildir. Yabancı dilin anadili bozmasına karşıdır. Yabancı dil, kültürlerarası etkileşim için öğrenilmelidir.

Eğiticilerin Eğitimi

Günümüz dünyasına bakınca eğitimdeki tıkanmanın yaygın bir sorun olduğunu görüyoruz. Bunun nedeni eğitimin özgür insanı amaçlamamasıdır. Sermaye düzeni eğitimde başarısız oldu. Çünkü doğaya bakışı, insanı ele alışı yanlıştır. *"Balık baştan kokar"* derler. Eğitimden gelen çürüme kokularının temel nedeni, sermaye düzeninin doğayla insanı sömürmesidir. Çünkü, sermaye düzeni özgür insanlar değil, artı-değer üretecek köleler ister.

Her sorunun çözümü, bu sorunu kavramış, çözüm olanaklarını ve olasılıklarını tartışmış, kafası aydınlık insanların çabasını gerektirir. Eğitimci nasılsa, eğitilen de ona benzeyecektir. Eğitim dizgesinin olumlu, insani, evrensel unsurları dışladığı koşullarda, eğitimciler nasıl olur? Sözgelimi, çeyrek yüzyıldır Yüksek Öğretim Kurumu'ndan (YÖK) kurtulamadık. Daha kötüsü, bu kurumu kaldırmak isteyen partinin, YÖK tutuculuğunun yerine, dinci gericiliği hedefleyen kadrolaşmasıdır

Yapıcısı nasılsa, eser de öyledir. Eğiticinin kendisi parçalanmış bir kişilikse, eğittiği kişiyi nasıl bütünleyecektir? Eğitici estetik, etik, felsefe tarihi, bilim bilmezse, sanattan anlamazsa, öğrenciye nasıl yol gösterecektir?

Eğitimci merkezi iktidarın belirlediği öğretim politikasını belleten bir memura indirgenmiştir. Okullarda tek tip elbisenin giyilmesi de eğitime bakışı gösteren iyi bir örnektir. Tek tip, boyun eğen, söyleneni yapan, düşünmeyen, sürü insanı istenmektedir. Eğitimci, bir eğitimci değil, bir belleticidir. Eline *"not"* diye bir silah tutuşturulmuştur. *"Not"* ödüllendirme, cezalandırma amacıyla kullanılır.

Sınavlar neyi ölçer? Kimin neyi ne kadar ezberliğini! Oysa, öğrenci yaşam sınavında tek başınadır. Onun "not"unu yaşamın kendisi verir. Öğrencinin yaratıcılığını nesneleştirmesi için, eğitimcinin yaratıcı olması gerekir. Yaratıcılık, biktırıcı, yaşamla ilişkisiz tekrarlarla açığa çıkarılamaz. Olsa olsa baskılanır. Hele test tekniğiyle yapılan sınavlar yorumlama gücünü tümden yok eder. Öğrenci sorular karşısında düşünmeden, şartlı refleksle yanıt veren biri durumuna indirgenir. Bunun insanı geliştirip yüceltmeyeceği, tersine dondurup aşağılayacağı açıktır. Öğrencinin kafası boşaltılır böylelikle. İnsanın yaratıcılığını köreltmenin daha kestirme bir yolu var mıdır, bilinmez.

Test tekniği, eğitim- yaşam ilişkisini koparır. Çünkü, birkaç yanıttan yalnızca biri doğrudur. Oysa yaşamda, düşüncede ne çok seçenek vardır. Yaşam akışkan, değişkendir. Doğruyla yanlış iç içedir.

Şurası açıktır ki, yanlış yapma hakkı, eğitimde dışlanmamalıdır. Bilginin birkaç yılda bir ikiye katlandığı bir dünyada doğru, uzun zaman geçmeden yanlışlanabilmektedir. Eğitimci yanlış yapma hakkını baskılarsa, öğrencinin düşünmesini, yaratıcılığını engeller. Bunun anlamı doğruyla yanlışın eş değerde tutulması değildir. Elbette doğru öğretilecektir. Ama hangi yanlışlardan geçilerek doğruya ulaşıldığı da gösterilirse, doğrunun değeri daha belirginleşir. Böylece yanlışın doğruya, kötünün iyiye bağlanarak öğretilmesinin sağlıklı olduğu söylenebilir.

Peki, eğiticileri kim eğitecek? Felsefe, sanat, estetik, bilimle donanmış eğitimci eğiticileri. Elbette sınavların gerekli olmadığı bir eğitim dizgesi bir gün kurulacaktır.

Aydınlanma

Başka ülkelerde yaşayan insanların güzel eserlerini okumak dünya barışına katkı yapar. Aristoteles'i öğrenen biri, bir Yunanlıya düşman olamaz. Konfüçyüs'ü öğrenen de bir Çinliye. Tolstoy'u bilen, bir Rus'a kin tutabilir mi? Balzac'ı bilen, bir Fransıza? Nazım Hikmet'i okuyan, bir Türk'e?

İnsanların kardeşleşmesinde içi boş sözlerin değil, evrensel değerlerin temel alınması gerekir. Bu değerler insan türüne katkı yapmaları oranında önemsenir. Nerede olursa olsun, her bilgi, her değer insanındır. Bizimdir. Yaşam elbette yanlışları ayıklayacaktır. Kimi bilgiler kalacak, kimileri silinecektir. Yeryüzü Aydınlanması, ancak evrensel değerler üzerinde yükselen yetkin, bütünsel bir eğitimle olanaklıdır.

Peki, Anadolu Aydınlanması ne durumdadır?

Soykan, Osmanlı döneminde aktarmacı bir eğitimin uygulandığını söyler. Tanzimat hareketiyle bu eğitimi aşma çabası görülür. Daha sonra Mustafa Kemal hareketiyle kurulan Cumhuriyet büyük bir atılım yapar. Öğrenim birleştirilir. Hasan Ali Yücel öncülüğündeki çeviri hareketiyle dünya kültürünün önemli eserleri Türkçe'ye kazandırılır. Köy Enstitüleri'nin kuruluşuyla Aydınlanma Hareketi bir başka kuram- eylem birliği aşamasına girer. Cumhuriyet'in bu başarısında laikliğin temel alınması, halk dili olan Türkçe'nin kullanılması, Latin harflerinin kabulü önemlidir.

Anadolu Aydınlanması, emperyalist güçler- Anadolu'daki gericilerin işbirliğiyle 1940'ların ortalarında kırılır. Sıcak savaştan Soğuk Savaş'a geçilir. Böylece burjuva karakterdeki aydınlanma, kendi iç sınırlılığı, dünya koşullarının uygun olmaması nedeniyle yavaşlar. Durur.

Aydınlanma bayrağı ortada kalır. Çünkü, toplumcu güçler, kimi yürekli denemelere karşın, henüz bayrağı taşıyacak yetkinlikte değildir. Hâlâ da o düzeye gelemedik. Aydınlanma bayrağı yalnızca cesaretle yükselmez. Kolaya kaçmadan insanlık birikiminin özümsenmesi gerekir önce.

Anadolumuzun kültürel zenginliğiyle, insanlığın felsefe, sanat, bilim alanlarındaki birikimini birleştirebilirsek, Anadolu Aydınlanması'nı toplumcu bir karakterde sürdürebiliriz. Cumhuriyet değerlerini, sınıfsal eleştiriden geçirerek kalıt alan bir toplumcu aydınlanma, dünyanın aydınlanmasına büyük bir katkı yapacaktır. Söz gelimi, lâiklik ilkesi, özgür bir dünya toplumunun kuruluşu için, evrensel bir kazanım olarak görülmelidir.

Yabancılaşmış emek dünyadan kaldırılmadıkça, insan türünün özgürleşmesi olanaksızdır. Üretim araçlarının burjuva özel mülkiyetine son vermeden, aşırı sanayi üretimini durduramayız. Dünyadaki yaşamın korunması böyle köktenci bir adım gerektiriyor. Özgürlüğün zorunlu ilk koşulu, yabancılaşmanın yıkıcı etkilerini aşmaktır. Öyleyse, kültürü ayıklamak, doğayı yoksayan ve insanca olmayan unsurları temizlemek gerekir. Ancak böyle bir bilinçle kurulmuş bir dünyada evrim süreciyle oluşan çeşitlilik korunabilir. Birlikte yaşanabilir.

İnsanın doğayla, insanın insanla sürdürdüğü yıkıcı asalak ilişkiyi artık durdurmalıyız. İnsan doğayı yıkıma uğratmadan, kendi kendisini yenileme zamanını ona tanıyarak ondan yararlanmalıdır. İnsanın insanla ilişkisi, ortak- evrensel yaşama dayanmalıdır. Eğitime gelince. Bilginin, iktidar aracı ve meta olmasına artık son vermeliyiz.

Böylece *"kendi kendisini yargılayabilen, kendi yaşamını ele geçiren özgür insanı yetiştiren bir eğitim"(20)* ile *"doğru-iyi-güzel birliğini erdemli yaşam ve bilgelik yolunda isteyen"(21)* özgür kişilerin önü açılabilir.

Sermaye düzeninde eğitim, kârlı üretim ve boyun eğdirmek içindir. Toplumcu bir dünyada eğitim, geçim araçlarının üretimi ve özgürlük için olacaktır.

"Önce zarar verme (primum non nocere)!" bir tıp etiği ilkesidir. Bunu özgür yaşamla eğitimin ilkesine dönüştüremez miyiz? Şunu başlangıç yapamaz mıyız?

Önce doğayla insana zarar verme!

IŞIK VE DURU
İkizlere

Şimdi bir fazlayız
duygusu veriyor
bu sevinçli haber insana.

Küçük kardeşime,
güzel dünya düşüne
bizden daha yakın olduğunu bilerek,
sevgiler.

Baha ÇITAKOĞLU

Dipnotlar

1. Ömer Naci Soykan, *Arayışlar Felsefe Konuşmaları 2*. İnsancıl Y., İstanbul, 2003, s. 94.
2. Ö. N. Soykan, *Arayışlar Felsefe Konuşmaları 1*, İnsancıl Y., İstanbul, 2003, s. 257-258
3. Ö. N. Soykan, age., s. 260
4. Ö. N. Soykan, age., s. 260
5. Ö. N. Soykan, age., s. 261
6. Ö. N. Soykan, age., s. 265
7. Ö. N. Soykan, Arayışlar 2, s. 11
8. Ö. N. Soykan, age., s. 20
9. Kemal Demiray, *Temel Türkçe Sözlük*, İnkılap Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 1988
10. Ö. N. Soykan, *Türkiye'den Felsefe Manzaraları 2*, İnsancıl Y., İstanbul, 2003, s. 177
11. Ö. N. Soykan, age., s. 178
12. Ö. N. Soykan, age., s. 178-179
13. Ö. N. Soykan, age., s. 179
14. Ö. N. Soykan, age., s. 179
15. Ö. N. Soykan, *Arayışlar 1*, s. 217-218
16. Ö. N. Soykan, *Arayışlar 2*, s. 17-18
17. Ö. N. Soykan, *Arayışlar 1*, s. 221
18. Ö. N. Soykan, age., s. 224
19. Ö. N. Soykan, age., s. 277-278
20. Ö. N. Soykan, age., s.287
21. Ö. N. Soykan, age., s.286

ÇÜRÜK 'SAKIZ'

Atalay GİRGİN*

Her gerçek varlık hareket eder, değişir, çözülür, çürür. Bu süreç, herhangi bir varlığın kendi içselliğine, kendi varoluşuna bağlı olarak gerçekleşebileceği gibi, dışsal etkenlere bağlı olarak da gerçekleşebilir. Dışsal etkenler bu sürecin hızlanmasını da yavaşlamasını da sağlayabilir. Böylece herhangi bir var olanın değişimini, çözülüşünü ve çürümesini hızlandırmak da, daha erken müdahale ederek, özel koruma tedbirleri alarak bu süreci olabildiğince yavaşlatıp, ömrünü uzatmak da mümkündür. Bu söylenenler, öncelikle, insanla anlamlanan, insanla anlamlandırılan her gerçek varlık için geçerlidir. Dolayısıyla, dil ve dilin tüm kavramları da dahildir buna...

Kavramları, neliği ve gerçekliğinden bağımsız olarak, canınız istediğinde ve canınızın istediği her yerde kullanmaya başladığınızda, o her seferinde etkisini biraz daha yitirir. Hiper enflasyon koşullarında, nasıl ki "paranın değerinin pul olması"ndan söz ediliyorsa, kavramların böylesi bir kullanımında da, onların anlamı ve etkisi değerini koruyamaz, her geçen gün "şey"leşir.

Derdinizi, meramınızı, düşüncelerinizi anlatacağınız, temel öneme haiz saydığınız kavramları "şey"leştirdikçe, aslında kendinizi de "şey"leştirirsiniz, farkına bile varamadan... "Ağyarını mani, etrafını cami" kılamadığınız her "şey" gelir sizi vurur. Bundan dolayı kavramları hem neliği ve gerçekliğine uygun hem de yerinde ve zamanında kullanmak gerek. Ve asla "şey"leştirmeden... Çünkü onlar birer sakız değildir, canınızın istediğinde ve canınızın istediği yerde çiğneyebileceğiniz.

Açık Bir İdeoloji...

İşte günümüz koşullarında da böylesi bir kullanımdan muzdarip olan ve eğitimle, üniversite ve akademilerle bağlantılı birkaç kavram: Bilimin, bilim insanının, bilim faaliyetinin özgürlüğü... Bunların yanında "akademik özgürlük" sözünü de anımsamak gerek...

Bu sözler bazen bir talep gibi yansır; egemen olandan, iktidardan istenen. Bazen ise olması gerekenlerin bildirimi, yani bir yoksunluk halinin ifadesi olarak... Hangi biçimde yansımış ya da yansıtılmış olursa olsun, bu en azından iki boyutlu bir yanılsama halidir.

Bir boyutuyla, bilimin neliği ve gerçekliğini dikkate almayan, kavramayan, bilim ile bilimcilik'i ayıramayan bir bilinç yanılsaması hali... Ki bu, bilimi olduğundan daha farklı bir şey olarak görmenin ya da onu olduğundan daha yüksek, daha yüce bir etkinlik sanmanın da dışavurumudur. **Diğer boyutuyla ise**, neliği ve gerçekliği, varlığı ve yokluğu bir yana, özgürlüğü bir devletin, bir iktidarın, en genel haliyle ise bir egemenin gözetimi ve denetimi altında düşünme yanılsamasıdır. Bu bir efendili özgürlüktür. Efendili özgürlük tasarımı ya da düşüncesi ise, farkında olunsun ya da olunmasın bir ayrıcalık isteme halidir; kendini ayrıcalıksız, imtiyazsız var edemeyeceğini düşünen sakatlanmış bir bilinç hali... Efendisizlik ölümden beterdir bunlar için... İllahi kendilerini bir efendinin hizmetine koşmaları ya da bir efendiye 'pazarlamaları' gerekir, kendileriyle barışık ve mutlu olabilmeleri için... Ardı sıra efendinin lütfuna, takdirine mazhar oldukça da bir 'bilim insanı' olarak, bilimsel faaliyetlerinde ne kadar 'özgür' olduklarını keşfediveririrler.

Oysa bilim ve bilim faaliyeti 'özgür'lüğü dışlar. Çünkü **bilim bir ideolojidir**; **açık bir ideoloji**... Bir ideoloji olarak **bilimi, diğer ideolojilerden ayıran en temel özelliği, işte bu açıklığı ve aynı zamanda da yöntemselliğidir.** Bu iki özelliğe sahip oluş, bilimin ortaya koyduğu bilgiye, yanlışlanıncaya dek doğruluk değeri ve evrensellik niteliği kazandırır. Bu, göreliliği yadsımayan, uzun ya da kısa bir süre varlığını, geçerliliğini koruyacak bir kesinlik durumudur. Ne var ki bu, bilinçli ya da bilinçsizce, amaçlı ya da amaçsızca sık sık unutulur. Bunun bir biçimde unutulduğu, anımsanmak istenmediği ya da kelimelerin gerçek anlamında bilimin neliği ve gerçekliğinin kavranmadığı yerde ise, bir sakız gibi, 'bilimin, bilim insanının, bilim faaliyetinin özgürlüğü' sözleri çiğnenmeye başlar.

Bu sözler, özellikle de üniversite eğitim-öğretimine bulaşan ya da bir biçimde bunun içinde, kenarında yer alan insanların, bulundukları yere, konuma; nereye, neden, nasıl ve niçin baktıklarına ve dahası açık ya da örtük kabullerine bağlı bir biçimde sık sık; ya da maruz kaldıkları uygulamalara istinaden dönem dönem yineledikleri sözlerdir. Bu yineleyicileri, en genel haliyle üç gruba ayırabiliriz şimdilik. Bunlardan bazıları bu sözleri, onların neliğini ve gerçekliğini düşünmeksizin, her koşulda tekrarlar

durur. Bazıları ise ihtiyaçlarına denk düştüğü, kendince bir açmazla, bir engelle karşılaştığı durumlarda anımsar; sihirli bir maymuncuk ya da bir can simidi misali... Bazıları da çalıştıkları bilim alanında kendi bireysel ya da grupsal kabullerini ve yöntemlerini, geçerli ve "doğru" olarak kabul edilen ön kabullerin ve yöntemlerin yerine geçiremedikleri ve aynı zamanda da ötekilerin kabulü kılamadıkları durumlarda başvururlar aynı sözlere. Yaşamın her alanında, değişimin kendisinden daha zordur, değiştirmek... Ve hele bu bilim olduğunda, bir yandan daha da "ince elemenin sık dokumanın" gerekliliğine inanılır; diğer yandan da o alanda geçerli ve "doğru" kabul edilen kabuller ve egemen olan anlayış doğrultusunda işlerini yürütmeye alışmış olanların, alışkanlıklarını ve bilinçli ya da bilinçsizce değer kıldıklarını değiştirmeye karşı dirençleri ekleniverir buna... Yaşadıkları zaman diliminde sesleri en az duyulan ya da hiç duyulmayan kesimi oluşturur bunlar...

Birinciler, bazen "saf"lık derecesinde bir aymazlıkla, bazen ise "şeytana pabucunu ters" giydirecek bir hinlik ve kurnazlıkla ya da alemi aptal kendilerini akıllı sanan bir akl-ı evvellikle var olan gerçekliğin karşısında, gözlerini kapatarak değilse de, bilinçlerini kapatarak, bir "akıl tutulması" haliyle yer alırlar. Gözlerinin açıklığı, gördüklerini kavramaya, anlamaya, anlamlandırmaya da yetmez. Buna niyetleri de yoktur onların. Gözleri kendi gözleri de değildir zaten... Bunların büyük bir çoğunluğu için bilimin, bilimsel faaliyetin "ne olduğu" bile meçhuldür. Gerçekliğe dogmatik bir inançla bakıp, ona kendi önermelerini giydirmeye ya da onu kendi önermelerine uydurmaya çalışırlar. Bilimsel faaliyet sonucunda ortaya konan bilgiyle, kendi önermelerinin bazıları çakıştığında kendileri bir anda "bilimsel" sıfatını kazanıverir ve sevinirler** Aslında, bilinçli ya da bilinçsizce istedikleri, kendi söylemlerini bilim kılmaktır. Bir başka deyişle, bilimin ve bilimsel faaliyetin kendilerini onaylayan bir "noter"e ve ardı sıra da kendilerini iktidara taşıyıcı bir manivelaya dönüşmesidir. Çünkü iktidar olmak isteyen, ama daha iktidara ulaşamamış olan, kaçınılmazdır ki "bilimsel araştırma"nın "iktidar üretici bir santral"(1) oluşuyla yetinemez; nedeni bellidir bunun, o, iktidarda olanın iktidarını üretir. Dolayısıyla, kendilerini iktidara taşımayan, kendilerinin iktidarını üretmeyen bilimin de, bilim insanının ve bilim faaliyetinin de, zaten olmayan özgürlüğü yok oluverir. Bilim özgür olur mu? Bilimin ortaya koyduğu bilgi, özgürlüğün damgasını mı taşır? Bilimsel faaliyet bir özgürlük faaliyeti midir? Bir bilim faaliyeti yürüten bilim insanı, malzemesi karşısında özgür müdür? Kabulleri ve malzemesi karşısında özgür olamayan bir bilim insanının özgürlüğünden söz edilebilir mi? Daha temelde ise, "Bilim nedir? Özgürlük nedir? Özgürlük var mıdır?" v.b gibi soruları ne sormanın ne de bunların neliği ve gerçekliğini düşünmenin gereği vardır bu durumdakiler için... Bunların ağızlarından düşürmedikleri sözlere bakan da bilim aşkıyla yanıp tutuştuklarını sanır. Aslında tüm meseleleri, bir yanıyla efendi olma ya da kendilerine ayrıcalık tanıyacak bir efendiyle vuslattır; diğer yanıyla ise, bilimi ve bilimsel faaliyeti kendilerinin, tasdikçisi kılmaktır. Efendilerden kurtulma ya da efendisizlik değildir dertleri...

İkinciler ise, olabildiğince pragmatist ve olabildiğince çifte standartlıdır 'bilimin, bilim insanının ve bilim faaliyetinin 'özgürlük'ünü telaffuz ederken. Bu nitelikleriyle, farklı bir düzlemde, geçici de olsa birincilerle dönem dönem kesişirler. Çünkü bunların, genel bir iktidar sorunu yoktur ve aynı zamanda şu ya da bu ölçüde bilimin neliği ve gerçekliğini bilirler. Bundan dolayı sorunları, kaygıları, mevcut bilim faaliyetinin ve akademik işleyişin yapılanmasında, hiyerarşik organizasyonunda işgal ettikleri yer ya da bir biçimde düştükleri, düşürüldükleri konumdur. Bu yapılanma içerisindeki yerlerinden ya da düşürüldükleri konumdan memnuniyetsizliklerini, 'özgürlük' sözcüğünü başına ya da sonuna ekledikleri sözlerle dışavururlar. Ta ki, mevcut yapılanmanın, kendilerince uygun olduğunu düşündükleri basamaklarında yer buluncaya dek... Bu uygun gördükleri yerlerde kendileri konumlanmaya başladığı andan itibaren de, bir sihirli değnek değmişçesine, sözüm ona 'özgürlük' arz-ı endam eyleyiverir her yanda... Ve bu kez de aynı sakız, mevcut konumlarını yitiren, yani koltuklarından olanların ağızlarında peydahlanır. Bir fasit daire ki içerisine düşmeye gör... Bu grupta yer alanların öne sürdükleri, dile getirdikleri gerekçeleri ne denli farklılıklar içerirse içersin sonuçta asıl sorun, iktidarın akademisinde akademinin iktidarında işgal edilen ya da kendilerine lütfedilen yerde, sağlanan ya da sağlanmayan olanaklarda düğümlenir.

Üçüncüler ise, ilk iki gruba göre sayıları daima en az olanlardır. Ve aynı zamanda, kaygıları ve sorunları da diğerlerinden daha farklıdır; dahası, felsefi anlamda olsa da olmasa da idealisttirler. Eğer bilimde ve bilimsel faaliyette özgürlük olabilseydi, 'bilimin, bilim insanının ve bilim faaliyetinin özgürlüğü' sözleri asıl bunlara yakışırdı. Ne var ki, bilim ve bilimsel faaliyet, özgürlük bir yana, demokrasiyi bile içermez. Ancak bunu bilimin eleştiriye açık oluşuyla, eleştirelliğe kapalı olmamasıyla karıştırmamak gerekir. Çünkü eleştiriye açık olmak, işlerin demokrasiyle ve oy çokluğuna ya da azlığına dayalı olarak yürümesini gerektirmez. Demokrasi, farklı kabullere sahip düşüncelerin ve bu düşünceleri savunan insanların aynı zaman ve mekân koşullarında, kabullerinin farklılığıyla bir arada yaşamaları ve düşünüş,

söyleyiş ve eyleyiş etkinliklerini sürdürebilmeleri esasına dayanır. Bilim ise aynı anda farklı kabullere farklı yöntemlere dayalı bir etkinlik olarak gerçekleştirilmez. Hangi bilim alanında olursa olsun, o alandaki **bilim faaliyeti, "doğru"luğu ve geçerliliği veri olan kabullere ve yöntemlere göre gerçekleştirilir.** Bu kabulleri ve yöntemleri, eleştirebilir, sorgulayabilir, değiştirilmesi gerektiğine ilişkin düşüncelerinizi telaffuz edebilirsiniz, bilim buna açıktır. Ancak bunları değiştiremediğiniz sürece, ileri sürdüğünüz kabuller ve yöntemler de en azından onlarla yan yana varlığını sürdürebilecek güç ve etkililikte değilse, kaçınılmazdır ki ya hükmü meri olan kabuller ve yöntemlerle çalışmaları sürdürmek zorundasınızdır ya da... Bu grupta yer alan ve sayıları her dönemde de en az olanların açmazı budur. Ve bunlar, doğruluğundan kuşku duymadıkları kendi kabulleri ve yöntemleri ile hükmü meri olan ama değiştirilmesi gerektiğini düşündükleri kabul ve yöntemler arasında sıkışırlar. Trajik bir durumdur bu... Ve eğer "özgürlük" bunların ağzından çıkarsa, bilinmelidir ki, ancak ve ancak neliğini ve gerçekliğini düşünmedikleri, canhıraş bir sözcük olarak dökülür yalnızca... Daha ötesi değil.

İdeolojiler içinden iki ideoloji :
Bilim ve bilimcilik

Bilim, ideolojiler üstü bir ideolojidir. Ancak o, istisnai anlar dışında, tarihin neredeyse her döneminde, egemen olan ideolojilerin, siyasal iktidarların ya da iktidar olmayı isteyen farklı odakların denetiminde ve hizmetinde kalmaktan da kurtulamamıştır. Bunun en genelde iki önemli nedeni vardır Birincisi, zamanın ve mekânın belirli bir yerinde ve anında, içerisinde doğup büyüdüğü koşullardaki egemen değerlerin, inançların, yaşanan bireysel ve toplumsal çatışma ve çekişmelerin etkisi, kuşatması altında bilim faaliyetini yürüten ve "şu" diye gösterilebilen gerçek insanların, iktidarda olanlarla, iktidarda olanların da onlarla kurdukları ilişki biçimidir ki bu ilişkilerin seyri, her zaman bilim insanlarının tutumlarına göre gelişmiştir. İkincisi ise, neredeyse düşünsel bilimler (matematik, geometri, mantık) dışında kalan tüm bilim alanlarındaki faaliyetlerin, araştırmaların ise şu ya da bu oranda ekonomik ve toplumsal destek anlamında bir hamiyi gerektirmesidir. Bunun yanı sıra, kendinde bir şey olarak bilimin, tek tek ve dönem dönem kimi bilim insanlarının kişisel hırsları dışında, ekonomik, sosyal, siyasal bir iktidar mücadelesi içerisinde olmayışı da bunlara eklenebilir.

Bilimi, ideolojiler üstü kılan ve onu diğerlerinden ayıran belli başlı özelliği kabullerinin ve yöntemlerinin açıklığıdır. Bu özellik, bilim dışında kalan hiçbir ideolojinin sahip olmadığı bir özelliktir. Bilim, varlığı kendi konu alanıyla sınırlı bir biçimde ele alıp, "neden" ve "nasıl" sorularının yanıtını ararken, bu soruların yanıtlarını, en azından o alanda faaliyet gösteren insanlar için açık seçik olduğu bilinen, geçerliliği ve dolayısıyla "doğru"luğu veri olan kabuller ve yöntemlerle ortaya koyar. Ki bu, hangi alanda olursa olsun bir bilimin ortaya koyduğu bilginin, başka insanlarca da doğrulamak ya da yanlışlamak için, sınanabilir olmasının gereğidir. Bir ideoloji olarak bilimi ve onun ortaya koyduğu bilgiyi evrensel kılan da, bilimin dışında kalan ve dinler dahil tüm ideolojilerce ileri sürülen bilgileri evrensellik iddiasından öteye geçirmeyen de bunlardır. Çünkü diğer ideolojilerin ne kabulleri açık seçiktir ne ileri sürdükleri bilgiyi elde etme yöntemleri bilinir ne de bu bilgilerin doğruluğu ya da yanlışlığı, zamanın ve mekânın şimdisinde sınanabilir. Doğruluğuna ya da yanlışlığına, yalnızca inanılabilir. Hatta bunların dayandıklarını ileri sürdükleri, bilgilerinin kaynağı olarak telaffuz ettikleri nesnelerin varlığı bile tartışmalıdır. İnanırsan vardır, inanmazsan yoktur.

Ancak şunu da belirtmek gerek: Bilim dışındaki ideolojilerin, kabulleri ve bilgiyi elde etme yöntemleri açık seçik bir bilinebilirliğe sahip olmasa da, bu durum onların, bilgilerini yöntemli bir biçimde ve mantıksal tutarlılık temelinde ifade etmelerine engel değildir. İfade edişteki yöntemlilik ve mantıksal tutarlılık ise ne bilginin elde edilişindeki kabullerin açık-seçikliğinin ve geçerliliğinin ne de yöntemin ve nesnesinin bilinebilirliğinin ifadesidir. Öte yandan bilim dışındaki ideolojilerden, evrensellik iddiasına ve/veya bütüncüllük niteliğine haiz hiçbiri temel kabullerinin eleştirilmesine ve değiştirilmesine açık değildir. Çünkü bir ideolojinin temel kabullerinden birini bile değiştirdiğinizde, artık o başka ve yeni bir ideoloji haline gelir. Özellikle bütüncül ideolojilerde bunu yapabilmek hiç de kolay değildir. Değiştirmek isteyenler, istisnai konumda bulunan istisnai kişiler dışında, genellikle bir safra gibi dışarı atılır; aforoz ya da katledilerek... Ölü ya da diri, genellikle 'çember'in dışında bırakılır böyleleri...

Bu noktada genel olarak **ideoloji**, birey olarak insanın ya da insanların yaşadıkları zamanın ve mekânın koşullarında, kendileri dahil olmak üzere insanı, toplumu, dünyayı, evreni, insanla anlamlanan ve insanla anlamlandırılan herşeyi, açık seçik ya da flu, akla uygun ya da akla aykırı, ama her daim "doğru" saydıkları ya da doğruluğunu yanlışlığını düşünmedikleri kabullerle, düşünüş, söyleyiş ve eyleyiş boyutunda, yaşamlarına ve yaşantılarına anlam ve biçim verdikleri, "yeniden" anlama, anlamlandırma, kavrama ve açıklama etkinliğidir. **Kabulleri olmayan ideoloji yoktur.** Kabuller temelinde gerçekleşen her düşünüş, söyleyiş ve eyleyiş, dahası bu temelde ortaya konulan her bilgi, her etkin-

lik, ister yaşamsal olsun isterse düşünsel; ister bireysel olsun isterse grupsal; ister düne ait olsun, isterse şimdiye ve geleceğe, her daim ideolojiktir. Bu anlamda, **bilim dahil olmak üzere, felsefe, sanat, din, ahlak, siyaset, dünya görüşü, bilimcilik v.b türünden her insan etkinliği, kendi içerisinde birbirinden farklı ve/veya birbirine karşıt akımları/ideolojileri barındıran, birer ideolojidir.** İnsan yavrusu, her daim tarihsel ve güncel anlamda kendisinden öncekilerce nesnelleştirilmiş, tasarımlanmış bir toplumsal ortama ve o ortamdaki ideolojiler ormanına doğan bir varlıktır. Bu hakikât, bilim insanlarından, sanatçılara, din işgüderlerine; felsefecilerden toplum mühendislerine dek her insanı kuşatır.

Ancak bu genel ideolojileri birbirinden ayıran temel ölçütler kabullerinin nelikleri ve gerçekliklerinin, yöntemlerinin bilinip bilinemezliğinin yanı sıra bu kabullere atfedilen niteliklerdir de. Keza kendi alanlarında bilgi elde etme, bilgiyi ortaya koyma yöntemleri kadar, bu bilginin doğruluğunun ya da yanlışlığının sınanabilirliği, eleştiriye açık olup olmayışları; özelde kendi nesnelerine, genelde varlığa ilişkin değerlilik ya da değersizlik ayrımı ve hiyerarşik sıralama yapışları; varlığın ileri sürdükleri bilgisine dair tekillik, tikellik, tümellik ve evrensellik, dahası kesinlik ve mutlak ya da görelilik iddiaları başta olmak üzere, bir dizi farklı ayrım noktaları da ifade edilebilir.

Buradan hareketle **bilim, kendi konu alanıyla sınırlı bir biçimde, o alandaki varlığı, nesneyi, ele aldığı malzemeyi, geçerli ve dolayısıyla "doğru" addedilen, bilinen, açık seçik kabuller ve yöntemlerle, anlama, anlamlandırma, kavrama ve onun bilgisini, "neden"i ve "nasıl"ıyla, akla dayalı olarak, sistemli ve mantıksal bir tutarlılıkla, sınanabilir düzeyde ortaya koyma etkinliğidir.** Bu etkinlik süreci içine giren her insan, yani her bilim insanı, o alandaki etik değerler bir yana, öncelikle ve esas olarak, kabullerin, yöntemin ve malzemenin tutsağıdır. Kendisinden önce belirlenmiştir kabuller ve yöntem... Keza varlık alanı da... O en iyi ihtimalle, varlık alanı içinde kalan malzemelerden birini seçmek ya da o alanda yeni bir malzemeyi, nesneyi inceleme konusu yapmakta özerktir yalnızca... Bu özerkliği bile malzemeyi, nesneyi incelemeye başladığında, hatta bulduğunda biter. Çünkü, veri olan kabulleri ve yöntemi değiştiremediğiniz sürece bilime götüren yegâne yol, malzeme karşısındaki tutsaklığınızdır.(2) Ki kabulleri ve yöntemi değiştirdiğiniz sürece gerçekliği, anlama, anlamlandırma, kavrama ve açıklama biçiminiz de değişir. Hatta ortaya koyduğunuz gerçekliğe dair bilgi bile... Bu bilginin koşulladığı değerler ve bu değerlere bağlı eyleyiş bile değişir. Acaba anlamı ve değeri değişmeyen ne kalır bu durumda; düne, bugüne ve geleceğe dair... Dolayısıyla bilim ve bilim faaliyeti bir özgürlük değil, bir özgürlüksüzlük faaliyetidir. Kaçınılmazdır ki, bu faaliyetin içerisinde yer alan bilim insanı için de geçerlidir aynı durum.

Öte yandan "bilimcilik"çiler için geçerli değildir bu. Çünkü onların ileri sürdükleri bilgiler "bilim bilgisi" niteliği taşımaz. Ama onlar dile getirdikleri, ifade ettikleri bilgilerin "bilimsel" ve dolayısıyla "doğru" olduğunda, "evrensel" geçerliliğe haiz kabul edilmesi gerektiğinde ısrarcıdırlar ve kendileri gibi düşünmeyenleri de "bilim dışı" ilan ediverirler. Çünkü bir tek kavram altında nitelenmiş olsa da bir tek "bilimcilik" yoktur. Bilimcilikler çoktur. Ancak hiçbir bilimcilik bilim değildir. Bundan dolayı, her bilimcilik, kendi dışında kalan bilimcilikleri, şu ya da bu oranda, bilim dışı olarak görür.

Bilimcilikleri karakterize eden temel özelliklerin başında, bilimin ortaya koyduğu verileri ve bilgileri, açık ya da örtük bir biçimde kendi siyasal, dinsel, etnik, sınıfsal temelli ideolojik kabullerine ya da dönemsel, güncel çıkarlarına göre yorumlama, değerlendirme ya da bunların referansı kılma gelir. Ki "bilimin, bilim insanının, bilim faaliyetinin özgürlüğü" sözlerinin yanı sıra, ister akademi çatısı altında olsunlar isterse dışında, "bilimsel özgürlük" ve "akademik özgürlük" sözlerini de en fazla telaffuz edenler bunlardır. Çünkü bunlar ister iktidarda olsunlar isterse muhalefette, bilim faaliyeti yürüterek bilgi ortaya koymaz. İstedikleri yegâne şey, aslında, kendi siyasal, dinsel, etnik ya da sınıfsal temelli ideolojik seçimlerini "bilimsel" sıfatı kazandırabilecek yorumlar yapabilme ve bunları da "bilim bilgisi" diye sunabilme hakkıdır. Ki bu "hak istemi" daha çok ikinciler için geçerlidir; iktidarda olanlar zaten kullanmaktadırlar, akademilerdeki ya da dışarıdaki siyasal ve ideolojik temsilcileri ya da farklı kurum ve kuruluşlarıyla.

Üniversite ve akademilerdeki iktidar ya da koltuk kapma kavgalarının ve dalaverelerinin ardında da, bundan dolayı **bilim kaygısı değil bilimciliklerin egemen olma kaygısı vardır.** Çünkü üniversiteler ve akademilerde sanıldığının aksine, genel olarak bilim faaliyeti yapılmaz. Buralarda azca bilim çokça bilimcilik yapılır.

Başka ne yapılacaktı ki? Her akademisyenin bilim insanı olmadığı, her bilim insanının da akademisyen olarak akademilerde varolmadığı bir yerde, üretilen ya da üretilmek istenen ve "bilimsel" sıfatı ekleniveren bilgiler bilim etkinliğine dayalı olacak değildi ya... Sonuçta üretilenler, daha doğrusu çoğunluğu aktarmacılığa, birazı şerhe ve şerhe şerh(3) yapmaya dayanan, "bilimsel" denilen bir formellik ve teorize edilmiş bir söylem biçimiyle yazılan "bilimsel" sıfatı addedilmiş makalelerden, kitaplaştırılmış çalışmalardan ibarettir. Arada özgün ve bilim bilgisi sıfatını hak eden çalışmalar da çıkar elbette...

Ama bunlar "devede kulak" misalidir. Bundan dolayıdır ki, Carl Sagan'ın, "Karanlık bir dünyada bilimin mum ışığı"(4)ndan söz edişinde bilimciliklerin yaydığı ve "bilim bilgisi" niteliğine haiz olmayan bilgilerin payı göz ardı edilemez.

O halde bilimden çok bilimcilik yapılan günümüz üniversite ve akademilerinin asli işlevi nedir? Buralarda asli olarak yapılan nedir? Bu sorulara Fikret Başkaya'dan bir alıntıyla, şimdilik, kısaca yanıt verip geçmek istiyorum. Çünkü sorular bir başka yazı konusu olacak denli kapsamlı. Önce alıntıyı aktaralım: **"Üniversitelerde *bilim üretildiği* iddiası bir safsatadan ibarettir"** diyen Fikret Başkaya, yukarıdaki soruya ilişkin de **"Gerçek dünyada var olan üniversitelerin misyonu sömürü düzenini meşrulaştırmak, kapitalist sınıfın ihtiyacı olan 'yetişkin işgücünü' eğitmek ve devlet bürokrasisinin (baskı ayağı densin) ihtiyacı olan memur taifesini 'yetiştirmektir'"** der. Dolayısıyla, buralarda birilerinin lütfuna mazhar olarak ya da "hamil-i kart yakınımdır"larla yer bulan ve adlarının önündeki kimi akademik sıfatlarla arz-ı endam eyleyen zevatın büyük bir bölümü, egemenlerin kervanı yürüyebilsin diye, insanın insanı sömürüsüne dayanan düzenin bu kervandaki işgüderleridir.

Kervan demişken, Sayın Başkaya'nın bir sohbet sırasında söylediklerini anımsadım; aklımda kaldığı kadarıyla ve kendimce yazayım, yanılmıyorsam şöyleydi: Malum, eskiden deve kervanlarıyla taşınırmış yükler. Kervan yalnızca develerden oluşmuyor elbette. Develerin yanı sıra, deve yağlayıcıları da var kervanda... Keza deve yemleyicileri de... Hem yemleyici hem yağlayıcı olabilmek ayrı bir meziyet... Konaklama yerlerinde develeri yağlamak ve yemlemek işleri bunların... Egemen olanın yoldaki kervanında yük taşıyan ya da taşımaya hazırlanan "deve"lerinin yeniden ya da ilk kez yola çıkmaya hazırlanması için... Ancak sadece "deve yağlayıcılığı"nın artık itibar sağlamaz hale geldiği yerlerde ve dönemlerde ise, "deve"ler için yiyecek yem üretmek de ekleniverir buna... Deve yağlayıcıları arasında bir yarış peydahlanıverir. Neylersiniz ki, kervancıbaşının gözüne girmek gerek... Devir değiştikçe kervanlar çoğalıyor... Kervanların adları da kendileri de değişiyor. Ve artık kervanlarda develer de yok... Ama nedendir bilinmez her devirde, her kervanda "deve yağlayıcı"larının işini yapanlar eksik olmaz. Adları ve ünvanları, kullandıkları yöntemleri ve söylemleri değişse de... Onların işlevi her devirde

Konuya dönersek Günümüzde ise üniversite ve akademilerde, adlarından daha önemli ve büyük saydıkları akademik ünvanların ardından, yazılı ya da sözlü olarak, daha bir istekle vaaz etmeye, oradan buradan yaptıkları aktarmalarla, formellik standartına uygun "yem", pardon bilimsel makale üretmeye başlar, bu ünvanları taşıyanların büyük bir çoğunluğu, birilerinin gözüne girmek ya da... Pardon diyorum, çünkü günümüzde bir tane bile gerçek deve akademisi ve onların bağlı olduğu bir tane bile gerçek deve üniversitesi yoktur. Dolayısıyla, gerçek deve yağlayıcısı istihdam etmeye de... Ama sözüm ona bilimsel makale yazan çoktur. Ve bir bakmışsınız ki bunların hepsi 'bilim insanı' Standarta uygun üretim yapamayanlara kalan ise, varsa yoksa, çaresizce "özgürlük" istemine sarılmaktır. Karikatürize edilmiş olsa da, istisnaları bir yana, "bilimin, bilim insanının, bilim faaliyetinin özgürlüğü" söyleminin hali pür meali kısaca budur. Gerisi ise, laf-ı güzâftır...

Son söz Elbette biliniyor ki, bu konu, yani bilim, bilimcilik, ideoloji ve yanlarına ekleniveren özgürlük çok mürekkep tüketir. Birileri yukarıda yazılan önerme ve belirlemeleri, harem-i ismetlerine bir saldırı sayarken, başka birileri de bilimin ideoloji olmadığını düşünebilir ya da buna inanabilir. Birileri adlarından daha büyük akademik sıfatlara bakarak kendilerini bilim insanı sayıp, o ünvanın ardından ahkam da kesebilir. Ancak insanın hem bireysel yaşamı ve yaşantılarını, hem doğal ve toplumsal gerçekliği kabullerle anlamaya, kavramaya, anlamlandırıp anlatmaya çalıştığı hâkikâtini değiştirmez bu... Dahası, kimi biyolojik etkinlikleri dışında, tüm insan etkinliklerinin kabullere dayalı gerçekleştirildiği hakikâtini de... Her kabuller demeti ise, ister sistematik bir tutarlığa dayalı olsun, isterse eklektik bir yapıya sahip olsun, her daim birer ideolojidir. Ve insan için ideolojiler ormanında ömrünü tamamlamaktan öte bir yol yoktur. 'Sakız'lar ise çürümediği sürece bunun tadıdır; çürüdüğü ve çürümüşlüğü farkedildiği sürece ise tatsızlığı... Elbette tat alma duyumunu ve algısını yitirmemiş olanlar için...

* Felsefe Öğretmeni; atalaygirgin&yahoo.com

** Örneğin, evrenin dününden bugününe ve yarına; olmuşundan olanına ve olacağına dek her şeyi kutsal kitapları aracılığıyla bildikleri iddiasında olan, herşeyin bilgisinin kutsal kitaplarında yazılı olduğu iddiasını taşıyan dinlerin günümüzdeki temsilcilerinin bu noktada durumları, kelimenin asli anlamında, trajı-komiktir. Çünkü bunlar, bilimin varlığa, evrene ilişkin ortaya koyduğu her yeni bilgide, kutsal kitaplarının sayfalarını, bilmem kaç bininci kez karıştırmaya başlar ve sonra sözüm ona kimi şifre bulma ve okuma teknikleriyle, bu yeni bilgilerin kutsal kitaplarında zaten yazılı olduğunu keşfediverirler. Bunu keşfettiklerinde (ki keşfetmemeleri mümkündür değildir ve bir harfin ya da kelimenin bilmem kaç bininci anlamında mutlaka vardır) çocuklar gibi sevinirler. Bazen bu keşfedişler sonunda, bilim insanlarına lanetler okudukları, onları "sahtekarlık"la suçladıkları da görülür. "Kara delikler" konusu bunların en yenilerinden biridir. S. Hawkins'in "Zamanın Kısa Tarihi"nde yazdıkları sonrası, kutsal kitaplarının sayfalarına kafalarını gömüp bunun işaretini arayan garıplerim, şifreyi kısa zamanda bulup çözmelerinin ardından hemen bağıra çağıra, şen şakrak, ağızları kulaklarında ilan ederler durumu... Ama o da ne bir süre sonra, S.Hawkins, "yanılmışım" der. Sevinçleri kursaklarında kalı verir. Al başına bela!... Kutsal kitabı değiştiremeyeceklerine göre, bir yandan bin dereden su geti-

OYUN BU ÇOCUĞUM, SAVAŞ

-Çocuk-

Ölümü anlatan masallarım var
Mucizelerin yaşanmadığı kent hikayelerim
Silahtan oyuncaklarım var
Doktorculuk oynuyorum
Kanlar içinde

-Masal-

Şehir, yaşam
okul ve gelecek
Bir varmış
Sonra yok olmuş
Atom bombasıyla
Şehir, bir yokmuş

Oyun bütün bunlar
Çirkin, kötü, karanlık bir oyun
Bir ailem varmış
Güneşin ülkesinde
Altın rengindeki yüzüyle çöl denizim
Kumdan gemilerim
Sonra, bir yokmuş
Dağıtılmış her şey
Misket bombalarıyla
Tekerleme bunlar
Durmadan tekrarlanan
Büyüklerin yazdığı
Hileli, yalan özgürlük
Tekerleme
Kötü oyunlarda söylenen
Haydi bir daha
İn san lık
pa ram par ça

- Oyun-

önce beyaz yağdı
-Bak çocuğum, dedi babam
bu yağan kar
sonra yağmur
sonra ateş yağdı
gökten üzerimize
-Bu savaş, dedi babam
Bu oyun çocuğum

Siraç IRMAK

rip değişik mazeretler ve kılıflar bulup yaptıklarını unutturmaya çalışırlar, diğer yandan da, S. Hawkins'e hakaretler yağdırırlar. Ne diyelim ki, kendi sözleriyle "Allah akıl fikir ihsan eylesin" demekten gayrı...

Dipnotlar

1 A. King, Bilim ve İktidar, sy. 105, 7 Baskı, TÜBİTAK, 2000. Yukarıdaki göndermeye referans olan paragrafın son iki cümlesinin tamamında, "bilimi daha ziyade, iktidarı ele geçirebilen ve kullanabilen iktidar sahibi erkeklerin ve kadınların ellerinde bu değişmelerin etkeni olarak işlev gören bir etken olarak da görebiliriz. Nitekim bilimsel araştırma, iktidarı zaten elinde tutanları sürekli olarak daha da güçlü kılan iktidar üretici bir santrale benzer" der. A. King. Bu durumda iktidarı ele geçiremeyenlere kalan da, 'bilimin, bilim adamının, bilimsel faaliyetin özgürlüğü' sakızıdır...

2 M. Ali Kılıçbay, Fernand Braudel'in "Maddi Uygarlık, Gündelik Hayatın Yapıları" adlı eserinin " Çevirenin Önsöz"ü bölümünde, "Aslında edebiyat da bilim de bir düzenleme ve belki de bir senaryolaştırma faaliyetidir, ama bunları nihayetinde birbirinden ayıran temel nokta, malzeme karşısındaki özgürlükleridir. Malzemeye karşı özgürlük edebiyata, kölelik ise bilime götürmektedir" der.

3 A. Adnan Adıvar, "Osmanlı Türklerinde Bilim" adlı çalışmasında, Osmanlılarda bilim diye karşımıza çıkanın "şerh ve şerhe şerh yazma"dan ibaret olduğunu belirtir. Eğer günümüz üniversite ve akademilerinde yapılan şerhler ve şerhe şerh yazmalar bilim olarak nitelenirse, Osmanlı bilimin ve felsefenin fundalığı demektir ki, ne bilim ve bilim bilgisi, ne de bilimsel faaliyet bunlara indirgenemez. İndirgendiğinde de Osmanlı dönemine yapılan, kelimenin asli anlamında büyük bir haksızlık olur.

4 Carl Sagan'ın Karanlık Bir Dünyada Bilimin Mum Işığı, TÜBİTAK tarafından yayınlanmıştır.

YENİ ORTAÇAĞ VE İKİ FİLM

Erdem SÖNMEZ

Kartal Tibet'in "Sultan" filminin bir sahnesinde Sultan(Türkan Şoray) Hatice Teyze'ye(Adile Naşit) sorar: Film nasıldı? Hatice Teyze cevap verir: Çok güzeldi; çok ağladık. Benzer bir şekilde, Çağan Irmak'ın "Babam ve Oğlum" filmini seyreden kişilerden de hep aynı cevabı aldık: "Çok güzeldi, çok ağladık." Son zamanlarda, hiçbir film üzerine Babam ve Oğlum üzerine konuşulduğu kadar konuşulmadı. Sinema eleştirmenlerinden, neredeyse oy birliğiyle, tüm övgüleri ve ödülleri aldı. En fazla seyredilen Türk filmi oldu. Hep beraber ağlandı; hep beraber gülündü ve hep beraber beğenildi. Peki üzerine düşünüldü mü? Göz kamaştıran ışıkların, ışık olmalarına karşın görmeyi engellemeleri misali ağlamak düşünmeyi engelledi. Gözyaşlarımız dindiyse, "Babam ve Oğlum" ve onun silik bir kopyası olmayı aşamayan "Dün Gece Bir Rüya Gördüm" filmleri üzerine düşünelim.

"Uzak plan"

"Görüntü ile gerçeklik arasında fark olmasaydı bilime gerek kalmazdı"

Karl Marx

Nasıl bir kültürel çağda yaşıyoruz? Bu soru, bir sanat eserinin hangi çağda beğenildiğine cevap vermesi açısından önemlidir. Dolayısıyla sorunun cevabı, "Babam ve Oğlum" ve "Dün Gece Bir Rüya Gördüm" filmlerinin nasıl bir kültürel ortamda beğeni kazandığına da açıklık getirecektir.

Fransız düşünür Alain Minc, 1993 tarihli kitabında(1), Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Roma İmparatorluğu'nun yıkılması arasında bir analoji kurarak dünyanın yeni bir orta çağa girdiğini ve bu durumun devam edeceğini söyler. Minc'in deyişiyle, Rönesans'tan ve özellikle de Aydınlanma Çağı'ndan bu yana dünya görüşümüze hükmeden akıl, bazı yanlış adımlara, yalpalamalara ve kesintilere rağmen düşünceye hakimdi; ancak bu durum, artık tersine doğru işlemekte(2). "Aklın uzun bir süre için ayaklar altına alınmasına yol açabilecek bir sarkaç hareketi, bu işe başlamış gibi görünüyor. Yeni Orta Çağ , sadece düzen yapılarının dağılmasını ve gri alanların gelişmesini içermez; aklın gerilemesiyle de özdeştir. Akıl en alt düzeyde gibi görünüyor artık."(3) Minc'e göre, aklın, kurucu ilke olarak, uzun zamandan beri kaybolmuş olduğu sanılan ilkel ideolojilerin ve boş inançların yararına silip yok oluşundan(4); gelecek öngörüyle ve özellikle bir akılcılık sezisiyle kavranamadığı zamandan(5); bulanıklık tek perspektif olarak kendini kabul ettirdiğinden(6); korkular yerleşir yerleşmez dinsel ve etnik aşırılıkların öne çıkmasıyla aklın horlanmaya başlamasından(7); akıl dışılık dizisinin daha da ilerisinde gelecek saplantısının en mükemmel ticaret alanı olduğunu keşfetmiş astrolojinin, medyumluğun ve diğer tüm yalancı bilgi dallarının patlayışından(8) ve nihayet toplumun ideolojik boşluk içerisine düşmesinden itibaren(9)-ki Minc'e göre bunun miladı Sovyetler Birliği'nin dağılmasıdır- kültürel olarak orta çağdan söz etmemiz gerekmektedir.

Newton fiziğinin ilk konusu, bilindiği gibi, vektörlerdir. Vektörel büyüklüklerin, skaler büyüklüklerden farklı olarak, bir doğrultuları ve yönleri olduğunu biliyoruz. Vektörlerin toplanması ve bileşke vektörün bileşenlerine ayrılması için ise vektörlerin birimlerinin aynı olması gerekmekte. Öyleyse teoriyi, aynı düzlem içerisinde bulunan ortak birimlere sahip, yönü ve doğrultusu olan büyüklükler toplamı olarak da tanımlamak mümkün. Alain Minc'in yeni orta çağ teorisinin, artık vektör olarak da okunabilir, kültürel ortama dair bileşenlerini belirttiğimize göre, bu bileşenlerin yaşadığımız gerçekliğe uyup uymadığını test edelim. Minc'e göre, birinci bileşen, boş inançların ve ilkel ideolojilerin yükselişi, dinsel ve etnik aşırılıkların öne çıkması ve toplumun astroloji, medyumluk gibi alanlara olan ilgisinin artması. Bu üç olgu da 1980 sonrası Türkiye'sinde sıkça karşımıza çıkmakta. Birbiri ardına açılan fal bakan cafelerle, gündelik hayatımızın bir parçası haline gelen astrologlarla ve medyumlarla, yirminci yüzyılın başından bu yana, hiç bu kadar iç içe olmamıştık.

Minc'in teorisinin diğer bileşenleri ise, geleceğin öngörüyle ve akılcılık sezisiyle kavranamayışı ve toplumun ideolojik boşluk içinde bulunması. Burada da, post-modernizmin geleceğin akılcılık sezisiyle kavranmasına yönelik şiddetli eleştirilerini ve ideolojilerin sonunun geldiğinin habercilerini hatırlatmak yeterli olmaktadır. Ayrıca, ilk anlamı düşünceler bilimi olan ideoloji kavramının zamanla nasıl anlam değiştirdiğine Louis Althusser de dikkat çekmektedir. "İdeolojilerde.. 'düşünceler' terimi yok oldu. Özne, vicdan, inanç, edimleri kaldı."(10)

Burada bir parantez açmamız ve bir soru sormamız gerekiyor. Türkiye'de çağdaş aydın ne zaman

ortaya çıktı? Çeşitli kesimlerden çeşitli cevaplar verilebilir. Yalçın Küçük bu soruyu tartıştığı çalışmasında, Türkiye'de çağdaş aydının Tanzimat ile birlikte ortaya çıktığını; Tanzimat'ta da aydının Tercüme Odası'nda doğduğunu söyler.(11) "Tercüme Odası, bugünkü Dışişleri Bakanlığı'nın nüvesi de oluyor. Fakat bundan çok daha fazla. Türkiye'nin ilk büyük aydınları, Namık Kemal ve Ziya Paşa ve diğerleri, hep Tercüme Odası'ndan yetişiyor."(12) Yalçın Küçük'e göre, Tercüme Odası'nda çevirmen olarak doğan çağdaş Türk aydını, dış faktör ile aşırı yüklü büyüyerek bütün olumlu ve olumsuz gelişmelerin kaynağını dış dünyada arıyor. Buradan hareketle de, bizim de katıldığımız, şu yargıya varılıyor: "Üzerinde durulması gereken şu olmalı: Türkiye aydınının pek teorik yaratıcılığı olamadı. Türkiye aydını, hep teoriyi dışardan aldı."(13) Parantezi, artık bu durumun ortadan kalktığını belirterek kapatıyoruz.

Yeni Orta Çağ kavramını, Türkiye'de, Alain Minc'in "Yeni Orta Çağ" kitabının yayımlanmasından yaklaşık sekiz yıl önce, gene Yalçın Küçük'ün "Quo Vadimus-Nereye Gidiyoruz" adlı kitabının yedinci bölümünde okuyoruz.(14) "Yirminci Yüzyılın Orta Çağı" başlıklı bölümde, yeni bir orta çağ yaşıyor olduğumuz aktarılıyor. "Orta çağ, kendisini, tekrarlayan eylemlerle sürdürüyor... Dünya, yirminci yüzyılın orta çağını yaşıyor. Kanıtları pek çok... Orta çağ antik kentleri yıktı. Orta çağ, antik kültür ve bilimi gömdü. Orta çağ, antik kültür ve bilimi taşıyan aydınları gömdü."(15) Bu kitaptan yaklaşık yirmi yıl sonra yayımlanan bir başka kitapta ise bugünkü durum şöyle tasvir ediliyor: "Sendikalar, aydın düzeni ve bir bütün olarak bireyin güven düzeni, hep ve hep yıkılmıştır; çağdaş insan kalesiz ve barınaksız haldedir ve sürüleşme eşiğindedir."(16) Buradan hareketle, sonraki çalışmalarında Orta Çağ tarihini yeniden inceleyen Yalçın Küçük, Orta Çağ'da "yurttaş" kavramının oluşmadığını belirttikten sonra bugün de aynı noktada olduğumuzu bir kez daha söyler. "Öyleyse, bizim anlam kaydırmasıyla 'yurttaş' dediğimiz entite, devleti oluşturduğu takdirde, yurttaştır ve yurttaş, bir politik yapıda hem bütün kararları veren ve hem bütün kararlara uyandır. Yoksa, yoktur ve bugün Türkiye'de 'yurttaş' olmadığını kabul etmek zorundayız. Sadece seyirciler var...Yurttaş, halktan çıkmıştır ve halk sürüden, asıl irtica budur."(17)

Babam ve Oğlum filmi pek çok ödülü topladığı bir sırada, filmin oyuncularından Hümeyra'nın verdiği bir mülakattan sonra tüm medya adeta ağız birliği etmişçesine filmin senaristi ve yönetmeni Çağan Irmak'ı sihirbaz ilan ediyordu.(18) Teori, gerçekten bir mıknatıs gibi; olguları üzerine çekiyor. "Tanrıcıklar çoğalıyorsa, sürüler yayılıyor demektir. Şu acz ne kadar şaşırtıcı; sanki tekeliyet düzeni bir acemistandır, bu dünyada normal yaratıklar yoktur, 'oniki dev adam' veya 'file sultanı', 'imparator', starı bile küçümsüyoruz, 'süperstar' gereklidir."(19)

Nasıl bir kültürel iklimde bulunduğumuzu tartışanlardan birisi de Kültür Kuramı Profesörü Terry Eagleton. Kuramdan Sonra adlı kitabında Eagleton, farklı bir düzlemde, benzer saptamalarda bulunuyor. "Peki, önümüzdeki yeni dönem bizden nasıl bir taze düşünüş biçimi talep ediyor? Bu soruyu cevaplandırmadan önce, nerede durduğumuzun bir muhasebesini yapmalıyız. Yapısalcılık, Marksizm, post-yapısalcılık ve benzerleri, artık eskisi kadar seksi konular değil. Şimdi seksi olan şey, daha ziyade seksin kendisi. Akademinin vahşi sularında, Fransız felsefesine duyulan ilgi, yerini Fransız öpücüğüne gösterilen teveccühe bıraktı. Bazı kültürel çevrelerde de mastürbasyon siyaseti Ortadoğu'nun siyasal olaylarından daha fazla ilgi çekiyor. Sosyalizm koltuğunu sado-mazoşizme kaptırmış durumda."(20) Eagleton, kitabında, şimdiki gençliğin kültürel donanımıyla, kendi gençliğinin kültürel birikimi arasında muazzam bir fark olduğuna da değinir. "Eskiden Robert Herrick'in yazılarında geçen bir metonimi yakalamayı başaramazsanız öğrenci barında arkadaşlarınız sizi tefe koyardı; bugünse, metonimin ne demek olduğunu ya da hatta Herrick'in adını duymuş olmanız bile, tarifsiz derecede küstah biri olarak nitelendirilmenize neden olabilir."(21) "Bir zamanlar öğrenciler, Flaubert üzerine eleştirel olmayan, övgü niteliğinde makaleler yazıyorlardı ama artık bunların hepsi değişti. Bugünlerde, Friends dizisi üzerine eleştirel olmayan, methiye niteliğinde makaleler yazıyorlar."(22)

Burada, insanlık için büyük bir geriye dönüş gözlemliyoruz. Yirmi birinci yüzyılın başında toplumun sürü haline getirilmesi ve insan bilincindeki geriye dönüş, sorgula(ya)mama hali, artık tereddüt etmeyi imkansızlaştıracak biçimde, orta çağ ile paralellik halindedir. Çağan Irmak'ın Babam ve Oğlum, Ulaş Ak'ın Dün Gece Bir Rüya Gördüm filmleri, anlatım son derece özette olsa, böyle bir kültürel ortamda beğeni kazandı. Peki, bu filmler başka bir çağda seyredilir ve beğenilir miydi? Bunu şimdi tartışacağız.

"Yakın plan"

"Polemiksiz yazın ölüler içindir. Ölüler için yazanlar, öldüklerini bilmeyenlerdir."

Yalçın Küçük

Çağan Irmak, Babam ve Oğlum'un, Ulaş Ak, Dün Gece Bir Rüya Gördüm'ün yönetmeni ve senaristi. İki filmin birçok ortak noktası var. Karakterlerden başlayalım. Her iki filmde de birer adet çok acılı baba (Babam ve Oğlum'da Çetin Tekindor'un, Dün Gece Bir Rüya Gördüm'de Fikret Hakan'ın

canlandırdığı karakterler) ve her iki filmde de babasıyla çokça sorunlu evlatlar (Babam ve Oğlum'da Sadık(Fikret Kuşkan), Dün Gece Bir Rüya Gördüm'de Lale(Pelin Batu)) filmdeki ana karakterler. Zaten her iki filmin kurgusu da, bu iki karakter arasındaki gerilim üzerinden gelişmekte. Karakterlerdeki benzerlik, başrol oyuncularıyla sınırlı kalmıyor. İki filmde de, başrol oyuncusuna çok yakın birer çok komik adamımız var. Babam ve Oğlum'da Sadık'ın rahatsız kardeşi Salim'i (Yetkin Dikiciler), Dün Gece Bir Rüya Gördüm'de de pos bıyıklı bir eşcinseli bu rollerde seyrediyoruz. Karakterlerdeki benzerlik, senaryoyla devam ediyor. Her iki filmin sonunda ölümle ve evlat acısıyla karşı karşıyayız. Babam ve Oğlum'un sonunda Sadık, Dün Gece Bir Rüya Gördüm'ün sonunda ise Lale ölmekte. Peki ölümlerin sembolik bir anlamı var mı? Bunu anlamanın yolu ölüm sahnesinden bir sonraki sahneye bakmak. Bu sahneler ise, karakter ölümlerinin, sembolik bir anlam taşımaktan ziyade, seyircinin göz yaşi musluklarıyla oynamak amacında olduğunu gösteriyor. Osman Akınhay, Babam ve Oğlum filmi için bu sahneyi şöyle tarif ediyor. "Gelin görün ki o sahne, son dönem epeyce takdir gören yerli yönetmenlerin esasen öykü bittikten sonra en az onbeş-yirmi dakika daha filmlerini sona erdirmeyi bilememeleri bir tarafa, senaryonun ve filmin 'istismarcılığı'nın kendisini ifşa ettiği yer oldu. Bir 'doruk' olarak başlayan babanın haykırışı ve filme anlamını katabilecek olan 'abinin babayı yıkıp geçen koşusu', sanki düldülünün peşinde tarlaya dalmış çam yarması komik adam ve zırlayarak onun arkasına takılan karısıyla ucuzca kotarılmak istenmiş bir sahneye dönüştü anında."(23) Senaryolar arasındaki benzerlikler bununla da kalmıyor. Her iki filmde de büyük şehirden kasabaya ya da köye dönüş var. Neden yapılmış bilmiyorum. Ancak büyük şehrin "kirliliği" ve "yalancılığı"ndan kasabanın ya da köyün "temizliği"ne ve "masumiyet"ine dönüşün oldukça etkileyici olduğu düşünülmüş olsa gerek! Son olarak filmlerin sloganlarına bakalım. Dün Gece Bir Rüya Gördüm filminin "Türk Sinemasının Özlemle Beklenen Aşk Filmi"(24) olduğunu öğreniyoruz. Babam ve Oğlum'un ise "Türk Sinemasının Özlemle Beklenen Aile Filmi" olduğunu pek çok gazete haberinden okumuştuk.(25) Filmlerin kendilerini sunuşları dahi paralellik arz ediyor. Çok güzel; demek artık senaryo yazmak ve film çekmek için formüllerimiz ve tariflerimiz mevcut. Bir adet acılı anne ya da baba, bir adet anne ya da babasıyla çokça sorunlu çocuk. Bu karakterler arasındaki ilişki seyirciyi devamlı ağlatmak üzerinden kurgulanmalı. Seyirciyi güldürmek için ise bir adet komik adam. Hikayeyi çarpıcı kılmak için mutlaka filmin sonunda bir ölüm. Ölen karakterin çocuk olması, seyircinin gençlerin ölümüne daha çok ağlayacağı düşünülerek tercih sebebidir. Filmin ortalarında bir yerlerinde köye ya da kasabaya dönüş. İşte size "Türk Sinemasının Özlemle Beklenen" filmlerinden biri daha. Seyircinin düşünmesi mi? "Dünya orta çağını yaşıyor. Orta çağ, saman lezzeti veren kendisini tekrarlayan eylemler dönemidir; saman lezzeti veren kendisini tekrarlayan eylemler, insanın beynini samanlaştırır."(26) Bu benzerlikler, tekrarlar da denebilir, artık beynimizi samanlaştırmış durumda; hep beraber gülüyor, hep beraber ağlıyor ve hep beraber beğeniyoruz.

Peki televizyon dizileri ve sinema arasında fark kaldı mı? Bu senaryolara ve bu filmlere bakarak aralarında fark kalmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. " ...bir Birol Güven veya Güven Birol çıkmış, eskiden turistlere halı pazarlıyormuş, şimdi toptancı halinde dizi satıyormuş, çok para kazandığı söylenmektedir. Bu oyunlar dünyanın her yanında mongoloidler için bile sıkıcı olabilir; bir halı pazarlamacısının bile bu kadar aptalca diyaloglar yazabilmesi mucizedir...Ancak her dizide, sekiz veya dokuz yaşında bir kız ile bir oğlan var; bunlar Amerikan çizgi filmlerindeki konuşan köpeklerden daha da aptallar. ama hepsinin cinsel sorunları var."(27) Haksızlık mı yapılıyor; mankenlerin şarkıcı ve sanatçı, şarkıcıların yazar, Seda Sayan'ın Hülya Avşar'ın dergi genel yayın yönetmeni sayıldığı bir kültürel ortamda halı pazarlamacılarının senarist olması çok mu? Ya da Nihat Genç şunu sormakta haksız mıdır "Türkler neden ucuzunu arar? Türkler neden kısa yoldan denemek ister? Türkler neden sosyal ahlak'a, kişiliğe önem vermez? Türkler neden gerçek'e gerçeklere saygı duymaz?"(28) Artık bütün yollar Bağdat'a çıkmakta. "Orta çağ dediğimiz, buradan daha aydınlıktı."(29)

Babam ve Oğlum filmini seyreden istisnasız herkesten filmin çok ağlattığını duyduk. Radikal gazetesinden Olkan Özyurt'un filmin çekimleri sırasında Çağan Irmak'la yaptığı bir röportajda sorduğu soru ve verilen cevap düşündürücü. Özyurt röportajında Irmak'a, üçüncü filminizde komediye yönelmenizin sebebi nedir diye soruyor. Çağan Irmak da acıklı bir komedi filmi çektiğini söylüyor.(30) Hangisi gerçek komedi? Çağan Irmak'ın bir komedi filmi senaryosu yazıp, bir komedi filminin yönetmenliğini yaptığını sanması mı; filmi seyreden dört milyona yakın seyircinin bir komedi filmine hüngür hüngür ağlaması mı? Film, acı bir ölümle başlıyor. Filmde Sadık'ın eşi, 12 Eylül 1980 sabahı sokak ortasında doğum yaparken hayatını kaybediyor. Ölümle başlayan bir komedi filmi seyrediyoruz. Hemen sonrasında, 12 Eylül darbesinde cezaevine giren Sadık'ın işkence görüntülerini görüyoruz. Gerçekten tarihe

geçecek bir komedi filmi bu. Ölümle başlıyor; işkenceyle devam ediyor. "Acıklı bir komedi" olduğu için olsa gerek.

İki filmde de o kadar çok boşluk var ki; sanki filmler üzerine yazı yazmak yerine bu boşlukları doldurmaya yönelik soru listesi hazırlıyoruz. Filmler nerede geçmekte? Dün Gece Bir Rüya Gördüm filminde, Deniz(Emre Kınay) Lale'yi(Pelin Batu) alıp köyüne götürüyor. Filmin neredeyse yarıya yakın bölümü bu köyde geçiyor. İyi de bu köy nerede? Köydeki insanlar Türkçe konuştuğuna göre Türkiye'de bir yerlerde ama hikayenin anlatıldığı mekanın neresi olduğu tam bir muamma. Babam ve Oğlum'da ise bir komediyle karşı karşıyayız. Filmin neredeyse tamamı, Sadık'ın memleketinde geçmekte. İnsanların şivelerinden, hikayenin Ege Bölgesi'ndeki bir kasabada geçtiğini anlıyoruz. Güzel ama nerede? Neyse ki Çağan Irmak, mekanı belirtme zorunluluğunun az buçuk farkında. Filmin sonlarına doğru bir sahnede "Seferihisar Spor'a Başarılar Dileriz" yazılı bir bayrak kenarından gözümüze ilişmekte ve seyirci hikayenin Seferihisar'da geçtiğine vakıf olmakta.

Çağan Irmak'ın çeşitli mülakatlarından, kendi çocukluğunun da bu bölgede geçtiğini okuduk. Filme göre, Sadık'ın babası Seferihisar'da bir toprak ağasıdır. Bundan hiçbir kuşkumuz bulunmuyor. Çünkü, Sadık'ın cenazesine, babasının "marabaları" da gelmekte. Filmin bir sahnesinde de, Sadık'ın babası(Hüseyin Ağa) Sadık'a hiçbir çalışanının hakkını yemediğini söylüyor. Muhammet Çakıral bunu belirttikten sonra, hangi feodal anlayışın, çalışanlarının haklarını savunduğunu, sigorta primlerini ödediğini soruyor.(31) Çok güzel; ancak eksik kalıyor. Seferihisar'da 1987-1988 yıllarında toprak ağaları ve marabalardan bahsetmek; Türkiye'deki sosyo-ekonomik yapıdan tamamen bihaber olmak demektir. Çağan Irmak'ın Türkiye'nin toplumsal yapısıyla ilgili kitaplar okuduğunu hiç sanmıyorum; yaptığı işler bunu gösteriyor. Peki, dönem filmi çektiği iddiasındaki bir yönetmen, filmini çektiği dönemde yaşamış insanların anılarını da mı okumaz. Çokça faydalı olacağı açıktır. Uzun olması pahasına aktarıyorum. "Bir köy kahvesine girip oturuyor ve üniversiteli gençler olduğumuzu, köylülerin problemlerini dinlemeye geldiğimizi söylüyorduk...Köylüler etrafımızı çevirip başlıyorlardı anlatmaya. Tabii ki, en büyük dertleri tütün taban fiyatlarının düşüklüğü ve fiyatlardaki bu düşüklüğün kendilerini tefeci-tüccarlara yem yapmasıydı. Devlet tekeli, açılışın ilk günü, taban fiyatını son derece düşük ilan edince, köylüler ister istemez, daha yüksek fiyat almak umuduyla tüccarların kapısına koşuyorlardı. Ama tüccarlar, taban fiyatının çok az üstünde bir fiyat veriyorlardı. Bunun üzerine köylüler, tek tek tütün tüccarlarının kapısını çalıyorlardı. Aralarında anlaşma halinde olan tüccarlar, fiyatı yükseltmek yerine, daha da düşürüyorlardı. Bunun üzerine köylü, gerisin geri ilk fiyatı veren tüccara gidiyordu tütününü satmak için. Ama insafsız tüccar, bu kez, ilk verdiği fiyatı da düşürüyor ve devletin verdiği taban fiyatının altında bir fiyat veriyordu. Köylü çaresiz, yeniden devletin kapısına dayanıyor ve düşük taban fiyatından tütününü satmak istiyordu. Ne var ki, bu kez, devlette ilk açılışta verdiği fiyatı bir kez daha düşürüyordu. Artık ilk açılış fiyatından tütününü satabilmek bile bir ayrıcalık haline geliyordu. Sonunda köylü, tütününü, açılıştaki fiyatın çok aşağısından devlet tekeline ya da tüccara satmak zorunda kalıyordu. Öte yandan, köylünün büyük kısmı, tefeci-tüccarlara önceden borçlu hale getirildiği için tütününü, baştan, en düşük fiyattan, bağımlı olduğu tefeciye vermek zorundaydı. İşte çark böyle işliyordu."(32) Sene 1969; yer Ege köyleri. Şimdi bu uzun alıntıdan çıkan sonuçlara bir bakalım. Ege Bölgesi'nde 1969 yılında hemen her köylünün küçük ya da orta ölçekte ekip biçeceği toprağı vardır. Bölgenin sosyo-ekonomik yapısında; ağalar-marabalar gibi feodal üretim ilişkilerinden kaynaklanan toplumsal gruplar yerine, ürettiği malı kime satacağına karar vermede bir dereceye kadar özgür olan köylüler ve ürünleri alan tüccarlar vardır; dolayısıyla bölgedeki iktisadi çelişki toprak sahibi ağalarla marabalar arasında değil, köylülerle tefeci-tüccarlar arasındadır. Şunu söylemek zorundayız: Çağan Irmak çocukluğunun geçtiği ve yaşadığı coğrafyanın tarihini bilmemektedir; bilmeyebilir de. Peki bunları bilmeden bu konuyla ilgili bir senaryo yazıp filmini çekebilir mi? Çekebiliyorsa, bu sorumsuz senarist ve yönetmenin yaptığı film için başarılı denebilir mi?

Çağan Irmak benzer hataları, daha önceki çalışmalarında da yaptı. Bundan iki üç yıl önce, tüm medya Çağan Irmak'ın yönettiği, Asmalı Konak adlı televizyon dizisini gelmiş geçmiş en başarılı dizi ilan ediyordu. Dizinin son bölümünden hemen önce, Atv Haber Bülteni'nde Ali Kırca tüm sevimliliğiyle, diziyi o kadar ballandıra ballandıra anlattı ki dayanamayıp "müthiş final" bölümünü seyrediverdik. Dizide, günümüzde Nevşehir civarında yaşayan gene bir ağa ailesi hikayesi anlatılmaktaydı.(Çağan Irmak'ın hiç kitap okumadığından şüphemiz kalmadı. Ancak film de mi izlemiyor? Yavuz Turgul Züğürt Ağa'yı çekeli yirmi yıl oldu. Sinemayla ilgilenmeyen bir yönetmen düşünülebilir mi!). Seymen Ağa'nın ressam olan eşinin resim sergisinde gazeteciler Seymen Ağa'nın annesine, gelininin resimlerini nasıl bulduğunu sorar ve kayınvalide cevap verir: Çok beğendim ama benim pek tarzım değil. Güzel; öğrenmiş bulunuyoruz ki, ülkemizdeki toprak ağalarının anneleri sanattan, özel olarak da resimden anlamaktalar. O dere-

ce anlamaktalar ki bir tarzları olduğunu, hangi resmin hangi sanat akımına dahil olduğunu rahatlıkla söyleyebilirler. Artık kesinlikle eminiz; yirmi birinci yüzyıl Türk yüzyılı olacak!

Filmin baş karakteri Sadık, solcu bir gazetecidir. Toprak ağası babasıyla olan sorunlarının temelinde de Sadık'ın solcu olması ve babasının istediği gibi Ziraat Mühendisliği yerine Gazetecilik okuması yatmaktadır. Sadık cezaevindeki kötü şartlardan ve işkenceden kaynaklanan hastalığından dolayı ölmek üzeredir ve çocuğu Deniz'i emanet etmek üzere babasının evinin yolunu tutar. Hikaye özetle bu. Garip bir solcu bizim Sadık. Ne okuduğunu falan hiç bilmiyoruz. Gazeteci olduğuna göre birşeyler okuyor olması lazım. Bir karşılaştırma yapmak faydalı. Yavuz Turgul'un yazıp yönettiği "Gönül Yarası" filminde Nazım(Şener Şen) sol-kemalist bir ilkokul öğretmenini canlandırıyordu. Sadık gibi "tehlikeli" yazılar yazmıyordu; cezaevine girip çıkmışlığı yoktu; işkence de görmemişti. Emekli öğretmen Nazım'ın George Orwell, Kemal Tahir, Adalet Ağaoğlu, Garcia Marquez, Balzac, Yaşar Kemal, Tolstoy, Gorki, Demirtaş Ceyhun ve Emre Kongar'ı okuduğunu görüyoruz. Bizim Sadık kitap okuyor mu, okuyorsa ne okuyor hiç bilmiyoruz. Filmde Sadık'ın oğlu Deniz'in okuduğu çizgi romanlar dışında tek gördüğümüz neşriyat bir adet Cumhuriyet Gazetesi. Oğlu Deniz, Sadık'tan daha çok kitap okuyor herhalde. Sadık'ı incelemeye devam edelim. Bizim solcu Sadık kasabasına döner dönmez annesinden azarı işitiyor: "Bir kere gittin sen buradan Sadık...Bir daha olmayacak...İlkinde sesim çıkmadı. Ama bu sefer yatırır döverim seni." Solcu Sadık zılgıtı yiyince süt dökmüş kediye dönüyor. Olabilir, hepimiz zaman zaman annelerimize cevap vermemeyi tercih ederiz; ama Sadık'ın suskunluğu acaba bundan mı? Başka bir sahnede-filmde doğru düzgün diyalog geçen topu topu üç sahne var zaten; birincisi annesiyle olan aktardığımız konuşma, ikincisi şimdi aktaracağımız; üçüncüsü ise babasıyla olan diyaloğu- eski arkadaşına içki masasında dert yanıyor. "Ben bu memleket için savaştığımı düşünürdüm hep. Bu, memleketin umurunda bile değilmiş." Arkadaşı bir şansın daha olsaydı ne yapardın diye sorduğunda ise Sadık'ın verdiği cevap "Bilmem" Çağan Irmak'ın yaşadığı ve filmini yaptığı coğrafyanın tarihini bilmediğini söylemiştik. Peki Çağan Irmak ülkesinde yaşayan ve hikayesini anlattığını sandığı solcuları ne kadar tanıyor? Tanıdığını hiç sanmıyorum. Yakup Kadri, Yaban'da, memleketteki insanların duyarsızlığı karşısında, şu satırları seksen yıl önce yazdı: "Kabahat kimin? Kabahat, benimdir. Kabahat, ey bu satırları heyecanla okuyan arkadaş; senindir. Sen ve ben onları, yüzyıllardan beri bu yalçın tabiatın göbeğinde, herkesten, her şeyden ve her türlü yaşamak zevkinden yoksun bir avuç kazazede halinde bırakmışız...Bu ıssızlık ve gurbet onlara müthiş bir egoizm dersi vermiştir. Onun için her biri kendi yuvasında bir kunduza dönmüştür."(33) Çağan Irmak, insanı anlatan filmler çekmek istiyorsa önce insanı anlamaya gayret etmelidir.

Osman Akınhay yazısında, gözyaşlarını sile sile filmi tamamlayan onbinlerce insanın,yönetmenin arzusu gereği, 'en çok da apolitize olan 1980 sonrası doğan gençler'in, zihninde nasıl bir 'devrimci portresi' nakşedilmeye kalkılıyor(34) sorusunu soruyor. Sadık'a bakarak, kararsız, çarpıtılmış ve çaresiz olduğunu söyleyebiliriz. Çağan Irmak'a, anlattığını sandığı devrimcileri tanıması için ilk ders: Devrimcilik, birinci olarak, çaresizlik tanımamaktır. "Kimdir bu devrimci Sadık: Belli ki yalnız ve "flu" bir kişi. Karısı mücadele yoldaşı mıdır, hasbelkader eşi midir...Sadık cami duvarına işedi diye mi filistin askısına maruz bırakılmıştır?... Sadık bir yalnızdır; yalnız bile değildir, 'tek'tir... Can yoldaşı yoktur...koca ülkede dermanları ve imkanları azalmış da olsa, dayanışma, fedakarlık ve yoldaşlık duygularını yitirmeden hayatını sürdürecek insanlar -aile dışında- toptan buhar olup uçmuşlardır sanki"(35)

Yalçın Küçük, Küfür Romanları adlı kitabında, 12 Eylül'ün daha önceki dönemle ilgili olarak bellekleri silmek istediğinden, bunu yapabilmek için de beynin sürekli olarak bombardımana tutulduğundan bahseder.(36) 12 Eylül darbecilerinin, Ahmet Altan, Latife Tekin gibi "Eylülist yazarlarla" amaçlarına ulaşmaya çalıştığını saptayan Yalçın Küçük'ün tezlerine katılıyoruz. Gerçekten de Ahmet Altan'ın romanlarında, sokak kedilerini sağcılarla "görüştüğü" için hain ilan ederek cezalandırıp öldüren, idam sehpasına "pelte" gibi çıkan solcular görüyorduk. Sadık da, Ahmet Altan'ınkiler kadar olmasa da yanlış anlatılan türden bir solcu. Yönetmenin niyeti ne olursa olsun, yarattığı karakter bu çizginin devamı olmaktan kurtulamıyor.

Babam ve Oğlum filminin Türkiye'deki gişe başarısı üzerine, yurtdışında da gösterime gireceğini gazetelerden okuduk. Gösterime gireceği üç ülkeden biri de Çin'miş. İnsan sormadan yapamıyor. Memleketi için savaştığını ancak bunun memleketin umrunda olmadığını söyleyen bir Sadık'ın hikayesi Çin'li izleyicilere acaba neler düşündürecek?

Gelelim filmin son diyaloğuna. Bu diyalogda Sadık, babasından çocuğu için bir yuva isteyecek. Babasıyla Sadık arasında bir nevi hesaplaşma olan bu diyalog Sadık'ın babasını, biraz ters bir saatte çağırdığını söylemesiyle başlıyor. Babası cevap verir. "Sadık senin her işlerin, her zaman ters." Sadık devam ediyor. "Baba ne olur kavga etmeyelim. Bunu çok yaptık zamanında. Hiçbir şey olmuyor. Hiçbir şey değişmiyor. Sen de gördün...Buraya neden gel-

diğimi bilmiyorsun." Çok güzel, anlıyoruz ki Sadık kavga etmek istemiyor; babasını da buna ikna etmeye çalışıyor. Amacı doğrudan konuya girip; çocuğa oda istemek. Ancak, anlayamadığımız bir şekilde söze şöyle devam ediyor. "Adım Sadık. Abiminki Salim." Herhalde kendi adının Sadık; abisininki de Salim olduğu için baba evine geri dönüyor. Gerçekten garip bir solcu. Oğlu Sadık'a göre, daha anlaşılabilir bir insan olan baba şaşırıp cevap veriyor "E n'olmuş. Benimki de Hüseyin." Kavga etmek istemeyen Sadık birden babasına bağırmaya başlıyor "Neden bu isimleri koydun bize baba?" Sonrasında, babayla oğul arasındaki hesaplaşma üç aşağı beş yukarı şöyle devam ediyor: Baba, "Vay sen Birgül'le evlenmedin gittin de kızın hali buralarda nice oldu hiç düşündün mü?" Sadık, "Ah be babam benimkine de gitmek mi denir..." Çağan Irmak, birbirinden bu kadar bağımsız, birbirine bu kadar uzak soru-cevaplarla nasıl böyle bir diyalog yazabiliyor? Halı pazarlamacılarına haksızlık ediyoruz. Tüccarın, müşterisini satışa ikna edebilmesi için tutarlı olması gerekir. Peki bu kadar tutarsız diyalogları kim yazabilir? Cevapları var. Ancak yazmak istemiyorum. Bazen, sadece sorular cevaptır.

İki saatlik filmde üç diyalog var. Birincisinde solcu kahramanımız annesinden "ayağımın altına alır döverim seni" şeklindeki azarı işitti. İkincisinde, arkadaşına yaptık ettik de iyi mi ettik kötü mü ettik ben de bilemedim be abi mealinde yakındı. Üçüncüsünde de bizi, normal bir insan zekasından şüphe ettirecek düzeyde garip cümleler kurdu. Bu senaryo mu başarılı? Neresinden tuttuysak elimizde kaldı.

Biraz da filmin aldığı yorumlara bakalım. "Babam ve Oğlum izleyeni hüngür hüngür ağlatabilen ama sosyal ve siyasi içeriğiyle sıra dışı bir melodram...Çağan Irmak bundan önce gerçekleştirdiği film ve dizilere gerek sinematografi gerek oyuncu yönetimi bakımından açık fark atarak başarıya ulaşıyor."(37) "Babam ve Oğlum kahkahayla gözyaşının, çocuksu hayallerle büyükleri ezen hayallerin iç içe geçtiği, Ege'nin olağanüstü peyzajına taşındıktan sonra şurup gibi akan bir film."(38) "Programınızda yoksa bile, değiştirin fikrinizi ve Babam ve Oğlum'a bir bilet alın, doyasıya gülün, ağlayın."(39) Yazdıklarından mesleklerinin anlaşılabilmesi mümkün değil. O yüzden, söylemek gerekiyor. Bunlar ülkemizin sinema eleştirmenleri. Bu da, en ünlüsünün söyledikleri. "Teyzenin önerisiyle amcanın büyükbabaya verdiği dersi ve finali, ben en güzel sinemasal anılarım arasına yerleştirdim...Yeşilçam geleneğini çağdaşlaştıran bu filmi izleyin."(40) Sinema eleştirmeni ya da sinema yazarı deniyor. Eğer sinemanın eleştirisi ya da yazarlığı buysa Türkiye'deki sinema eleştirmenliği ve yazarlığından utanmak gerekiyor. Eleştirmenlik başkadır; Mahmutpaşa esnaflığı ise bambaşka. Mahmutpaşa'daki herhangi bir esnaftan farklarını göremiyoruz. Hepsinin işi aynı. Bağıra çağıra müşteri toplamak.

İyi ama nasıl oluyor? Ciddi bir ortaokulda müsamere bile olamayacak bir film, nasıl oluyor da tüm ödülleri ve övgüleri topluyor. Peki, bu yeteneksizleri ödüllendiren jüriler yeteneklilerden mi oluşuyor? Tekrar teoriye dönmek zorundayız. "Orta çağ tarihçileri pek şaşırırlar; Orta çağ, bir yeteneksizler yönetimidir. Tarihçiler, orta çağda yönetime gelmiş kişilerin yeteneksizliği, ikiyüzlülüğü, aptallığı nedeniyle pek çok şaşırırlar... parçalı, taşralı, kentlerin tekrar köye çevrildiği, 'inanıyorum, öyleyse doğrudur' ilkesinin yönetim dogması olduğu bir dönemde yönetebilmek için yeteneksiz olmak gerekiyor. İnsanın değerlerini silmeyi başaran bir çağda, yetenekli insanların yönetimi mümkün mü?"(41) Alain Minc ise, Yeni Orta Çağ'da belli eşikler geçildiği takdirde, toplumun hakim yapısında, güç ilişkilerinin egemen olduğu, para tarafından hükmedilen, klan örgütlenmesini çağrıştıran, iktidar sahipleri arasında fiili bir dayanışmanın gerçekleştiği bir sistemin egemen olacağını işaret eder.(42) Demek ki, Minc'in kast ettiği eşikler çoktan aşıldı. Bizdeki klanları ve dayanışmalarını başka ne açıklayabilir?

"Dün Gece Bir Rüya Gördüm" filmi ise, adından da ilginç bir film. Filmin adı üzerine çok düşünüldü mü; cevap vermek zor görünüyor. Filmin fazla seyredilmediğini, başrol oyuncusu Pelin Batu'nun her hafta ayrı bir dergideki pozlarından anlıyoruz. Fazla seyredilmemesinin sebebiyse basit. Dün Gece Bir Rüya Gördüm filminin öyküsü, sonundan da anlaşılacağı üzere, gündüz kuşağındaki "Kadının Sesi" türü programlarda geçen hikayelerden biri. Her gün, en az üç farklı kanalda oynayan bir gösteriyi seyretmek için insan neden sinemaya gitsin? İşin ilginci, bu televizyon programlarındaki hikayeleri seyreden tüm seyirciler ağlarken, bizim film, amaçladığı halde, kimseyi ağlatamıyor. Ulaş Ak'ın, bir süre daha, "Çağan Irmak Sineması" izlemesi gerekmekte.

Filmde, Pelin Batu'nun canlandırmaya çalışıp da bir türlü canlandıramadığı, Lale adında bir karakter var. Oyuncak bebekler misali, hiç sektirmeden, yatınca ninni söylemeye başlıyor. Yattığı mekan ve zaman hiç fark etmiyor. Sıradan bir günün sonunda ya da uyuşturucu partisi ertesinde; yatağı, sevgilisinin yanı, yol kenarında gördüğü mezarlık; uzanacak yer görünce hemen devrilen ve hep aynı nihniyi söyleyen bir kadın Lale. Burada, Pelin Batu için de bir parantez açmak kaçınılmaz oluyor. Pelin Batu, ya vazgeçmeyi bilmiyor ya da öğrenmek istemiyor. Oyunculuktan farklı uğraşlar edinmesi lazım. Elinin altında pek çok uğraşı olduğunu da biliyoruz. Telaffuzu bozuk, spikerlik yapıyor; Türkçe bilmiyor, kitapları Yapı Kredi'den çıkıyor; dahası şair olmuş şiirler ya-

zıyor. En sonunda, toplam şair sayısı, yazılmış şiir sayısından büyük bir ülke olmayı başardık; ne kadar övünsek az. Bu Pamuk Prensesimiz, en son, DİSK tarafından gerçekleştirilen "Solun Geleceği" toplantılarında sanat alanında konuşmalar yapmaya da başlamış. Çok güzel; eskiden sanat ve sol dendiğinde Suat Derviş, Vedat Türkali, Ruhi Su, Nazım Hikmet gibi isimler aklımıza gelirdi. Bundan sonra o alanı, kapak güzeli Pelin Hanım dolduracak.

Filmde anlayamadığımız bir şey de, Bilgisayar Mühendisi olan Deniz'in evindeki hemen her sahnede "Nutuk"la karşılaşmamız. Çalışma masasında, C+ kitaplarının arasında bir cildi duruyor; kütüphanede "Atatürk Gençliği Görev Başında" yazılı kartpostalın yanında diğer cildi. Bir filmde çekilen hiçbir sahnenin boşuna olmayacağını düşünerek ne kadar anlamlandırmaya çalışsak da başarılı olamadık. Ta ki Lale'den, Deniz'i kasteden "Bazıları hayatı, tüm temizliğiyle yaşamaya devam ediyor" anlamındaki cümleyi duyuncaya dek. Anlıyoruz ki, "Nutuk"un, gerekli gereksiz, gözümüzün içine sokulma sebebi, uyuşturucu bağımlısı gençlere ve bu arada seyirciye, Deniz'in ne kadar "temiz" olduğunu göstermek. Sanırım böyle bir anlatım, Türk sineması için devrim sayılacak.

Ulaş Ak, uyuşturucuya karşı bir film yazıp yönetmeye çalışmış. Ancak film Türk Sinemasının Nuri Alço'lu, "Tecavüzcü Coşkun"lu "aman çevrene dikkat et; kandırılır kötü yola düşersin" içerikli filmlerinden öteye gidemiyor. Bundan yirmi yıl sonra, "kült" haline getirilirse şaşmamak gerekiyor.

Önce bellekleri sildiler; şimdi o karanlıkta saltanat sürüyorlar. Hangisi daha kötü? Bu karanlığı yaratanlar mı, karanlıktan rahatsız olmayanlar mı? Unuttukları şey, Huxley'in fabrikalarındaki imalat hataları. Cüretleri, bu hatalı üretimlerin, saltanatlarını başlarına yıkacaklarından habersiz oluşlarından. Bırakalım uyumaya devam etsinler.

Kaynakça

-Alain Minc, *Yeni Orta Çağ*, Çev. Mehmet Ali Ağaoğulları, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.
-Gün Zileli, *Yarılma*(1954-1972), Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2000.
-Nihat Genç, *Edebiyat Dersleri*, Cadde Yayınları, İstanbul, 2004.
-Terry Eagleton, *Kuramdan Sonra*, Çev. Uygur Abacı, Literatür Yayınları, İstanbul, 2004.
-Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.
-Yalçın Küçük, *Bilim ve Edebiyat*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2004.
-Yalçın Küçük, *Ouo Vadimus-Nereye Gidiyoruz*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1985.
-Yalçın Küçük, *Tekeliyet Cilt.2*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2003.
-Yalçın Küçük, *Putları Yıkıyorum*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2004.
-Yalçın Küçük, *Küfür Romanları*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986.
-Osman Akınhay, *Acemi Masal İstismar Kokusu*, Express, 2005/12.
Evrensel, 06.01.2006, Muhammet Çakıral, Bir Başka Açıdan Babam ve Oğlum.
-Milliyet, 18.11.2005, Alin Taşçıyan, Gözyaşlarınıza Değer.
-Sabah, 01.03.2006, "O Bir Sihirbaz"
-Radikal, 10.08.2005.
-www.dungecebirruyagordum.com
- www.e-kolay.net/sinema/.

1 Alain Minc, *Yeni Ortaçağ*, Çev. Mehmet Alı Ağaoğulları, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.
2 A. Minc, a.g.e, s.84.
3 A.Minc, a.g.e, s.84.
4 A.Minc, a.g.e., s. 8.
5 A.Minc, a.g.e., s.91.
6 A.Minc, a.g.e., s.92.
7 A.Minc, a.g.e., s.92.
8 A.Minc,a.g.e, s.93.
9 A.Minc, a.g.e, s.185.
10 Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul, 2003, s. 97
11 Yalçın Küçük, *Aydın Üzerine Tezler*, Bilim ve Edebiyat İçinde, İthaki Yayınları, İstanbul, 2004, s. 323.
12 Yalçın Küçük, a.g.e., s. 324.
13 Yalçın Küçük, a.g.e., s. 326.
14 Bkz. Yalçın Küçük, *Ouo Vadimus-Nereye Gidiyoruz*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1985.
15 Yalçın Küçük, a.g.e., s. 309-318.
16 Yalçın Küçük, *Tekeliyet Cilt 2*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2003, s. 31.
17 Yalçın Küçük, a.g.e, s.10.
18 Bir örnek için bkz.,"O Bir Sihirbaz", 01.03.2006 tarihli Sabah Gazetesi.
19 Yalçın Küçük, a.g.e, s.11
20 Terry Eagleton, *Kuramdan Sonra*, Çev. Uygur Abacı, Literatür Yayınları, İstanbul, 2004, s.2-3.
21 Terry Eagleton, a.g.e., s.4.
22 Terry Eagleton, a.g.e., s.5.
23 Osman Akınhay, *Acemi Masal, İstismar Kokusu*, Express dergisi, sayı: 2005/12, s. 46-47.
24 www.dungecebirruyagordum.com
25 Bir örnek için Bkz, "Irmak Aile Filmi Çekiyor" e-kolay.net. 23.07.2005.
26 Yalçın Küçük, a.g.e., s. 311.
27 Yalçın Küçük, *Putları Yıkıyorum*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2004, s. 110.
28 Nihat Genç, *Edebiyat Dersleri*, Cadde Yayınları, İstanbul, 2004, s. 209.
29 Nihat Genç, a.g.e., s. 203.
30 Bkz. 10.08.2005 tarihli Radikal Gazetesi.
31 Muhammet Çakıral, Bir Başka Açıdan "Babam ve Oğlum" 06.01.2006 tarihli Evrensel Gazetesi
32 Gün Zileli, *Yarılma*(1954-1972), Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2000. s. 292.
33 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 202, 203.
34 Osman Akınhay, a.g.m., s. 47.
35 Osman Akınhay, a.g.m., s.48-49.
36 Yalçın Küçük, *Küfür Romanları*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986, s. 8.
37 Alin Taşçıyan, *Gözyaşlarınıza Değer*, Milliyet Gazetesi, 18.11.2005.
38 Mevlüt Tezel, www.e-kolay.net/sinema/.
39 Ömür Gedik, www.e-kolay.net/sinema/.
40 Atilla Dorsay, www.e-kolay.net/sinema/.
41 Yalçın Küçük, a.g.e, s. 310.
42 Alain Minc, a.g.e., s.74.

HEP YOLDA

Berrin TAŞ

5 Mart 2007

Dün *Kültür Dostları Derneği*'nde "Şiir, Kadın ve Yaratıcılık" üzerine konuştum. Dinleyicilerin hepsi kadındı. Sıcak bir ortamdı. Toplantı karşılıklı konuşmalarla sürdü. *Kültür Dostları*'nda kadının geleneksel kültürün rol davranışlarından kurtulmadıkça özgürleşemeyeceğini söyledim. Geleneksel kalıpların içine sıkışmış kadın kendisi için düşlemeyi unutuyor. Bütün yapıp ettikleri anne, eş, evlat rolünü sürdürebilmesine bağımlı. Bir insan olmak en sona bırakılan varlığı rol davranışların ardında kayboluyor. Bu nedenle "ben kimim" sorusu önemli. Bir de geleneklerin durduran etkisinden çıkabilmek için küçük adımlar atmak gerekiyor. "Ben ne istiyorum" diye sorabilmeli ve düşlediklerini gerçekleştirebilmek için çaba göstermeli. Kadın kendi gücünün farkına vardığında dünya güzelleşecek. Dünya o zaman her iki cins içinde yaşanır bir dünya olacak.

Toplantının son on beş dakikasında kendi şiirlerimden okudum. Sonra mercimekli köfteler ve çay geldi yeşilliklerle birlikte.

Toplantı biterken kadınların yüzü ışıl ışıldı. Umudun utangaç ışığı yüzlerine vurmuştu.

Cuma günü de bir okuldan benimle şiir üzerine söyleşmeye geldiler. İki öğretmen yanlarına dört öğrencilerini alıp gelmişler. İki saate yakın şiirle yıkandık. Ben konuştum, onlar sordular. Gençlerin soruları yerindeydi, bilerek sorulmuş sorulardı. Felsefe ve şiir ilişkisi, şiir ve yetenek ilişkisi konuşuldu. Aralarında şiirle ilgilenen bir genç kız vardı. Onun şiirini değerlendirdim. Gençlerin şiir üzerine düşünmeleri ve sorular sormaları güzel. Zaten dergi çıkarıyorlarmış okulda. Benimle yaptıkları söyleşiyi de okul dergilerinde yayınlayacaklar.

12 Mart 2007

Dün atölyede 8 Mart'ı kutladık. 8 Mart etkinliğini düzenleme görevini Neşe Baştürk'e vermiştim. Neşe'nin yönetiminde *İnsancıl Oyun Atölyesi*, 8 Mart etkinliğini hazırladı. Dün oyun saati gelene dek ben de nasıl bir program hazırladıklarını bilmiyordum. Ben öylece bir köşeye çekilip oturmak, *İnsancıl*'da kadınlara yol açmanın ince hazzını yaşamak istiyordum. Neşe'nin ısrarıyla açılış bildirisini hazırlamıştım. Heyecanlı da değildim. Mustafa Tabak beni sahneye çağırdığında nasıl oldu bilmiyorum, heyecanlandım. Bildirimi okumaya başladım, ellerim titriyor, sesim boğuklaşıyor, içimden bir an önce bitse diyorum. Bildirimi okuyup bitirdiğimde rahatladım. Çok şaşırdığımı söylemeliyim. Ben de kendimi -kaba bir anlatımla söylersem- kaşarlanmış sayıyordum. Beş bin kişilik salonda bile şiir okurken heyecanlanmamıştım. Kendimi anlamaya çalıştım. Tiyatro kümesinin *Kültürde Kadın Seminerleri*'nden çıkmasının etkisi vardı heyecanımda. Bir etken de yönetmenin bir kadın oluşu. Ayrıca atölyede yaratıcılığıyla kendini var etme kaygısı taşıyan kadınların çoğalması da heyecanımda etkiliydi.

Neyse sonunda anladım. Benim ne zaman heyecanlanacağım belli olmaz.

Bildirimi okuyup oturduktan sonra Meryem Oruç şiirini sahnede canlandırmaya başladı. Benim duygularımsa şöyle. Ben bu şiiri bir yerlerden tanıyorum. Elbette tanıyorum, bu şiirler benim elimden geçiyor. Evet, evet Meryem bu şiiri bana yazmıştı. Yaşamımı şiirleştirmişti Meryem. Hey bu da ne şimdi, bu kadınlar beni mi anlatıyorlar. Utanıyorum, şaşırıyorum. Sahi bütün bunları ben mi yaşadım.

Ardında Töre temalı dans gösterimini izledik. Skeçler güldürerek eleştiren bir yöntemle oynandı. Töre'nin ağırlığını seyircinin üzerinden atmasında etkili oldu. Ağlanacak halimize güldük toplumun kadına bakışını izlerken. İş çevrelerinde erkeklerin kadına bakışını, kadının dünyaya bakışını izlerken ince bir mizahla ayna tutulmuştu kimi insani durumlarımıza. Dans gösterimindeki bakışı da sevdim. Töre cinayeti işleyen erkeğin de zavallılığı unutulmamıştı.

Konuşma Zamanı'nda bir mezarlığa dönüşen yaşantımız farklı tiplerle sorgunlandı. Bu sorgulamayı da sevdim.

İkinci bölümde yine benim şiirlerim vardı. Şiirlerimden bütünlüklü bir bölüm sunuldu. Deniz Saraç'tan bir şiir de eklenmişti. Son bölümde Cengiz Gündoğdu'nun Derisini Sırtında Taşıyan Adam adlı öyküsü canlandırıldı.

8 Mart etkinliğini sevdim. Başta yönetmen Neşe Baştürk'e ve etkinliğe emek veren oyuncuların hepsine teşekkür ederim. Yönetmen Yardımcısı Meryem Oruç'a, Sahne Amiri Ayten Yılmaz'a, Kostüm Sorumlusu Elif Özalp'e, Teknik Sorumlular Tekin Ağacık ve Fehim Yurdal'a, Zeynep Alpaslan'a, Suna Can'a, Canan Cihan'a, Bülent Ergül'e, Aysun Kelleci'ye, Deniz Saraç'a, Elif Şirin'e, Mustafa Tabak'a

birlikte yaratmanın sevincini ve güzelliğini bize duyurdukları için teşekkür ederim.

16 Mart 2007

14 Mart Cengiz Gündoğdu'nun doğum günüydü. 13 Mart akşamından başlayarak atölyede her akşam doğum günü kutlaması yapıldı. Salı şiir atölyesi, Çarşamba felsefe atölyesi, Perşembe estetik atölyesi öğretmenimize doğum günü sürprizi yaptı. Şiir atölyesi katılımcıları ona başöğretmenimiz diyor. Yaşamımıza renk katan küçük sevinçler insani yanlarımızı açığa çıkarıyor. Ne güzel.

Bugün yeni bir şiir yazmaya başladım. Yeni bir defter aldım elime. Şu an şiirin nasıl devam edeceğine karar vermedim. İçine girdikçe karar vereceğim. Fırtınalı, acıdan küle dönmüş iç dünyam bana yol gösterecek. Neyin şiirini mi yazıyorum. Peluşko'nun şiirini, gelip karşımda duran ve elime kalemi almamı bekleyen şiiri. Dörtbuçuk yıl oldu beni bırakıp gideli. Bakalım yeterince uzaklaşmayı başarabilmiş miyim. Kanayan yarayı ışıldayan bir şiire dönüştürebilmeliyim.

19 Mart 2007

Bugün Pazartesi. *İnsancıl*'a gelir gelmez telefonla kimi şairleri aramaya başladım. Çarşamba şiir atölyesinde Dünya Şiir Günü'nü kutlayalım istiyorum. Şiir atölyelerindeki katılımcılarla şiirler okuyarak şiir üzerine konuşarak kutlayacağız. Çağırmakta geç kalmadıysam, gelebilirlerse konuk şairler de olacak.

Cumartesi Yılmaz Elmas'ın yetmişinci yaşını *Nazım Hikmet Kültür Merkezi*'nde kutladık. Yılmaz Elmas'ı uzun süredir görmemiştim. Elinde dergiler, kitaplar taşıdığı çantasıyla bize uğrardı. Gönüllü bir kültür elçisi gibi çalışır, dergiler getirir, dergiler götürürdü. Sağlık sorunları eve kapanmasına neden olmuş. onu gördüğüme sevindim. Toplantıda Yılmaz Elmas'ın içtenliğinin ve insani ilişkilerinin yarattığı olumlu ortamın etkisi görüldü. Sıcak bir toplantıydı. Yılmaz Elmas'a yaraşır bir etkinlikti.

Ben Yılmaz Elmas'ı *İnsancıl* sürecinde tanıdım. Demek ki on yedi yıl olmuş. Onu dürüst, dedikodu sevmeyen, sevdiklerinin arkasından konuşulmasına izin vermeyen, sevecen, anlayışlı, edebiyat emekçisi bir insan olarak tanıdım. İçten gülüşünün solmamasını, sağlıklı yaşayabilmesini dilerim.

Toplantıda Cengiz Gündoğdu onunla nasıl tanıştığını anlattı. Yılmaz Elmas'ın insani yanlarını vurguladı. Güngör Gençay da adları çoğu kez birlikte anılan bir arkadaşı olarak Yılmaz Elmas'ı anlattı. En çok hoşuma giden Yılmaz Elmas için söylenen türkülerdi. Yılmaz Elmas için bir araya gelen üç kişi İkbal Kaynar, İrfan Ertel ve Bahariye Alpan'dı. İddiasız, içlerinden geldiği gibi söylediler türküleri. Yılmaz Elmas'a sevgilerini göstermenin bir yoluydu bu. Ercan Aydın'ın içtenlikle söylediği türküleri de sevdim.

22 Mart 2007

Dün akşam atölyede Dünya Şiir Günü'nü kutladık. Bütün gün kendi odamla C.G.'nin odası arasında sevinçle dolandım durdum. Niye seviniyorum ki. İlk kez şiir okumayacağım. Haftanın dört günü şiir atölyelerinde şiirle içiçe yaşıyorum. Şiir okuyorum, şiir konuşuyorum, şairlere ilişkin görüşlerimi söylüyorum. Ee... o zaman ne oluyor bana. Her gün yaşadığımdan farklı ne olacak ki. Öyle değil işte, ben heyecanlarımla yaşayan bir insanım. Heyecanlarım da sahneye çıkma, topluluk önünde konuşma heyecanı değil. Nasıl söylesem bilmem ki. Benim heyecanlarım yapıp ettiklerimle ilgili.

Pazar günü bu yılki *Dünya Şiir Günü Bildirisi*'ni okudum. Bana yeterli görünmedi. üstelik bir de şairlerin istasyonda şiir dağıtacaklarını okuyunca *İnsancıl Atölyesi*'nde bugünü kutlamaya karar verdim.

Ben Cevat Çapan'ın bildirisini yüzeysel buldum. Şairlerin istasyonda şiir dağıtacak olmaları da biçimsel bir davranış. Derinlikli olmayan, toplumun bağrından çıkmayan, gösteriye dönüşen, gerçekliği kavramayan eylemleri güzel bulamıyorum. Şiir rol kesme gereği duymayan bir dünyayla karşılaşmaysa cılız etkinliklerin kimseye bir yararı olmaz. Öyleyse bizim kutlayacağımız *Dünya Şiir Günü* insanın şiirini yazan şairleri kucaklayan bir etkinliğe dönüşebilirdi. Bu kutlama her yıl yapılmalı, bir geleneğe dönüşmeliydi. Heyecanımda düşündüklerimi gerçekleştiriyor olmanın etkisi vardı. Açıkça söyleyebilirim. Söylediklerimle yapıp etmelerimin uyumu beni uçuruyor.

Biz daha anlamlı, insanı kucaklayan bir tutumla bu günü kutlayabiliriz demenin bir yoluydu Dünya Şiir Günü'nü kutlamak. Öyle de oldu. Canlı, neşeli, şairleri ve şiir sevenleri ayrım gözetmeden içine alan bir etkinlik gerçekleştirildi.

23 Mart 2007

Dünya Şiir Günü kutlamasına Güngör Gençay'ı da davet etmiştim. Beni kırmadı, geldi. Geldi gelmesine ama şiir kitabını unutup da geldi. Mustafa Göksoy, Servet Çolak, Güngör Gençay, Cengiz Gündoğdu, Şadiye Güle, Nurşen Aydoğan, Fatma Bilkay atölyeye gitmeden önce hep birlikte akşam yemeği yiyecektik. Güngör Gençay birdenbire kitabım kitabım diye ünlemesin mi. Bana iş düştü, İnsancıl'a gidip kendi Güngör Gençay kitabımı getirmem gerekiyor. Üşendim, ağırdan aldım. Bir telefon görüşmesiyle Deniz Saraç'ın izini sürdüm. O da ne, canıtez, telaşlı Deniz atölyeye buyurmuş bile. Ne yapalım koştura koştura gidip yemeğim gelmeden yetiştim sofraya.

VURA VURA

Eskiden derlerdi Bağdat bulunur sora sora
Ne Bağdat kaldı ne felluce amerika vura vura
Bazı devletler destek verdi dizildi yanı sıra
Amerika'da böyle buldu onlara sora sora

Gece gündüz bomnbaladı durdu havadan karadan
Dağdan geldi bağdakileri kovdu yuvadan
Bir gün hesap sorar bu zalimlerden yaradan
Zalime destek verenlerde sıyrılamaz aradan

Nerede Ramses'in savaş arabası atları
Nerede zalim firavunları Nemrutları
Nerede Nemrut'un görkemli putları
Hepsinin de pili bitti kesildi hatları
Amerika bu olayları idrak etmez mi
Hicaza yaklaşmışken tövbe etmez mi
Elinden silahları bırakıp atmaz mı
Aklını başına alıp bu diyardan gitmez mi

Bir zamanda avrupayı vurdu alman hitleri
Şimdi de geldi Irak'ı vurdu amerikan itleri
Yakıp yıktılar viran ettiler yuvaları yurtları
Dilerim Allahtan firavun gibi olsun akıbetleri

Cemal KOÇAK

Akşam bildirimi okuduktan sonra Güngör Gençay'ı sahneye çağırdım. Gelecek yılın *Dünya Şiir Günü* bildirisi o hazırlayacak. Şiir okumanın önemi üstüne konuştu, şiirini okudu. Ardından ben de bir şiirimi okudum ve şairleri ve şiirseverleri sahneye çağırdım. Şiir üzerine konuşup, şiirlerini okudular. Geceyi güzelleştiren Mustafa Göksoy'a, Servet Çolak'a, Özgür Aydoğan'a, Zeynep Alpaslan'a, Gonca Tüç'e, Deniz Saraç'a, Nalan Çelik'e, Baha Çıtakoğlu'na, Mehmet Aslan'a, Özden Özütemiz'e, Nurşen Aydoğan'a, Sevgi İldeniz'e, Meryem Oruç'a, Figen Alkan'a, Çiğdem İstanbullu'ya, Tekin Ağacık'a, Rabia Babacan'a, Yüksel Yıldırım ve Cengiz Gündoğdu'ya teşekkür ederim.

Hep birlikte güle oynaya şiirli bir akşam geçirmekten büyük haz aldım.

30 Mart 2007

Şair gündelik olandan kopabilmeli. Nedir gündelik olan. Günlük yaşayışımızın getirdiği sorunlar. Otobüslerde geçirilen zamanın sıkıntısı olabilir, denkleştirilmeye çalışılan para hesabıyla uğraşmak olabilir, yemek pişirmek, alışverişe çıkmak, akşama konuk gelecek olması, kısaca günlük yaşayışımızı sürdürebilmemiz... hepsi gündelik olanı oluşturur. Şairin gündelik olandan kopabilmek için kendi şiir evrenine dönebilmesi gerekir. Evet onca sıkıntılı yaşayışın ortasında dönülecek bir iç dünya varsa bu kopuş gerçekleştirilebilir. Bu kopuş sorunların ortasında sanat yaşantısının sürdürülebilmesine alan açmak anlamına gelir. Dikkatini içinde düşlerin büyütüldüğü dünyaya çevirebilmek şairin bakışını zenginleştirir. Üstelik bu durum gündelik olana teslim olmamayı sağlar. Gündelik olanın engelleyici bir işlev edinmesi önlenir böylece.

Orhan İYİLER'in
BİR GÜN BİLE YAŞAMAK (II)

Orhan İyiler'in Bir Gün Bile Yaşamak adlı eserini irdeleyenler: İnci AYDIN, Nalan ÇELİK, Servet ÇOLAK, Cengiz GÜNDOĞDU, Mustafa ÖZMEN, Berrin TAŞ, Dilek YILMAZ

Çarsızlığa Tanıklık

27 Şubat gecesi Butov Torid Sarayı'ndadır. Petersburg proletaryasıyla erlerin ivedilikle delegelerini seçerek çalışmalarına başlamasını heyecanla izler. 1905'ten beri görülmeyen İşçi-Er Delegeler Kurulu (Sovyet) zaman kaybetmeden çalışmalarına başlamıştır. Sarayın kristal narinliği, billurlaşmış güzelliğiyle postallar, boz bulanık koputlar, tüfekler arasındaki zıtlığı görürüz Butov'un anlatımıyla. İlk Sovyet köylü erlerle işçilerden oluşmuştur. Hiç aydın yoktur aralarında. Delegeler birbir kürsüye çıkarak, coşkuyla kendilerini tanıtıp Sovyetler'in buyrukları dışında buyruk tanımadıklarını, proletaryanın yanında olduklarını anlatırlar. Torid Sarayı hükümetin merkezine, silah deposuna, tutukevine, genelkurmaya dönüşmüştür.

Butov, çarsızlığın ilk gününe nişanlısı Katyuşa'nın da tanık olmasını ister. Katyuşalara gider. Çarsızlığın ilk gününün kıvancını Katyuşa'yla birlikte Torid Sarayı'nda yaşamak ister. Katyuşya'ya çarın artık olmadığını anlatmakta güçlük çeker. Varolan her yapı gibi çarlık da kendi varlığını mutlakmışçasına gösterir. Her zaman varlığını sürdüreceği sanısını yaratır. Butov, Katyuşa'ya muştulu haberi verirken tanık oluruz bu duruma. " *çar yok artık... çarsızız...*" Butov, kendisini cepheden dönen bir mujikmişçesine duyumsayarak söyler bu sözleri. Katyuşa olageleni algılayamaz. Çarın öldürüldüğünü düşünür. Butov, Katyuşa'ya durumu şöyle anlatır.

Öldürmekle çarların ardı arkası kesilmez. O ölürse oğlu ya da amcası geçer yerine. Ama artık halkımızın başına hiçbir zaman geçemeyecek kadar temelinden yıkılıp yerle bir edildi. Çarlık yıkıldı Katyuşa...

Torid Sarayı'na giden Katyuşa'yla Butov'la birlikte proleterlerin coşkusunu görürüz. Rengarenk giysileriyle proleterler dans etmektedirler. Ölümün silahlandığı kışlalarda çatılmış tüfeklerin önünde barışın türküsü söylenmektedir. Süngüyle barış güvercininin yan yana olduğunu düşünür Butov. Tüfeklerin önünde bir tek nöbetçi kalmamıştır, çünkü artık halka karşı kullanılma olanağı ortadan kalkmıştır.

Torid Sarayı'na akın akın geliş 27 Şubat akşamı başlamıştır. Volhinski'yle Litovski alaylarının erleri Devlet Duması yetkilileriyle ilişki kurmaya çalışırlar. Ancak yetkililer, erlere ikiyüzlü davranarak başkaldırıyı destekleyip desteklemediklerini gösterecek en ufak bir ipucu vermezler. Erleri oyalamaya çalışırlar. Subaylar politikacıların takındıkları kaypak tutum çok geçmeden anlarlar. Torid Sarayı'nda komite oluşturup komitenden çıkan buyruklar doğrultusunda tutuklumalara, stratejik bölgeleri ele geçirmeye başlarlar. Bolşevikler önceleri bu subaylara kuşkuyla yaklaşırlar. Kuşkularının yok olması için gerek iç, gerekse emperyalistlere karşı yürütülen savaşta omuz omuza çarpıştıkları günlerin gelmesi gerekecektir. Büyük bir bölümü Kızıl Ordu'da görev alan bu subayların çok azı 1922'léri görebilmiştir.

Butov, Katyuşa'ya çarsızlığın ilk gününe tanıklığın neden önemli olduğunu anlatır. Olanaksızdır denilen olmuştur her şeyden önce..Yönetim artık proletaryanın elerindedir. Çarsızlığa tanıklık, aynı zamanda doğan ilk proletarya devletine de tanıklıktır. Butov, Katyuşa'yı hiçbir şeyi gözden kaçırmaması gerektiği konusunda uyarır. Tarihi günler yaşadıklarını, tanıklıklarını her zaman diri tutmaları gerektiğini anlatır. Kazanımlarına hangi acılarla yoğrularak kavuştuklarını asla unutmamaları gerekir Butov'a göre. Bu yaşanan süreci gelecek kuşaklara aktarmanın öneminden söz eder. Bununla amaçlanan geleceğe devrimci sorumluluk bilincini taşımak olduğu kadar, öbür ülkelerin proletaryalarına da devrimci deneyimi aktarmaktır. Böylece gelecek kuşakların hem kendilerine hem de dünya proletaryasının savaşımına yabancılaşması engellenecektir.

Torid Sarayı'nın avlusuna kadar girebilirler. Tarihi güne tanık olmak isteyen herkes akın akın gelmiştir saraya çünkü. Sarayın avlusuda Kızıl Koruyucuların oluşturduğu koridordan kâh tutuklular geçirilir, kâh parti liderleri geçer. Kalabalıktan yükselen yuhlarla hurralar birbirine karışır.

Halkın sevdiği liderler görünür birbir. Önce Sosyalist Devrimci Parti liderleri, ardından Menşevikler. Menşevik liderlerden Çeretelli'yi göremedikleri için üzülürler. Ama Butov'a göre Sovyet, sürgündeki liderleri kısa sürede olmaları gereken yerlere geri getirecektir.

Butov, Katyuşa'ya Sovyetlerdeki delegelerin kendilerini nasıl tanıttıklarını, ilk proleter devletin nasıl doğuduğunu anlatır. Yazar, paralel kurguyla, savaşımın daha yeni başladığını gösterir. Butov konuşurken saraya gelen arabadan Anayasacı-Demokrat Parti'nin (Kadet) yöneticisi Milyukov'un indiği görülür.

Çarcı düzenin burjuva kanadından liberal demokrat Milyukov'un, büyük burjuvalardan Liberal Parti'nin önderlerinden Guçkov'un sarayda ne işleri olduğu takılır kitlenin aklına.

Saraya gelen son arabayı Kerenski karşılar. Arabadan inen kitlenin şaşkınlığını artırdıkça artırır. Kerenski'nin karşıladığı Prens Lvov'dur. Prens, hiçbir şeyin değişmediğini vurgulamak istercesine prenslik giysilerini giyerek gelmiştir saraya.

Sarayın basamaklarında toplanan liderler ortalarına prensi de alarak dizilirler. Kitlelere şu iletiyi ulaştırmak ister gibidirler: Çarlık yıkıldı. Yeni hükümeti kuracak olanlar da bizleriz.

Kitlenin zihnine takılan soruyu Katyuşa Butov'a sorar. Yönetim Sovyetler'deyse burjuvaların, prensin sarayda ne işi vardır? Katyuşa'ya bir proleter yanıt verir: Çar yerine onlar için, burjuvalar için çalışmamızı isteyecekler şimdi de. Çünkü onlara göre proleterlerle yalnızca devrim yapılır, ülkeyi yönetemez proleterler.

Sarayın önünde proleterler sessizce ilk Günlük Emirler'in çıkmasını beklerler...

Devrim'in İlk Hükümeti

Şubat Devrimi'nin ilk hükümeti Prens Lvov başkanlığında kurulur. Burjuva ağırlıklı bir koalisyon hükümetidir kurulan. Torid Sarayı'nda iki başlı bir ejderha barınmaktadır: Burjuva hükümetiyle Sovyet. Sovyet de hükümeti destekler. Proleterler devrimlerinin düşmanca satın alındığını, devrimlerinin kendilerinden uzaklaştığını düşünürler.

Bolşevik Parti yayın organı *Pravda*'da çıkan bir yazı proleterlerin umutsuzluğunu artırır. Devrimin bu aşamasında burjuvazinin desteklenmesi gerektiği belirtilir yazıda.

Lenin'se Merkez Komite'ye çektiği telgrafta yeni hükümeti destekleyenlerin, desteklemek gerektiğini söyleyenlerin proletaryaya ihanet ettiğini yazar. Ama Lenin'in telgrafından habersizdir proleterler.

Potresov'un Mektubu

Menşevik Potresov, İngiliz İşçi Partisi üyesi varsıl bir dostuyla metuplaşır. Mektuptan öğrendiğimize göre İngiliz, Fransız sosyal demokratlar ülkede neler olduğunu merak etmektedir. Aslında merak edilen, Rusların savaştan çekilip çekilmeyeceği, Sovyetler'in ne olacağı, Sovyet gölgesinde burjuva demokratik devriminin nasıl yeşereceğidir.

Potresov, mektubu, dostlarını rahatlatmak amacıyla yazar. Savaştan çekilmeyeceklerini, verdikleri sözlerin arkasında duracaklarını anlatır. Proletaryanın barış istiyoruz istemine, savaş nedeniyle ekonomilerinin çökmesine karşın. En önemli nokta Bolşeviklerin durumudur. Potresov, mektubunda Bolşevikler için şöyle der, "Bolşevikler Sovyette azınlıktadır. Bir kez bundan dolayı alabildiğince güvence için de olmalısınız." Lenin'e geldikte, tükenmiş bir politikacıdır Lenin. İngiliz, Fransız dostlarıyla el ele vererek burjuva demokrasisini kuracaklarını, onlar gibi ülkelerini yönetip üretim yapacaklarını da ekler sözlerine.

Nasıl bir ülkede devrim yaptıklarını anlatır. Ekonomi dar boğazdadır. Dış borç artıkça artmış, üretim enaz düzeye inmiştir. Büyük kentler kıtlığa teslim olmuştur. Buğday stokları tükenmektedir. Yakında kimseye ekmek verilemeyecektir. Kadınların ekmek istemiyle yola çıktıklarını anımsar Potresov, ama pek durmaz üstünde. Dostlarını çağırır. Müzelerin, bale gösterimlerinin dolup dolup taştığını anlatır. Dostlarına Prag Lokantısı'nda çigan müziği eşliğinde şarap içmeyi önerir.

Mektupta şu ikiliği görürüz: Kitleler kıtlıkla yüz yüzedir. Yöneticilerse yabancı dostlarını rahatça ağırlayabilmektedir. Kitleler sosyalist devrimi ister, yöneticilerse burjuva demokratik devrimini. 1789 (Burjuva Devrimi) yaşanmadan 1871'in (Komünün) yaşanamayacağını düşünürler. Yeni hükümetin savaşa karşı olmadığını, emperyalistlerle ilişkilerini geliştirerek onların sofrasında yer almak istediklerini görürüz mektupta.

Potresov'un mektubunu yazdığı gün Sovyet delegesi Kayurov not defterine şunları yazar: " *Petrogard sokaklarında ata rastlamak olanağı hiç yok*." Çünkü atları, kedileri, köpekleri yemektedir halk.

Butov'la Baba Vasilyevlç

Petersburg porelataryası devrimi gerçekleştirse de umutsuzdur. Yığınsal güçlerine karşın kendilerini güçsüz, zayıf, öksüz duyumsarlar. Her şeyi değiştireceğine inanlar yılgınlaşır. Her şeyin içinin boşaldığını, devrimin kendilerinden uzaklaştığını düşünürler. Sendikalar yasallaşmış, çalışma saati sekize indirilmiştir. Toprak reformu için hazırlıklar yapıldığı söylenir, ama reformun nasıl bir reform olduğu belli değildir. Erlerin tek kazanımlarıysa "sen" yerine "yoldaş" seslenişidir. Kimse savaşa son verileceğinden söz etmemektedir. Proleterler arasındaki huzursuzluğun nedeni: İstemlerinin içi boşaltılarak kendilerine geri dönmesidir. "Soğuk ve besinsizlik derin bir biçimde" buğulandırıyor kafaları.

Yazar, Butov'la babasını karşılaştırıp konuşturarak, devrimi kimlerin sahiplendiğini, kazanımları nasıl kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmek iste-

diklerini gösterir. Butov'la babası iki ayrı dünya görüşünün, devrime iki farklı sahip çıkışın simgesidir.

Baba Vasilyeviç, Samara bölgesindeki güçlü kulaklardandır (Ücretli el emeğini sömüren Rus köylüsü). Petersburg'a geliş nedeni on iki tarım komitesi oluşturan kulakların delegelerinden biri oluşudur. Bu komitelerin amacı, hükümetle işbirliği yaparak toprakların kulaklar arasında dağıtılmasını sağlamaktır. Kısacası hazırlanan toprak reformu mujiklere değil, kulaklara yöneliktir. Oğlunu çalıştığı sendikada bulur. Baba, uluorta konuşur. Çarlığı devirirken ölen proleterleri selamlar. Şöyle konuşur, "Demek şehitlerimiz bunlar bizim ha, öyle mi." Bütün amaçları pastadan alacakları payı artırmaktır kulakların. Bunun dışında kalan bütün söylemleri, göz boyama amaçlıdır. Yeni hükümetle işbirliği yaparak burjuva demokrasisini, cumhuriyeti kurmalarıysa varsıllaşmaları açısından zorunludur. Karşılarındaki tehlikenin farkındadırlar çünkü. "*İki kollarından başka hiçbir şeyleri*" olmayan mujikler toprakları, proleterlerse fabrikaları istemektedir. Bolşeviklerse toprak köylünündür, fabrika işçinin sloganıyla mujiklerle proleterler arasındaki örgütlenmesini artırmaktadır. Butov'un da Bolşeviklere yakın olduğunu öğrenen baba Vasilyeviç, devrimi, ülkeyi kendilerinin koruyacağını söyler. Çünkü ona göre Bolşevikler, onlar için kutsal olan her şeye saldırmaktadır. "*Cahil mujiklerle, baldırıçıplak işsiz güçsüzü üstümüze saldırtmak istiyorlar. Ama hepsinin hakkından gelecek kadar güçlüyüz...*"

Baba Vasilyeviç'in eskiden Samara Prensi Korçagin'in topraklarında çalıştığını, prensçe feci biçimde dövüldükten sonra, prensten nasıl özür dilediğini Butov'un anlattıklarından öğreniriz. Yoksul, ezilmiş bir mujikken, zamanla Prens Korçagin kadar varsıllaşmıştır. Varsıllaşmayla paralel olarak da "cahillikten" kurtulmuş, "*İki kollarından başka hiçbir şeyleri*" olmayan mujikler sınıfından kopmuştur. Ait olduğu sınıfa ihanet etmenin, varsıllaşmanın bedeliyse o sınıfın öbür üyelerine soluk aldırmamaktır.

Devrim süreci istemleri keskinleştirmiş, safları netleştirmiştir. Butov'la baba Vasilyeviç'in yolları ayrılır. Her ne kadar baba Vasilyeviç aralarındaki kan bağını kullanmaya çalışsa da. İki ayrı sınıfın temsilcilerinin uzlaşma olanağı ortadan kalkar.

Narodnik Sedov

Baba Vasilyeviç'in kaldığı otelin yemek salonunda Butov'un ilgisini çeken tek kişi Sedov'dur. Kulaklara benzemez. Yemeklere, kadınlara saldırmaz. Butov'la babasının arasındaki tartışmayı yatıştırmaya çalışır.

Baba Vasilyeviç'le Samara'dan gelen Sedov da, kulaklar gibi Sosyalist Devrimci Parti'dendir. Ancak kulak değildir. Yaşamını köylü mücadelesine adamış bir devrimcidir.

Sedov, otelden ayrılan Butov'u izler. Amacı Butov'la konuşarak, ona kendi deneyimlerini aktarmaktır. Çünkü Butov'da kendi gençliğini, devrime, halka adanmışlığı, yalnızlığını görür. Butov'un da kendilerinin düştüğü hatalara düşmesini istemez. Çünkü Sedov'a göre Bolşevikler yeni Narodniklerdir. Yazar Sedov'a Narodnik deneyimini anlattırarak, Butov'a bu deneyimi yorumlatarak, okura Narodniklerle Bolşevikler arasındaki ayrımı gösterir.

Sedov'a göre Butov, devrimin geleceğini anlamamaktadır. Köylü bile olamamış bir kitleyle hiçbir yere varılamayacağını anlatmak ister Sedov. Toprak köleliği 1861'de kaldırılmış olmasına karşın, köylülerin çoğunluğu topraksızdır, geleneksel komün alışkanlığını sürdürürler. Feodal düzenin egemen olduğu topraklarda da toprak reformunun yapılabilmesi olanaklı değildir. Çarlık düzeninin sürdüğü Rusya'da da reform kağıt üzerinde, yasalarda kalmıştır. Sedov'a göre toprak reformu daha sonraki aşamalarda gündeme gelebilir. Günün koşullarını değerlendirerek düzeni yavaş yavaş değiştirmek gerekir. Bu nedenle de Geçici Hükümet'le işbirliği yapılması gerekir. Zamanla Sosyalist Devrimcilerin aralarına çörklenen çıkarcılar temizlenir.

Butov'a kendi devrimci pratiğini anlatarak, Butov'un devrimci pratiğinin yazgısını belirlemeye çalışır. Bu nedenle kendisinden söz açar.

Narodnaya Volya Partisi'ne (Halkın İrdaesi) onbeş yaşındayken girer Sedov.

Politik cinayetlerin hem halkı harekete geçireceğine, hem de despotları yıldıracağını düşünürler. İstedikleri zorba, köleci yönetimi değiştirmektir. Bu düzende yaşamaktansa ölümü göze alırlar.

Çarı sonunda öldürmeyi başarırlar, ama bu başarı Parti'nin de sonu olur. Çarı bombalayarak öldüren Risakov, sorguda çözülür. Partililerin isimlerini polise verir. Parti Merkez Komitesi polisin eline geçer, hepsi katledilirlir.

Sedov, tüm bunlar olurken on sekiz yaşındadır. Birçok yoldaşı gibi umutsuzluğa kapılır, boşluğa düşer. Çünkü halkın ayaklanarak çarlığı tarihe gömeceğini düşünürler. Ama beklentileri gerçekleşmez. Çünkü halk, çarı öldürenleri lanetler, çarın ruhunun huzura kavuşması için kiliseleri doldurarak dua eder. Narodnikler şu soruyla karşı karşıya gelir? Biz halkımız adına, onların kurtuluşu adına mücadele etmiyor muyduk? Yaşamlarımızı onlar kurtulsun diye feda etmiyor muyduk?

Çarı öldürerek çarlığın sonunu getireceklerini düşünen Narodnikler çarın yerine geçmek için sırada bekleyenler olduğunu fark etmezler. Sonuç olarak çarı öldürerek çarlığın zorbalığını artırmak dışında bir şey yapmamış olurlar.

İşte tam da yeni çar tahta çıktığı günlerde Sedov ntihar etmeye karar verir. Dünyayı değiştirmeye gücüm yetmiyorsa, bu dünyada yaşamak istemiyorum, der. Köleliğin sürdüğü bir düzende yaşamaktansa ölümü yeğler. Çünkü Sedov'a göre köleler köleliğinin bilincinde değildir. Değiştiremeyeceği düzenin izleyicisi olmak istemez.

Bunları düşünerek Finlandiya Garı'na gider. Bedenini geçecek trenin altına atarak yaşamını sonandırmak ister. Sedov düşünceleriyle boğuşurken tanık olduğu bir olay onu öznelliğinden sıyırır. Olay şöyle gelişir: Üç adam jandarmalardan kaçmaktadır. Sedov hemen durumu kavrar. Ağzına kadar buğday dolu olan silolardan buğday çalmaya çalışmıştır bu adamlar. Biri vurulur. Bir süre arkadaşı onu da taşıyarak kaçmaya çalışır. Başaramayacağını anlayınca yaralı arkadaşını bırakarak sürdürür kaçışını. Kurtulamayacaklarını anlayan iki adam jandarmaya teslim olurlar. Jandarma paramparça gocuklarını çıkarttırınca, Sedov adamların sefaletini görür. Jandarmalar adamları dövdükten sonra, başlarına kurşun sıkarak onları öldürür.

Sedov, istese başını çevirerek bu olayları görmezden gelebilirdi. Ama Sedov nesnelliğe gözlerini kapatamaz. Paralel kurguyla yazar okura şunu gösterir: İntihar etmek amacıyla hareket eden Sedov, bir avuç buğday çalmak istedikleri için öldürülen insanları görür. Onlar öldürülürken, Sedov'un ölümüne neden olacak tren geçip gider. Tanık olduğu bu olay Sedov'a şunu gösterir: Halkım bir avuç buğday için öldürülürken, ben ona küsüp, ondan nefret ederek ölümü seçemem. Bireyselliğimin duvarlarını aşarak nesnelliği kavramalıyım. Halkla aramıza kurulan tuzakları görerek, tanıyarak hareket etmeliyim. Hiçbir şey yıldırmamalı beni, bizleri. Ne çarın önünde yerlere kapananlar, ne yoldaşlarımın katledilişi... Bu sisteme karşın inadına yaşamalı, yeniden denemeliyim. Halkımla birlikte, halkımla omuz omuza örgütlenerek tuzakların üstesinden gelmeliyim, gelmeliyiz.

İşte Sosyalist Devrimci Parti'yi oluşturanlar da Sedovlardır. Narodnik hareketle çarlığı deviremeyeceğini düşünenlerin yeniden örgütlenmesiyle oluşur Parti. Son amaçları sosyalizm olmakla birlikte, sosyalizme ulaşmak için köylülüğe dayanan bir cumhuriyet kurmaları gerektiğine inanırlar. Sedov, Rusya'nın sanayisinin, sömürgelerinin olmadığını söyler. Bu redenle mujikler üstünde geliştirmek zorunda olduklarını anlatır cumhuriyetlerini. Sedov'a göre devrim bir oyun değildir. Kişilerin, partilerin istedikleri gibi oynayabilecekleri bir oyun değildir. Bilimsel kuralları vardır. Zamanı gelmeden, soluklanmadan gerçekleştirilecek her eylemin devrime zarar vereceğini düşünür. Butov'u tarihten, deneyimlerden ders çıkarması konusunda uyarır. Özellikle yenilgilerden ders çıkarmasını ister. Sosyalizme gidecek sürecin cumhuriyet uğrağından geçmek zorunda olduğunu vurgular.

Bolşeviklerin söylemlerini keskin bulur Sedov. Bu söylemin Narodnik tohumlar içerdiğini söyler. Çünkü Bolşevikler, proletaryadan devrimi sürdürmesini ister. Çarlığın yıkılması yetmez. Aynı yıkımla büyük toprak sahipleriyle kapitalistler de karşılaşmalıdır Bolşeviklere göre. Devrim sosyalist iktidar kurulana kadar sürdürülmelidir. Sedov'un korkusu cumhuriyet kazanımından da geriye düşerek Rusya'nın gericiliği katılaşmış çarlığın kıskacına teslim olmasıdır.

Sedov'a göre, sürgündeki Bolşevikler dışındaki herkes Geçici Hükümeti destekleme ortak paydasında buluşmuştur. Bolşevik Parti'de iki akım çarpışmaktadır: Devrimin sürdürülmesi gerektiğini savunanlarla Geçici Hükümeti desteklemek dışında çıkar yol görmeyenler. Sedov radikallerin de sonunda nesnel koşulları kavrayarak öbür partilerle birleşeceğini düşünür. İşte bu noktada Butov gibi gençler açısından tehlike çanları çalmaya başlar. Çünkü gençler devrimin sürdürülmesini ister. "*Sizin yaşınızdayken insanın sevdasını, öfkesini, inancını ertelemesi*" zordur diyerek Butov'u uyarır. Çünkü devrime ara veren Parti'ye yabancılaşan gençleri terörizm tehlikesi beklemektedir. Ama bu kez terörizm çara, çarın işbirlikçilerine değil; öbür devrimcilere, kendi partililerine, proletaryaya dönecektir, Sedov'a göre. " *birbirimizin kanını dökeceğiz*" cümlesiyle özetler düşüncelerini.

Butov'dan istediğiyse soluklanması, okula dönmesi, kitlenin bilinç düzeyini yükseltmesini beklemesidir.

Butov, Sedov'dan ayrıldıktan sonra da onun etkisinden kurtulamaz. Uzunca bir süre Sedov'un söylediklerini düşünür. Yüreğini kuşku sarmaya başlar. Çünkü Sedov'u haklı çıkartabilecek gelişmeler olmaktadır. Geçici Hükümet'in buyrukları birbir yerine getirilmektedir. Sovyet de Geçici Hükümet'in kuyruğuna takılmıştır. Proletaryanın, köylülerin kanlarının döküldüğü gösteriler olmuştur. Gitgide Sedov'a hak verirken, Sedov'un Samara'da öldürüldüğünü öğrenir.

Sedov'un öldürülüşü Butov'u ayıltır. Çünkü Sedov'u öldürten kendi Parti'sidir. Sosyalist Devrimci Parti'dir.

Neden öldürülmüştür Sedov? Butov'un zihnini karıştıran sorudur bu. Halkın, Narodnizmin popülist geleneğinden yeterince kopamadığından olageleni doğru kavrayamamıştır Sedov. Gerçekliğin farkına varıp, gerçeklikle paralel hareket etmeye başladığındaysa Partisi'nce gözden çıkarılmıştır. Çünkü Sedov'un söylemi Bolşevik söylemle örtüşmeye

başlamıştır. Bu da Sosyslist Devrimci Parti'nin işine gelmemektedir.

Sedov, sonunda kulak cumhuriyetiyle varılacak noktayı görür. Tarım meclisinde yoksul köylülerin de temsil edilmesi gerektiğini söyleyerek Parti'sinden, kulaklardan uzaklaşmaya başlar. Söylemi gün geçtikçe keskinleşir. Toprak reformundan söz açar. Tüm topraksızların topraklandırılması gerektiğini, komün işletmeciliği istemini kitlelerin önünde de dile getirmeye başlar.

Yapılan küçük çaplı bir toplantıda Bolşevik söylemle örtüşen söylemlerini yineler. Savaşa karşı koşulsuz barış önerisini sunar toplantıdakilere. Oysa gerek Geçici Hükümet, gerekse Sosyalist Devrimciler savaşı desteklemektedir. Toplantıda barış önerisi görüşülüp karara bağlanır. Toplantı dağılınca bir kişi Sedov'un konuğu olarak onun evinde kalır. Ertesi gün bu kişi, ortadan yok olur. Ardında şakağından vurulan Sedov'u bırakarak.

Sedov'un cenazesinde onu aziz olarak niteleyen kulaklardan hiçbiri yoktur. Yalnızca yoksul köylülerle işçiler vardır. Butov'a göre Sedov'un trajedisi, yanlış yerde savaşım vermesidir. Büyük toprak sahiplerinin küçük burjuvaziyle işbirliği yaptığı bir ortamda devrimci söylemle halka hizmet edemeyeceğini anlayamamasıdır. Kitlelerin kendisini aştığını, Bolşevik söylemi sahiplendiğini algılayamamasıdır.

Butov, devrimci Sedov'un anısı önünde saygıyla eğilirken şu dersi çıkarır: "*Geçerli olan doğru teori ve doğru eylem birliğidir. Yanlış teori ama doğru eylem*" yenilgiye götürür.

Lenin'in Dönüşü

4 Nisan günü proleterler, Partililer Lenin'i karşılamak için Finlandiya Gar'ında toplanır. Kitlede coşku, Partililerde tedirginlik duyguları egemendir. Lenin'in söylemi nettir çünkü. Sosyalist devrim gerçekleşene kadar devrimin sürdürülmesini ister. Bu nedenle kitle Lenin'in gelişinin ne kadar önemli olduğunu sezinler. İstekleri ortaktır çünkü. Lenin, kitlenin istemlerini söylemekte ısrar etmektedir.

Butov, kitleyle Sovyet Merkez Yürütme kurulu arasındaki uçurumu, üyelerin bulunduğu mekanı vurgulayarak gösterir. Garın çar için yapılmış bekleme salonundadır üyeler. Pırıl pırıl avizelerin, gümüş şamdanların, paha biçilemeyecek oturma takımlarının arasındadırlar. Kitleyse kızıl bayraklarla donanmış olarak garda beklemektedir.

Lenin gelince üyeler onu karşılayarak bekleme salonuna alırlar. Çeidze'nin Lenin'e hoş geldin iletisi şöyledir: "*Tüm devrim ve Petersburg Sovyeti adına Rusya'ya hoşgeldiniz. Ama... biz bugün başlıca devrimci görevimizin gerek içerden, gerek dışardan gelebilecek tüm saldırılara karşı demokrasinin korunması olduğuna inanıyoruz. Biz bu amacın bölünmeyle değil, demokratik safların birbirine omuz vermesiyle gerçekleşeceği kanısındayız. Biz, bizimle birlikte bu amacın gerçekleşmesi doğrultusunda çaba göstereceğinizi ummaktayız.*"

Lenin'e hoş geldin demekle birlikte, yapmayı planladıklarından vazgeçerek, bizlerin yanında yer al denmektedir. Üstü kapalı bir tehdit duyumsatılır konuşmayla. Lenin'se konuşmayla pek ilgili görünmez. Lenin'in elinde kırmızı karanfiller vardır. Karanfilleri okşayarak, dinlenme salonunu, tavanı, avizeleri, pencereleri inceler. Daha sonra, halkın bulunduğu yere dikkatle bakar. Üyeler, Lenin'in baktığı yöne bakınca proletarya dışında bir şey göremeyerek, Lenin'in nereye baktığını algılayamazlar. Bu iki tutum bizlere şunu gösterir: Üyeler proletaryadan uzaklaşmaktadırlar. Ama Lenin açısından bu durum geçerli değildir. Devrimi proletaryanın gerçekleştireceğini bilerek davranır.

Çeidze'in konuşması bitince Lenin, konuşmasını proletaryaya yapar. "*Sevgili Yoldaşlar, Erler, Denizciler, İşçiler; Sizin kişiliğinizde yengin Rus Devrimi'ni selamlamaktan, ayrıca tüm dünya proletaryasının öncü ordusu olarak selamlamaktan son derece mutluyum.*" Konuşmasında, Birinci Paylaşım Savaşı'nda bütün ülkelerin proletaryalarının silahlarını kendi ülkelerinin kapitalistlerine doğrultmasının zamanının geldiğini vurgular. Dünya sosyalist devriminin ufukta belirdiğini söyleyerek, konuşmasını şöyle bitirir: "*Yaşasın dünya sosyalist devrimi*"

Kitlede Lenin'in sözleri coşkuyla yankılanır. Duymak istediklerini söyleyen liderleriyle kenetlenmişlerdir artık. Üyelerdeyse şaşkınlık, dağınıklık, panik egemendir. Demokratik saflarda birleşme isteklerine karşılık olarak Lenin'in yanıtı tokat gibi patlar yüzlerinde. İç savaş, dünya sosyalist devrimi sözleridir bu tokat.

Kitle Lenin'i kucaklayarak Bolşevik Partisi Merkez Komitesi'ne doğru ilerlerken tek bir cümleyi haykırırlar: "***Yaşasın Dünya Sosyalist Devrimi***"

Ayrılık

Butov'la Katyuşa Büyük Kazan Katedrali'nde buluşurlar. Bu mekanın iki önemli yanı vardır: Viborg mahallesindeki proleterlerin gösteri düzenledikleri gün de buradadırlar. İşçilere ateş açılan, devrime giden sürecin önemli günlerinden birinde de. Şimdiyse ayrılmak amacıyla buluşmuşlardır.

Katyuşa'ya göre devrim bitmiştir. Cumhuriyetin ilanına ramak kalmıştır. Butov'dan üniversiteye dönmesini ister bu nedenle. Öbür devrimci arkadaşlarının yaptığı gibi. Şöyle der Katyuşa, eğer üniversiteye dönmezsen, Viborg'la sendika arasında dokuduğun mekiğe son vermezsen, bu ilişki burada biter.

Butov, tanıştığı bir devrimci olan Sedov'un sözlerini dinleyerek üniversiteye döndüğünü, ama karşılaştıklarına dayanamadığını anlatır. Dersteki prosesörün sözlerinin nasıl rahatsızlık verici olduğunu söyler. Profesör Murazov, Suçlular Teorisini anlatır, ama anlattığı 22 Nisan'da gösteri yapan proleterlerdir. Ona göre devrim yapmak amacıyla yola çıkan proleterlerin hepsi doğuştan suçludur, suç işlemeye eğilimlidir. Butov'sa olaylara böyle bakmaz. Orada yerinin olmadığını anlar. Katyuşa'nın da kendisini anlayacağını düşünür, ama yanılır. Katyuşa iki kişilik bir dünya kurmak isterken, Butov devrim düşüyle yaşar. Mücadeleyle aşkını var etmek ister.

Aralarında geçen konuşmada safların keskinleştiğini, aşkın da sınıfsal olduğunu görürüz. Dünyayı böylesine farklı yorumlayan iki kişinin de buluşacağı ortak nokta da yalnızca ayrılık olabilir. Butov içi kan ağlasa da Katyuşa'dan ayrılır. Bizlere insanların kimileyin severken de gitmesi gerektiğini gösterir.

Şubat Devrimi'nden sonra Prens Lvov başkanlığında bir hükümet kurulmuştur. Bu hükümet kulaklarla burjuvalara dayanmaktadır. Bu yüzden bir süre sonra hükümete tepkiler başlar.

Şimdi burada Fabrika İşçi Komiteleri'nin üstünde durmak gerekiyor. Bu komitelerin Sovyet Devrimi'ndeki rolü büyüktür.

Butov, üç komitede eğitim sorumlusudur. Fabrika İşçi Komiteleri'nin kurulmasına Bolşevikler öncülük etmiştir. Komitelerin kuruluşunda gözetilen ilke şudur. Bu komiteler sendikalardan bağımsız olacaktır.

Komiteler fabrikalarda tezgahın başında eğitim vermektedir. Eğitimde Lenin'in Nisan Tezleri anlatılır. Nisan Tezleri işçinin çoktandır duymak istediklerini dile getirir.

Komiteler, Petersburg'da işçiler arasında üstünlüğü elde eder. Bu durum Menşeviklerle Sosyalist Devrimciler açısından tehlikelidir. Hem Menşevikler, hem de sol devrimciler, komitelerde en azından söz hakkı elde edebilmek amacıyla uğraşsalar da geç kalmışlardır.

Lenin, Nisan Tezleri'nde işçi sınıfına tarihi görevini gösterir. Bolşevik Partisi, hükümete kesinlikle destek olmayacaktır. Rus devrimci proletaryasının görevi, devlet gücünü işçilerle köylülerin eline vermektir.

Bu tez, bütün Rusya'da çığ gibi büyür. Bu arada Bolşevik Parti Rusya'daki ilk yasal toplantısını düzenler. Bolşevik Parti'nin üyeleri arttıkça artar. Bu durum burjuva iktidarını rahatsız eder. İktidar, Bolşevik Parti'ye suç atar. İktidara göre, Bolşevikler şiddet kullanmaktadır. Kırsal bölgelerdeki karışıklıklarda Bolşeviklerin parmağı vardır. Menşeviklerle Sosyalist Devrimciler de bu konuda burjuva iktidarını gizlice desteklerler.

Lenin, burjuva iktidarının suçlamalarını kabul etmez. Sorun şudur: Köylüler, kulakların şatolarını yıkar, toprakları komünleştirirler. Kentlerde de işçiler karaborsacıların dükkanlarını basarlar. Bolşevikler olanlarla ilgileri olmadığını duyururlar. Burjuva iktidarı kulak asmaz bu duyuruya.

Geçici Hükümet'in Dışişleri Bakanı Milyukov, aslında savaştan yanadır. Çünkü savaş, Rusya'da olası bir devrimi önleyecektir. Milyukov bu görüşünü İngiltere'yle Fransa'ya gönderdiği mektupta belirtir. Ayrıca 1916'da Duma'da da bu söylemi dile getirmiştir.

Bütün bunları öğrenen işçi sınıfı barış için gösteri düzenler. Gösteri sırasında, ateş açılır göstericilere. İşçi sınıfının yanında gösteriye katılan erler komitesi ateşe, ateşle karşılık verir. Kara-Yüzler Örgütü'ne bağlı askerler, erler komitesinin ateşle karşılık vermesi üstüne kaçarlar.

"Barış ve Toprak", "Tüm Yönetim İşçi ve Yoksul Köylülere" savsözleriyle yapılan bu gösteriden sonra, önce Dışileri Bakanı, sonra bütün bakanlar görevlerinden çekilir.

Lvov'un başkanlığında yeni bir hükümet kurulur. Ortaklar Hükümeti'dir bu. Sovyetten altı sosyalist de bakan olarak hükümettedir.

Halkın Bolşeviklere yakınlaşması Menşeviklerle Sosyalist Devrimcileri korkutur. Halkla Bolşeviklerin ilişkilerini kesmek isterler. Bu nedenle Viborg Mahallesi'ndeki seçimi kazanmak için çaba harcarlar. Ama seçimleri Bolşevik Parti'nin adayı kazanır.

1905 Sovyeti'nin Başkanı Troçki, yıllar sonra Petersburg'a gelir.

Ölüme Çağrı

Bolşevikler doğrudan doğruya halkın özlemlerini dillendirir. Bolşevikler, savsözlerle halkta somutlaşmış, bu yüzden hükümet değişmiştir. Belki bir tarihçi, olay başladı, yeni hükümetin kurulmasıyla da olaylar bitti, diyebilir. Ama doğru değildir bu. Çünkü Bolşevikler dünyayı değiştirmeye adaydırlar. İstençlerinin amacı budur. Bu gelişimin durdurulmasına izin verilmeyecektirler.

Yeni hükümet kurulmadan önce bir dizi gelişme olmuştur. Burjuvalarla toprak ağalarına bağlı Anayassacı Demokrat Parti, savaşın sürdürülmesi, bağdaşık devletlere tam destek verilmesi koşuluyla hükümete destek vereceklerini açıklarlar.

Bu süreçte Menşeviklerle Sosyalist Devrimcilere göre tehlike, Lenin'le Bolşevik Parti'dir.

Lenin, Finlandiya Garı'nda kendisini karşılayan Sovyet Yürütme Kurulu Başkanı'nın yüzüne bile bakmadan, Rus Devrimi'yle yeni bir çağ başladığını söylemiş, sözlerini "*Yaşasın dünya sosyalist devrimi*" diye bitirmiştir.

Onlara göre Lenin, iç savaşın bayrağını açmıştır. Bu hareket durdurulmalıdır. Bu karar doğrultusunda Menşeviklerle Sosyalist Devrimciler, Anayasacı Demokrat Parti'yle toplantı yaparlar.

Menşeviklerle Sosyalist Devrimcilerin Anayasacı Demokratlara söyledikleri şudur: Rusya'nın borçlarını ödeyebilmesi için paraya gereksinimi var. Bizde para yok. Bu yüzden yönetemeyiz ülkeyi. Ama siz de bizsiz yönetemezsiniz.

Anayasacı Demokratlar bu öneriyi kabul ederler. Böyleçe hükümet kurulur. Ortaklık sözleşmesinde, savaşın sürdürülmesi, anarşizmle mücadele edilmesi kararları alınır.

İşçi sınıfının barış istemine Ortaklar Hükümeti savaş karşılığını verir. Savaş Bakanı Kerenski şunları söyler. "*Özgürlük için savaşa çağırıyorum sizi. Bir şölene değil, ama ölüme çağırıyorum sizi.*"

Ortaklar Hükümeti çalışmalarına hızla başlar. Savaş içindir bu çalışma. Anarşizme karşı diye alınan önlemler, aslında Bolşevik Parti'ye karşıdır. Bu önlemler, çar döneminin önlemlerinden daha ayrıntılı, daha niteliklidir. Çünkü bu önlemleri alanlar Bolşeviklerin arasından çıkmıştır. Bolşevikleri iyi tanımaktadırlar.

Bu arada Britanya'yla Fransa, yeni hükümeti, Galiçya'da saldırıya geçmesi için sıkıştırır. Troçki, Bolşevik Parti adına Sovyet'te savaşa karşı çıkar. Sosyalist Devrimcilerle Menşevikler, Troçki'ye çok kızarlar. Neredeyse Troçki'yi Sovyet'ten çıkaracaklardır. Ama Troçki 1905 Sovyeti'nin Başkanı'dır. Dokunamazlar bu nedenle Troçki'ye.

Troçki'nin konuşmasından sonra Bolşevik Parti, Barış Gösterisi düzenlemek için Ortaklar Hükümeti'nden izin ister. Parti buna zorunludur. Halk içten içe kaynamaktadır.

Partinin ilk yasal gösterisi olacaktır bu. Fabrika İşçi Komiteleri de gösteri için hazırlanır. Petersburg işçileri, savaş istemediklerini göstereceklerdir.

Ancak Hükümet, bu gösteriye izin vermez. Hükümetin amacı Bolşeviklere ders vermektir. Parti ikilemde kalır. Bolşevikler gösteriden cayarlarsa kitlelerin güvenini yitirecektir. Gösteriyi yaparsa yasadışına düşecektir.

Hem Bolşevik Parti hem de partiyi destekleyen Fabrika İşçileri Komitesi zor duruma düşer.

Bolşevik Parti, gösteriye izin verilmesi için Sovyet Yürütme Kurulu'na başvurur. Kurul da gösteriye izin vermez. Bunun üstüne Sovyet Genel Kurulu'na başvurulur. Genel Kurul da Bolşeviklerin gösteri istemini geri çevirir.

Bütün yönetim Sovyet'e diyen Bolşevik Parti'nin eli kolu bağlanır. İster istemez gösteriden cayılır. Ama Bolşeviklerin işçi sınıfıyla arası açılmıştır.

Bolşevikleri zor duruma düşüren Menşeviklerle Sosyalist Devrimciler gösteri düzenleme kararı alır. Gösteriye Anayasacı Demokratlar da katılacaktır. Bu arada burjuvalar aileleriyle birlikte Viborg'a giderler. Viborglulara araba araba yiyecek, giyecek taşınır. Viborg halkı gelenleri güler yüzle karşılar. Bolşeviklerle işçi sınıfının arası iyice açılmıştır.

Gösteriye dört yüz bin kişi katılır. Menşeviklerle Sosyalist Devrimciler iyice köşeye sıkıştırmışlardır Bolşevikleri. İşçi sınıfı onlardan yanadır artık. Ama gösteri böyle bitmez. Prens Lvov'un da beklediği Mariya Sarayı'na iyice yaklaştıklarında "*Kahrolsun burjuva bakanlar*" sesleri yükselir. Hem Ortaklar Hükümeti'ni, hem savaşı desteklemek için düzenlenen gösteri, karşıtına dönüşür.

Prens Lvov, sessizce sarayına çekilir. Petersburg işçi sınıfı, Menşeviklerle Sosyalist Devrimcilerin Sovyet aracılığıyla uygulamak istediği politikayı geri çevirmiştir.

Gösteri günü şu açıkça görülür. İşçi sınıfı yolunu küçük burjuva solcularıyla büyük burjuvanın kurduğu hükümetten ayırmıştır.

Bolşevik Parti de olanlardan gerekli dersi çıkarmıştır. Kesin bir hesaplaşmaya gidilirken işçi sınıfının bilinci aydınlatılmalıdır. Ancak bu durumda karşı devrimciler kan dökmekten kaçınabilir.

Lenin, işçi sınıfını aydınlatmak için "*durup dinlenmeden çalışmak zorundayız*," der. Çünkü "*İktidarda olabilmek için bilinçli işçiler çoğunluğu elde etmek zorundadır.*"

Yoksul köylülük de önemli bir sorundur. Yoksul köylülerin de örgütlenmesi zorunludur. Ama birincil ödev, işçi sınıfının bütünlüğünü sağlamaktır. Zorlu bir uğraşla, işçi sınıfıyla omuz omuza çarpışarak bu bütünlük sağlanır. Ama bir devrim için bunlar yeterli değildir. Nesnel koşulları da gözetmek gerekir. Halk yığınları öncü sınıfa doğrudan doğruya destek vermelidir. Bu destek olmaksızın işçi sınıfını savaşıma sokmak ağır bir suçtur.

Bolşeviklerin bu süreçte anladıkları şudur: Emperyalist güçlerle işbirliği yapan burjuvazinin, bu duruma karşı çıkan işçi sınıfına karşı yapabilecekleri kanlı bir eylemi engellemek.

Grenadier Alayı

Temmuz Günleri'ne birbirini tetikleyen olaylarla girilir. İşbirlikçi Ortaklar Hükümeti, işçi sınıfının kitleyle bağını kesebilmek için kışkırtıcı iki karar alır. Kararlardan biri, "*Kırkını aşmışların yeniden silah altına alınması*" öbürü Viborg Mahallesi'ndeki "*Mitralyöz Alayı'nın cepheye gönderilmesi*"dir. Bu alaydaki erlerin hepsi de Bolşeviktir. Ama bu iki karardan daha önemlisi Grenadier Alayı'nın Petersburg'a dönüşüdür. Savaşa sürülen bu alaydan çok az er sağ kalmıştır. Sağ kalanların çoğu yaralıdır. Yaralı erler konuşmazlar.

Alaya ne olmuştur? Belli değildir bu.

Bir süre sonra köylülere Er Mençov olanları anlatır.

Cephedeyken bir gün General Drosdovski erlere yeni durumu anlatır. Sovyetler'in Günlük Emri kaldırılmıştır. Çarlık yasası yürürlüğe girmiştir. Ölüm cezası yeniden uygulanacaktır. Erler Komitesi dağıtılmıştır.

Bu arada genel bakımdan geçirileceği söylenerek bütün silahlar toplanmıştır. Generalin konuşmasından sonra yıldırma politikası başlar. Alay siperdeyken bir subay gelir. "*Hey sen, Bolşevik*" der. Başını kaldıran er, başından vurulur. Gece barakadan çıkarılan erler kapı önünde vurulur. Arkadaşının ölüsünü taşıyan bir er öldürülür.

Erler Komitesi'nin Başkanı Semen Roşal, yetmiş üç arkadaşıyla birlikte başkaldırır. Generalle arkadaşları tutuklanır. Sovyet'in kararı yeniden yürürlüğe sokulur. Ancak Semen Roşal ivedi davranmıştır. Komşu alayların komiteleriyle işbirliği yapma olanağını bulamadan başkaldırmıştır. Yiyecek yoktur, cephane azdır. Başkaldırının üçüncü günü Ukranyalı subayların oluşturduğu birlik Grenadier Alayı'na saldırır. Semen Roşal, alayın merkez binasında yetmiş üç arkadaşıyla birlikte direnir. Direniş uzun sürmez. Semen Roşal, ağır yaralı olarak ele geçirilir, başı kesilir. Semen Roşal'ın kesik başına bütün askerlerin tükürmesi istenir. Tükürmeyenler katledilir.

Daha sonra bu alay Sviyaz'a sürülür. Alayın yarısı çarcı-gerici subaylarca katledilmiştir. Yarısı da savaşta ölür.

Köylü Er Mençov konuşmasını şöyle bitirir. "*bu alayda sağ kalanlar kendi devrimci arkadaşlarının kesik başına tükürme utancını yaşamlarının sonuna dek korkulu bir düş, akıllarından çıkaramayacakları bir utanç gibi taşımak zorunda kalanlardır.*"

Grenadier Alayı'nda olanlar hızla yayılır. Petersburg işçileri hemen genel grevle büyük bir gösteri düzenlenmesi kararlarını alırlar. Ancak ortam yeterince hazır değildir. Bolşevik Parti genel grev kararının kaldırılması için uğraşır. Uğraşların sonucunda genel grev kararı kaldırılır.

Karın Güzel mi?

Bolşevik Parti, Ortaklar Hükümeti'nin kışkırtmalarına karşın önlemler alır, ama kışkırtmalar durmaz.

Yeni kışkırtma, kırk yaşını aşmışların yeniden askere alınmasıdır. Çar, devrilmeden dört-beş ay önce, silah altında bulunan kırk yaşını aşmışlar yeni bir buyruğa kadar izinli saymıştır. Gençliklerini yaşamadan cepheden cepheye koşan kırk yaşını aşmışların bir kümesi, köyüne, tarlasının başına, bir kümesi de kente, fabrikalara dönmüştür.

Şubat Devrimi'ni gerçekleştirenlere göre, bu karar akıl almaz bir karardır. Ama bu karara uymak istemeyenler tarlalarının ortasında katledilir. Kırsal bölgelerde oturan kırkını aşmışlar, karılarıyla, çocuklarıyla gelirler Petersburg'a. Bolşeviklerin de desteklediği, ama katılmadığı büyük bir gösteri düzenlenir. Kitle Mariya Sarayı'nın önünde durur. Göstericilerden biri mermer merdivenlerden çıkar. Saray kapısındaki nöbetçiler silah çatarlar. Bir başçavuş gelir. Kısa bir konuşmadan sonra dilekçeyi alır. Dilekçeyi veren mujik merdivenlerden iner, son basamakta diz çöker, şöyle konuşur: "*Görüyorum, anlıyorum ki yoldaşlar, bu kapılar bu mermer saray bize düşman. Verdiğiniz dilekçeyi onların mermer saraylarının merdivenlerine kanımla imzalıyorum yoldaşlar. Elveda...*" Sözünü bitirir bitirmez, çizmesinden çıkardığı tabancayla kendini öldürür. Sonradan çavuşun mujiğe şöyle söylediği anlaşılır. "*Karın güzel mi? Sen cepheye gittiğinde söyle, bana gelsin haftada iki kez. Hem ona kocalık görevini yaparım senin yerine, hem de üç beş kuruş harçlık geçer eline. Tayın çok bizde...*"

Mujik, Seni boğazlayabilirdim ama, öldürseler bile ses çıkarmayacağıma söz verdim, der.

Mujik görkemli bir törenle gömülür. Hükümetin amacı Bolşevik Parti'yi köşeye sıkıştırmaktır. Bu nedenle Petersburg Birinci Mitralyöz Alayı'ndan otuz müfrezenin cepheye gönderilmesi buyruğunu verir. Aslında Mitralyöz Alayı savaşa karşıdır. Üstelik hemen hemen hepsi Bolşevik'tir. Hükümetin bu buyruğu karşısında, Mitralyöz Alayı Erler Komitesi, on müfreze gönderme kararı alır.

Erler Komitesi'nin en önemli kararı şudur: *üzerimize silahlı kuvvetler göndermeye kalkışırsa, Geçici Hükümeti ve onun gerici politkasını destekleyen tüm örgütlerin dağıtılmasında en küçük bir sakınımda bulunulmayacaktır.*"

İlk kez Erler Komitesi'yle Sovyetler karşı karşıya gelir. Bu güç denemesi Bolşevik Parti'yi bunalıma düşürür, çünkü Bolşeviklerin savsözü, "*Bütün yönetim Sovyetler'e*"dir. Ama şimdi durum Sovyetler'i de aşmıştır. Bunalımı koyulaştıran bir başka neden de cepheye gönderilecekler için düzenlenecek Elveda Gösterisi'dir.

Bu arada Hükümet taktik bir karar alır. On kapitalist bakanın beşi Hükümet'ten ayrılır. Böylece Hükümet'te Menşeviklerle Sosyalist Devrimciler üstünlük kazanır. Bu bakanlar Sovyet Yürütme Kurulu üyesidirler. Böylece Sovyet'le Hükümet özdeşleştirilir. Hükümet'e karşı çıkmak Sovyet'e karşı çıkmak durumuna dönüşür.

Lenin Alman Casusu İlan Edilliyor

Elveda Gösterisi'nde konuşan Lenin, oyunun iç yüzünü açıklar. Sabırlı olunmasını ister. Sovyetler'in çevresinden ayrılmak doğru değildir. Erler Komitesi'yle işçi sınıfı arasında bölünme olmamalıdır.

Daha sonra söz alan Troçki de Lenin'in söylediklerini pekiştirir.

Gösteri karışıklık çıkmadan biter, ama Birinci Mitralyöz Alayı, ertesi gün bir gösteri yapacağını duyurur. Geç haber aldıklarından birçok birlik gösteriye katılamamıştır çünkü. Üstelik tepeden tırnağa silahlı Kronştadt deniz piyadeleri de Petersburg'da yapılacak gösteri için gelecektir.

Putilov fabrikası işçileri de silahlı olarak bu gösteriye katılacaklarını duyurur. İşçiler bu kararı, Fabrika İşçileri Komitesi'ne danışmadan almışlardır. İşçi sınıfı Bolşevik Parti'yi devreden çıkarmıştır. Bunalımı, bunalım izlemeye başlar. Bolşevik Parti'nin iki amacı vardır. Gösterinin yasal ölçülere uygun geçmesini sağlamakla, işçi sınıfıyla erler komitesinin bölünmesini engellemek.

Gösteri Günü'nde şunlar yaşanır: Eylem bütün kenti sarar. Lenin gösteriden önce Kronştadt denizcilerine, gösterinin sağlıklı geçmesini istediğini söyler. Olaylar şöyle gelişir: Kronştadtlı deniz piyadeleri sosyalist bakanları görmek ister. Sovyet Merkez Yürütme Komitesi, deniz piyadeleriyle görüşmesi için Çernov'u gönderir.

Çernov konuşmasında Hükümet bunalımını anlatır. Anayasacı Demokrat Parti'yi eleştirir. Bakanın konuşması Bolşevik savsözleriyle sık sık kesilir.

Çernov konuşmasını bitirince kararlı bir ses şöyle seslenir: "*Sosyalist bakanlar hemen şimdi toprağın ulusun olduğu kararını alıp bu kararı açıklasınlar.*"

Ortalık karışır. Bakan Çernov, Kronştadtlı deniz piyadelerince tutuklanır. Çernov sokağa çıkarılır. Tam götürülecekken Troçki öne atılır, konuşmasında şunu vurgular: İşçi sınıfı burjuvazinin iktidarını istemiyor. Bu haklı istek, bireylere baskı uygulayarak kirletilmemeli.

Deniz piyadeleri Troçki'yi tanımaktadırlar. Önceki konuşmalarıyla şimdiki konuşması arasında ciddi ayrılıklar vardır. Bu yüzden, Troçki'nin elin uzattığı bir denizci, el vermez Troçki'ye. Onun gözünde Troçki haindir.

Kronştadt denizcileri, Troçki'nin konuşmasına şaşırırlar. Ne yapacaklarını bilemezler. Çernov'u bırakırlar.

Bu arada Putilov fabrikalarından otuz bin işçi saray kapılarına dayanır. Tepeden tırnağa silahlı yaklaşık kırk işçi, Sovyet Kurulu'nun odasına girer. Kürsüye çıkan işçi, işçi sınıfına ihanet edildiğini, bütün yönetimin Sovyetler'e verilmesi gerektiğini söyler.

Çeidze, işçiye bir bildiri uzatır. Bildiride ne yapılması gerektiği belirtilmiştir. Herkes kendi yerine dönmelidir. Bunu yapmayanlar devrim haini sayılacaktır. Şaşıran işçi arkadaşlarıyla birlikte salondan çıkar.

İşçi sınıfı ihanete uğradığını düşünür. Bu arada Volhinski Alayı cepheden döner. Devrimi önlemek amacıyla Rusya'ya gelmiştir. Çernov'u Menşevikler kurtarmıştır. Bolşevikler karşı devrimci, Lenin, Alman casusu ilan edilir.

Moskava Mitralyöz Alayı da Petersburg'a gelir. Mitralyöz erleri tutsak edlir, bilinmeyen bir yere götürülür. Bolşevik Parti'nin merkezi basılarak yağma edilir.

Kara-Yüzler Örgütü'nün Bolşeviklere karşı yürütükleri kıyım başlar.

Sıra Fabrika İşçi Komitesi üyelerine gelmiştir. Butov'un tutuklanmasına karar verilir. Butov tutuklanarak Petropavlovskaya Kalesi'ne hapsedilir.

Petropavlovskaya Kalesi

İkinci Ortaklar Hükümeti kurulur, Kerenski Hükümet Başkanı olur. Geçici Hükümet çar yönetiminin askeri güçlerini uzaklaştırır.

Butov, Petropavlovskaya Kalesi'nde tutukludur. Kalenin tam karşısında Kamenoostrovski bölgesi vardır. Bu bölge, aristokratların, büyük burjuvaların yerleşim bölgesidir. Yazar, bu iki mekanı karşı karşıya getirirken, birbirinin karşıtı iki düşüncenin çatışkısını mekanla vurgular.

Petropavlovskaya Kalesi, Butov'a göre devrim tarihinin Bastil'idir. Bu hapishanenin Fransız devriminde önemli bir yeri vardır. 14 Temmuz 1789'da Fransız halkı Bastil'i basmış, tüm tutuklular serbest bırakılmıştır.

Butov

Hapishanede zaman kavramını yitirir Butov. Kendisiyle baş başa kalır. Tek başına bir insanın hiçbir işe yaramadığını daha iyi anlar. Hapishane yaşamını, kendisinden sonrakilere aktarabilmek düşüncesiyle günlük tutmaya karar verir.

Butov, bunalımdadır. Dışarıdaki yaşamla tek bağlantısı, gardiyan Zahar'la, onun getirdiği gazetelerdir. Düşle yaşam arasında gidip gelir. Çocukluk anılarını anımsar. Butov'un hapishanedeki günleri, bir anlamda kendisini, yaşamı sorgulama dönemidir.

Dışarıda durum nasıldır peki?

Kerenski hükümeti, kitleleri Bolşeviklere karşı kışkırtır. Eylemler düzenlenir. Bu eylemlerde, "*Bolşeviklere ölüm,*" sloganları atılır. Lenin'in en büyük Alman casusu olduğu söylenir. Bolşevikler arasında Alman casusu olanların yanı sıra kandırılanlar da vardır. Hükümete göre savaş kazanılacaktır. Bolşevikler barıştan yanadır. Kazanılacak bir savaşa karşı çıkmaları, Alman casusu olduklarının kanıtlarındandır.

Zahar'ın duyumlarına göre, Viborg'daki Bolşeviklerin hepsi bir gecede yok edilecektir. Bolşevik

karşıtı gösterilere memurlar, orta gelirliler, ülkenin "aydınları", öğrenciler katılır.

Bolşevik Parti tehlikededir. Butov, partinin kitleler üstündeki dönüştürücü gücünü düşünür. Parti olmazsa, kitleler öksüzleşecektir. Dahası, bireysel terör eylemlerine girişeceklerdir.

Zahar

Zahar, hapishanede, alt katın bakımından sorumlu gardiyandır. Yaşlı, hafifçe de kamburdur. Vurdumduymaz bir görüntü çizer. Gonçarov'un *Oblomov* adlı eserindeki uşaktır Zahar. Efendisi Oblomov'un yanından ayrılmıştır. *Oblomov*'dan *Bir Gün Bile Yaşamak* romanına, uşaklıktan da memurluğa geçmiştir. Eğer *Oblomov* romanında kalsaydı, çürümüş aristokrasinin yıkıntıları altından çıkamayabilirdi. Zahar memur olmuştur ancak, uşak zihniyetinden sıyrılamamıştır.

Butov'a adıyla seslenmez. Ona "*mahkum*" der. Kim olursa olsun, hapishaneye girdikten sonra o kişi bir mahkumdur. Adının bir önemi yoktur.

Dışarıdan haberleri Butov'a Zahar getirir. Uşaklık zihniyetini aşamamış "kendinde" bir emekçidir. Bu nedenle olguların ardındaki nedenleri göremez.

Sistemin dilini kullanır konuşurken. Sözgelimi "*Rusyamızı içten bölüyorlardı*", "*Yepyeni zenginliklere kavuşacağız*" "*Tüm Macaristan bizim olacak*", "*...ayaktakımını üstümüze saldırıp dursunlar.*"

Sanki yepyeni varsıllıklara kavuşulunca, ya da Macaristan alınınca Zahar varsıllaşacaktır. En fazla, daha büyük bir hapishanede gardiyan olacaktır. Egemenlerin konuştuğu dili düşünmeden kullanır. Emekçileri "ayaktakımı" terimin kullanarak aşağılayan zihniyetin diliyle konuşur. Kendisini emekçi sınıftan görmez.

Zahar'a göre Bolşevikler ikiye ayrılır: Birinci kümeyi Alman casusları oluşturur. İkinci kümedeyse kandırılanlar vardır. Butov ya da Zahar'ın deyimiyle "*mahkum*" kandırılanlardandır. Dışarıdan haberleri Zahar getirir Butov'a. Bolşevik karşıtı gösterileri, Viborg'a yapılacak baskını, Kara-Yüzler Örgütü'nün tasarılarını, General Kornilov'un başbuğ ilan edilmesini, hapishaneye her an baskın yapılabileceğini... Zahar, fısıltı gazetesinin, Petropavlovskaya şubesi muhabiridir bir yanıyla.

Saşa Ulyanov-Anne-Ölüm

Gecesi gündüzü birbirine karışır Butov'un. Ne zaman uyuduğunu, ne zaman uyandığını bilmez. Böyle bir zamanda düş görür. Ayrıntılar zihninde o kadar canlıdır ki, gördükleri düşten çok gerçeğe benzer.

Karşı hücrede çok güzel bir delikanlı vardır. Bulunduğu hücre ışık içindedir. Işık, delikanlının aydınlığını simgeler. Bu aydınlık kişi, Lenin'in asılarak öldürülen ağabeyi Saşa Ulyanov'dur.

taksim parkı

bir çift mart kedisiydi
o mayıs gecesi
taksim parkında ikisi

kadının üstünde
ışıktan elbise
erkeğin gözleri
yıldızsız gece

kadının dudakları çavlan
erkeğin dili çatal
bezenip de kumru sesine
tıslayan yılan

bataklığın çirkefi
kirletebilir mi
kendinde eritebilir mi
eflatun menekşeyi

zifiri olsa da gece
ışığı kör edebilir mi

Deniz SARAÇ

Yazar, Saşa'nın ölüme gidişini anlatırken, bir devrimciyle annesinin ölüm karşısındaki tutumlarını da gösterir bizlere.

Saşa bir Narodniktir. Çarın öldürülmesi için bir bomba yapar. Ancak, bomba çarı öldürmez. Buna karşın Saşa, ölüme mahkum edilir. Eğer, yaptıklarından pişmanlık duyduğunu bildiren bir yazı yazarsa, ölüm cezası sürgüne çevrilecektir. Saşa, bu tavrı ikiyüzlü bulur. Reddeder. Ölümü kesinleşir.

Yüceltilmeden, gerçekçi bir biçimde anlatılır Saşa. İdam edilmekten korkan Butov'a güç verir.

Saşa'nın annesi Mariya Aleksandrovna, ne kendini yerlere atar ne de bağıra çağıra kendisini hırpalar. Oğlunu ölüme kendi elleriyle hazırlar. En temiz giysilerini giydirir ona. Ölüm günü, karalara da bürünmez anne. Yakasına taktığı kara bir bandolla belirtir yasını. Bu tutumun benzerini Saşa'da da görürüz. Asılacağı gecenin sabahına kadar Heine'nin lirik şiirlerini okur. Yaşam sürmektedir. Ölümse yaşamın yalnızca bir parçasıdır. Tıpkı Mariya Aleksandrovna'nın yakasına taktığı kara bandol gibi...

(Sürecek)

İSTANBUL'LA FRANKFURT'UN ARASI - XV

İsmet Kemal KARADAYI

Merhaba dost. (Bu "merhaba" seslenişi zararsız bir alışkanlık...)

"Güneşsiz toplu gezinti"n iyi geçmedi sanıyorum. Telefonda biraz kırıktın... Olsun, yenersin. Olabiliyor, hepimizin başında... Gel bugün seninle, yine, "ne olacak şu dünyanın durumu, neresindeyiz biz bu dünyanın" deyip kendimizi irdeleyelim. Dinlenirsin.

İnsanız; insanlarla ilişkilerden ve bir aradalıktan vazgeçemeyiz... Paralı parasız, iyi kötü bir uğraşımız var; bunu bellemeli, onunla ilgili bilgilerimizi artırmalıyız... Çevremizle, uluslumuzla birlikte yaşıyoruz; başka çevreleri, ulusları, öylesi koşulları ve zorunlulukları kendimizden uzak tutamaz, yok sayamayız... Tüm bunlar, "toplumsal"lıktır; insanın yalnız kalmaması ve yararı içindir ve daha. Geçiyorum.

"İnsan hakları"na uyan mı kaldı? Biz diyoruz ki, insanca yaşama haklarında eşitlik; insan emeğinin ve onurunun tam değerlendirilmesi; ülkeler ve dünya paylaşımlarına olanak, saygı, kendinden olmayan insanlara ve doğaya sevgi yeterince tanınmadığı, uygulanmadığı için hızla çoğalan açlık, acımasızlık, savaş, işkence, bencillik vb. vardır ve söz konusu edilmelidir... Umar (çare) aranırken, insanlar, çevreler, uluslar ve onların düzenlenmiş yasal kuruluşları olan devletler salt kendilerinde kalamaz, tek başına varlıklarıyla yetinemezler... İşte insanlararası, uluslararası, devletlerarası ilişkiler buralardan gelmiş, bu yüzden zorunlu olmuşlardır.

İyi de, yönetimleri ilgilendiren yöntemlerin (sistemlerin) hangisi geçerlidir? Bence bugün de toplumsalcılık (sosyalizm)... Bizi, yukarda sayılanlara umar aratan düşüncelerin, gereksinmelerin, bekleyişlerin; ülke koşullarını, insan değişimlerini de gözeten gerçekçi yöntem... Çıkarcılığı, "vahşi"liği, "haydut"luğu sona erdirecek olan, bilimsel, ussal (akli) uygulama... Zaten bunca aklı başında yazar, çizer, politikacı, yönetici, böyle bir hukuku neden bugün de dile getiriyor, öneriyor ki; faşistler, kapitalistler, şeriatçılar, kapıkulları dışında?

Burada hemen, son günlerde rastladığım, "politika ahlakı" ile ilgili bir garip anlayışa değineyim: Hani AB, ABD, IMF, şu bu var ya. Hani bir de "akıllı solcu"larımız! Onların, öç alma, tutsak kılma, uydu yapma amaç ve çalışmalarını sanki unutmuşlar, "baktık oluyor, haydi arkadaş, başka kapıya deriz" diyorlar. Anlaşılmaz bir "akıldane"liktir bu! Neden ille kapı kapı dolaşmak? Neden mendil açmalara doğru gitme benzerliği?... Salt kendisiyle yetinmemek, uluslararası ekonomsal, kültürel, dost ilişkiler ve devletlerin barış içinde birbirine yardımları başka, bağımsızlığını ve onurunu yitirmek, öz kaynaklarını ve niteliklerini yaşama geçirip ayakta kalmak başkadır...

Bugünkü "faks-mektup"u (söyleşme mi, dertleşme mi, neyse), henüz okuyup bitiremediğim, Yunan yazarı Dimitra Sotiri Petrula'dan Panayot Abacı Türkçesiyle çevrili "Anan Nerede Ulan?" adlı kitabın alıntısıyla bitireyim:

" Ah şu faşistler! Babam onların kötü insan olduklarını söyler, şunları da eklerdi: Onlar tümüyle yok edilmemeli. Kimilerini yola getirmek için çaba gösterilmeli... İnsan olmaları yolunda çevrelerince gereken çaba gösterilmediğinden onlar canavar kesildiler. Onlara sevgiyi, şefkati aşılayacak kimse bulunmadı belki. Onların bilgisiz, görgüsüz kalmalarını isteyen çevreler, zamanı gelince, ellerine birer tüfek vererek o korkunç dönemin oluşmasına yol açtılar... Biz, solcuların ve komünistlerin yakınları, çocukları, neler çektik, neler; nedenini bilmeden. Hiçbir yere sığınamıyor, sürekli olarak, acımasızca suçlanıyorduk. Bizim için hukuk kuralları yoktu. Neydi, iktidara sahip olanların bize karşı olumsuz davranışlarının nedeni? Neydi, suçlu da olsak, suçsuz da olsak cezalandırılmamızın nedeni? Neden sürekli olarak aşağılandık, boyun eğmeye zorlandık? Neden, biz 'özgür' ve de 'basit insan' durumunda olanlar ikinci derece yurttaş sınıfına düşürülmüştük? Dağınıktık, bitiktik, kolayca ele geçirilebilirdik... Çocuk olarak henüz analarımızın sütünü emerken bile yetişkin muamelesi gördük. Oyun oynamayı gülmeyi öğrenemedik. Ağladık gözyaşısız, öldürülenler bizi duyarlar diye. Binlerce olmamıza karşın, yapayalnızdık, Dünya sokaklarında dağılmış, öksüz, yakınlarımızdan uzak! Kaçımız o fırtınalı günlere dayanabildi? Var mı acaba durumumuzun bilincine varabilen, bizleri anımsayan?..."

Kapital'in ve silah'ın zorba, işbirlikçi baskıcıları! İnsanlara ve ülkelere baskın yapan saldırıcılar!...

HER SABAH, HER GECE

Biz ona giderdik
O bize gelirdi
her sabah
her gece
yüzünü görmediğimiz
bir dünyanın emekçileriydik
sonsuz kabuslardan
silkinir
özgürlük aşkına
suçlu bilinirdik
yasak şarkılarda birleşirdik
üzgün çocuklar, açlık
ve savaşlar
meydana serilir
dışlanan yanımızda
birlikte içlenirdik
geceler boyu dil döker
ağlardık sözcüklerle
bağışıktık biz dilin keskinliğine

o yazardı
her gece
her sabah
ürkerdi
hain cezalardan
sonra inadına yazardı
satılmaz gerçek ve düş
ancak, öyle bilinir
kurşun akıtır zehrini kadere
yine de onurlu yaşam
ele vermez kendini
yazı soluktur; yoldur
özgürlüğe götürecek
yazı örtüsünü açmaktır
ak kağıdın
ne de çoktur bizden gizlenenler
zehir akardı kağıda
delerdi yüreği ve ateşlerdi
bilirdi o
susmak yok olmaktır
bir ülke gibi
tarihsiz ve talihsiz
susmak, sözcüklere
mezar kazmaktır

o hep geldi; öteki
bize ışık fışkırdı
kırdılar kalemini
bize hâlâ ışık fışkırdı
rengarenk ışık
çarptı yüzümüze
aydınlattı ufku
bağışığız kurşunun zehirine
her çığlığında bir yabancının
patlar kulaklar
susturulan düşler ağlar
Hrant gelir dile
de; sen ötekisin
zincirle yüklenmiş
düşüncelerin
başını kaldırmak için özgürlüğe
kaldır zincirlerini önce
o konuşur
biz dinleriz
biz yürürüz
Hrant aşkına
özgürlük aşkına
her sabah
her gece...

Işıl ÇAĞDAŞ

Güçsüz'den elde ettikleri kaba güçlerle güç gösterisinde bulunanlar; "gücü yeten yetene" diyenler; kendilerinde savunma gücü bırakılmamış insanları, ülkeleri sömürenler, ezenler!... Hangi yöntem ve yönetimlerle önlenebilir, bu insanlık dışı durum?...

Hayır! Sövmek yok! Usunla ve hoşça kal...

Öykü

GÜN BATIMI

Melike YÜZÜGÜZEL

Saat 17:20. Günün bu saati, bu küçük kıyı kasabasındakiler için ne anlama geliyor? Buraya, -deniz kıyısındaki sıralı çay bahçelerinden birine- doğru gelirken, plaja giden, denize girmek için hazırlanmış insanlar gördüm. Demek ki bu saatin bir anlamı buymuş. "Denize girme saati..." Çay bahçesine gelince bakınıp durdum masalara, denizi en iyi nereden görebilirim diye. Garson geldi yanıma:

- Birine bakıyorsanız, dedi, birkaç bahçemiz daha var, adı aynı olan.

Sert bir tonla:

Hayır, dedim. Tersliğim yoktu o gün aslında ama adamın akşamdan kalma içki kokan ağzının, yalnız gelmiş bir kadın görünce şekil ve konuşma değiştirişi kızdırıvermişti bir anda.

- Denizi görmek istiyorum, dedim.

- İşte orada, diyerek işaret etti. Şaka yapıyordu aklınca. Yüzüne fazla büyük ağzı sırıtıyordu. Yüzüne dik dik baktım gülümsemeden;

- Hayır, öyle değil denize en yakın masaya bakınıyorum, dedim. Şakasına gülmeyişime bozuldu, önüme geçip diğer insanların nedense hiç yeğlemedikleri bir bölüme götürdü beni. Bahçeye sonradan eklenmiş olduğundan mı nedir kimse yoktu bu bölümde. Çoğunluk, iç içe geçmiş masalarda diz dize, ağız ağza; kokuları, gürültüleri, bakışları birbirine girmiş biçimde oturmayı yeğlemişti.

Bu bölümün önünde iki dut ağacı vardı. En dipteki masaya oturdum. Burası yandaki çay bahçesiyle burayı ayıran duvarın dibiydi. uzanıp biraz sarkıldığında yan bahçede oturanlar görülebilirdi.

Dut ağaçlarının arasından kıyı, boylu boyunca görünüyordu. Kıyıya bağlanmış boy boy küçüklü büyüklü motorlu motorsuz kayıklar hafif rüzgarla dans ediyorlardı. Üzerine konan martıları küçük dalgalarla tedirgin edip arada üzerinden atan deniz, uyuyan durgun bir mavilikti. Bu maviliğe akıttığım zaman bir an önce bana kalsın istiyordum. Garsonsa, gitmek bilmiyor, kötü kokan ağzıyla bu kıyıda kaç bahçeleri olduğunu sanki onlardan aldığı yevmiye dışında başka bir geliri oluyormuş gibi gururla sayıyordu.

- Siz şimdi gidin, dedim. Denizi daha iyi gören bir masa boşalınca o bahçelerden birinde, haber vermek için gelirsiniz.

Adam tanımlanamayan bir cisme, ilk kez gördüğü bir yaratığa bakar gibi şaşkın, kurumuş dudaklarını yalayarak bakıyordu. Sessizce uzaklaşırken geri döndü;

- Bir şey içer misin? dedi.

"misin" Bir anda adamın karşısındaki saygınlığımı yitirmiştim. Aynı tonla ama daha saygılı,

- Evet, dedim bir çay rica edeceğim. Ha ama lütfen demli olsun. Teşekkür ederim.

Lütfeni öyle bastırarak söyledim ki iyice şaşırdı büyük ağızlı garson.

Çantamdan kitabımı çıkarıp hemen okumaya başladım. Bugün yalnızca bu kitaptan en az otuz sayfa okumalıyım dedim kendime. Kağıtla kalem de çıkardım. Arada bir kafamı kaldırıp "17:20'de bu kasabada insanlar ne yapar?" sorusuna dönüyordum. Bahçenin asıl kısmına bir çift oturdu. Belli ki gece, içki, dans ve seksten yorgun düşmüşler yeni uyanmış, kahvaltı etmeye gelmişlerdi. Yanlarındaki masada emekli tipli yaşlı dört erkek, bağıra çağıra oyun oynuyorlardı. Tüm masalar doluydu ve hiçbirine bakmak istemiyordum. Altı yedi yaşlarında üç kız çocuğu, bir çingene çocuğuyla dut ağaçlarının dibinde oynuyorlardı. Çocuk üç yaşından büyük olamazdı. Kapkara gözleri, kalın kırmızı dudakları yuvarlak esmer yüzünü daha da güzelleştiriyordu. Adını bile duymadığı bir ülkeden gelen bir saç modeliyle kesilmiş kısacık saçları, yüzünde, yaramaz çocuklara özgü anlatım, altında en az beş yaş için bir don, üzerinde kolları kesilerek yazlık yapılmış kışlık bir kazak vardı. Kafamı kitaptan kaldırdığımda yalnız onlara bakıyordum. Saat 17:20'de demek ki bu çocuk buralarda oluyor.

Elimdeki kitapta doğruluğu arıyordu bir filozof. Ben de peşine takılmıştım şimdi. Kimi zaman "Evet" diyordum kimi zaman da "Olur mu canım" Şimdi tüm görüntüler kaybolmuştu. Masalar, masalarda oturan mutluluğu arayan insanlar, büyük ağızlı garson, kıyıdaki gemiler... Martılar, deniz ve ben... Şimdi biz, doğruluğun peşine düşmüştük. Akşam dansa gitmemiş, kalabalık ve kanı kaynayan bir kümeyle yorgunluktan bayılana kadar eğlenmemiştim, ama mutluydum.

Bu kıyıda da dolaşan bilgeler olmuş muydu aca-

ba ya da bu tartışmalar bu kıyılarda o zamanlar duyulmuş konuşulmuş muydu? 2500 yıl önce sorulan soruların yanıtını arıyordum onlarla birlikte. İnsanlar ve bugünü çağrıştıran her şey yok olmuştu şimdi. Şimdi zaman yoktu. İnsanı insan yapan bilmek vardı. Bilebileceğini bilmek... Saat 17:20 değildi ya da başka bir saat... Zaman dilimi yoktu. İnsan vardı bir de ben...

İnsanı bugüne taşıyan insanlar vardı. O gün çoğunluğun arasına karışmamış, zor sorular sorup bedellerini ödemiş, yanıt bularak taş üstüne taş koyarak mutlu olmuş insanlar vardı. Onların sorularına yanıt vermek değil, yanıt arayacak kadar bilmek değil, varlıklarını bilmek nereden geldiğimi, arkamda kimlerin olduğunu bilmek... İşte şimdi şu ılık ikindi esintisiyle içimde değil aklımda savrulan mutluluğun nedeniydi.

Kafamı kızların bağırışlarıyla kaldırdım. Üstlerine yaprak yağıyor, onlar, coşkuyla ellerini havaya kaldırmış dökülen yaprakları havada yakalamaya çalışıyorlardı. Bahçenin ortasında kalın ağaç gövdeleri vardı. Hiçbirinin dalları ya da başları görünmüyordu. Bahçenin üstü muşamba bir çatıyla kapatılmıştı. Rüzgarla birlikte bu ağaçların kuru yaprakları yağmur gibi bahçenin önünde, içinde koşturarak saklambaç oynayan çocukların tepelerine yağıyordu. Yemyeşil bahçe bir anda kahverengi bir örtüye bürünmüştü. Hem görüntü hem bu yaprakları döken rüzgarın esintisi içime hoşluk, yüzüme bir gülümseme taşıyordu. Böyle bir yaprak yağmuru sonrasında yüzümdeki gülümsemeyi fırsat sayarak, önümdeki masaya ne zaman oturduğunu fark etmediğim genç bir kadın konuşmaya başladı. Durup dururken ve niye benimle konuşuyordu? Kamu yönetimini bitirmiş, ilgili sınavlara girmiş, geçici bir işte çalışıyormuş. Üç yıldır tatil için yalnız başına buraya gelirmiş. Bir arkabaları burda pansiyon işletiyormuş. Masamdaki kitabı görünce öğrenci sanmış beni. Öğrenci sandığı herkesle öğrenciliğinden dolayı bir ortak payda bulacağını sanan bu genç kadının sesi ve yakınlığı git gide rahatsız edici bir durum alıyordu. Evet, masamda bir kitap vardı ve onu okumak istiyordum. Yalnız oturmam ise bilinçli bir seçimdi bunu nasıl anlamaz? Konuşmasını kesmeden oturduğum masaya yaklaşıp, bir sandalyeye oturdu. "Sohbet" gitgide derinleşiyor, uzadıkça uzuyordu. Yalnız kalmak isteğimi anlamadığından değil de bilinçli olarak rahatsız ettiğini düşünmeye başlamıştım. Aşık olduğu adamla nasıl tanıştığını, nasıl aşık olduklarını, nişanlandıklarını, evlenmelerine yakın yüzüğü nasıl suratına attığını anlattı. Nasıl olur da bir kadın bu kadar özel duygularını hiç tanımadığı bir başka kadına anlatabilir? Genç nişanlı, çok varlıklı bir ailenin oğluymuş. Yedi nesil boyunca gelecek kaygısı olmazmış evlenseymiş onunla, ama o reddetmiş. Bununla gurur duyuyordu. Aldığı kararın arkasındaydı dimdikti. Kadınlık gururuyla karakteri paraya yeğlemiş, kaygısız bir geleceği elinin tersiyle itmişti. İç rahatlığıyla anlattığı bu davranıştan dolayı içi hiç de rahat değildi aslında. Öyle ki elinden gelse masa masa dolaşıp herkesin, ona "iyi yapmışsın para her şey değil" demesini sağlayacaktı. Yalnız bu olsa derdi. Üniversite bitmiş ve hâlâ ciddi görüştüğü birisi yok. Masadakilerin ona "evlilik şart değil" demesini de istiyordu. Ağzımı açmadan dinledim. Beni uzaylı sanan garson arada bize çay getiriyordu. O mu göndermişti yoksa bu kadını? Benimse aklım o kara gözlü çingene çocuğunda, arada bir ona dalıp gidiyordum. Görüş alanımda değilse kafamı sağa sola çevirip onu bulana kadar tüm kıyıyı gözden geçiriyordum. Kimi zaman dut ağacının tepesinde, kimi zaman bir sandalın içinde buluyordum onu, kimi zamansa kızları önüne katmış kovalarken... Hiç yerinde durmuyordu. Bu kıyıdaki en güzel şeylerden biriydi o. Onda ben, yalnız ama kesinlikle umutsuz değil, güçsüz ama kesinlikle savunmasız olmayan bir hayatı izliyordum. Ne annesi ne babası, ne aktarılacak öğretilecek bir deneyim... Yalnızca hayat ve o. Sanki o ve evren. uzay, mekan, zaman her şey yalnızdı. Ama mutluydu bu çocuk. Bildiğinden, inandığından, öğrendiğinden değil gereklilikten mutluydu. Masamdaki şu yaşamış öğrenmiş kadından daha mutluydu ve kararlıydı: yaşamak istiyordu. Bir ara gelip oturduğumuz masayı, bahçeden ayıran duvarın önünde durdu. Çıkarıp makinemi fotoğrafını çektim. onun yüzündeki güzelliği, gözlerindeki inatçı umudu unutmamalıydım. Fotoğrafını çektiğimi görünce, iki elini yanlarında kavuşturdu. Biliyordu bu velet fotoğraf çektirmeyi. Sonra koşarak uzaklaştı. Kadın, ben çocukla uğraşırken de o gidince de hiçbir şey olmamış gibi sözünü kesmeden, hiç ara vermeden anlatmaya devam ediyordu. Garsonun masaya çay koyduğu sırada yanımda bir patırtı koptu. Dönüp baktım, hemen yanımda, bir saniyeyi geçmeyecek bir sürede olup bitmişti her şey. Yan taraftaki çay bahçesini, bahçeden ayıran duvara tırmanmış gördüğüm çocuğu. O bahçenin garsonu, ne zaman geldiğini ayıramayacağım kadar kısa bir sürede bahçeye fırlamış, çocuğu duvardan aldığı gibi bahçeye fırlatmıştı. Çocuk, daha kalkmaya bile yeltenemeden ve ben daha bir yeri kırıldı mı diye endişelenemeden adam, çocuğu kaldırıp bir tokat atmıştı. Çocuk, avazı çıktığı kadar bağırıyor, kaçıp uzaklaşamıyordu. Elini yeniden kaldırıp, ellerinden daha küçük o güzel yüze bir tokat daha attı. Bu kez tokat çocuğun dudağını tutan elinin üzerine gelmişti. Dudağını tutuyordu çünkü kanıyordu.

- Ne yapıyorsun, diye bağırdım. Ne yapıyorsun sen, o daha çocuk?

Çocuğu kolundan tutmuş ileri doğru fırlatırken bana dönüp:

- Hanımefendi, dedi. Siz onu bilmezsiniz. Günde bir milyon kere yapma diyorum, gelme buralara...

Onu duymuyordum. Duyamıyordum. Çocuğun yanına gittim. Olduğu yerde, adamın onu fırlattığı yerde durmuş bağırıyordu. Gözlerinden oluk oluk yaşlar akıyor, korkmuş, şaşırmış patlak dudağından akıp eline bulaşmış kana bakıyordu. Sağıma soluma baktım garson çoktan gitmişti. İki çay bahçesinin müşterileri kimileri ayağa kalkmış bana, bize bakıyorlardı. Birkaç saniye sonra herkes yerine oturmuş, her şey normale dönmüştü. İçim dışında her şey. İçimde yumruk gibi bir şey hissediyordum. Başımı döndürüyor, görmemi, duymamı engelliyordu bu yumruk. Hem her şeye engel, hem her şeye neden oluyordu. Öfkeyle, pişmanlıkla, acımakla, nefretle ve sevgiyle ne olduğunu anlayamadığım bir şey, tüm gövdemi baştan sona dolaştı. Orada, bir metre uzağındaydım çocuğun. Ama engel olamamıştım olanlara, keşke gözümü hiç ayırmasaydım ondan. Ya da onunla konuşuyor olsaydım, o zaman vuramazdı garson. İlgim durdururdu onu. Kucakladım. Öyle hafifti ki yaşıyla ilgili yanılmış olmalıydım. Üç yaşındaki bir çocuk bu kadar zayıf mı olurdu? Bu kıyıların terbiyeden sorumlu garsonunun çalıştığı çay bahçesindeki tuvalete girdik. Çocuk kucağımda titriyor, içini çekiyordu. Niyetimden şüpheli üst üste yediği darbelerle, daha fazlasını bekler durumda gözlerime bakıyordu. Yüzünü yıkadım. Patlak, dudağının içindeydi. Çenesinden suyun bir ton açtığı kan sızıyordu, yüzünü yıkadıkça. Kucağımdan indirdim, tuvalet kapısından peçete alıp kuruladım yüzünü. Göğsü inip kalkıyor, ağlamasını kesmeye çalışıyordu. Elinden tuttum, birlikte dışarı çıktık. Bu sırada terbiyeden sorumlu garson, elinde boşların bulunduğu tepsiyle bizim olduğumuz yöne doğru geliyordu. Bizi gördü. Bir adımla onun yanındaydım.

- Bakar mısın, dedim.

Buyurun, dedi.

- Bu çocuğun ağzını bu hale sen getirdin, dedim.

- Bakın, dedi, bu çocuk ve ağabeyleri buralarda oynuyor görünüyorlar ama dertleri çantalar, siz bunu bilmezsiniz, dedi çocuğu göstererek.

- Ben ağzını soruyorum, dedim, patlamış ağzını. Hem sen kimden söz ettiğini biliyor musun, o daha çocuk bile değil, onu yaptıklarından nasıl sorumlu tutarsın? Hem hangi hakla vurursun bir başkasının çocuğuna?

O sırada yanımıza iyi giyimli bir bey geldi.

- Hanımefendi, dedi, bu çocuk yakınınız mı?

- Evet, dedim.

- O zaman gidip şikayet edin. Bakın başkalarını rahatsız ediyorsunuz.

Garson patronundan aldığı güçle:

- Bu çocuk, dedi, daha dün şurada benim ağzıma tükürdü.

- İyi yapmış, dedim, sen ağzına tükürülecek bir adamsın çünkü.

Garson dondu. Birkaç saniye konuşamadı. Sonra bir yakınından çok yakınından hiç beklemediği bir şey duymuş da kalbi kırılmış gibi, öfkeden gözü dönmüş şekilde bana doğru bir adım atıp

Yazıklar olsun, dedi, biz burada sizin çantalarınız için uğraşalım.

Sözün sonunu duyamadım. Son sözlerim diğerlerine de ağır gelmiş olmalı ki garsondan bana da tokat atmasını bekleyen çevremizdekiler, bir uğultuyla aramıza girdiler. Biz el ele çıktık çocukla.

- Hadi, dedim, seni annene götüreyim. Nerede o?

Kazağının önünde kan damlaları, nemli kirpikleri, şişmiş ağzı, güneşe dönük kısık gözleriyle,

- Evde yok, dedi, çalışıyor. O gelir benim yanıma.

Elimi bırakıp kaçtı. Arkasından ne kadar baktım bilmiyorum. Yerime döndüğümde büyük ağızlı garson ve kadın hızlı hızlı konuşuyorlardı. Beni önce garson gördü, sustu. Oturup bir sigara yaktım. İkisi de yüzüme bakıyorlar ne olduğumu anlamaya çalışıyorlardı. Şu garip kadına göre bile gariptim. Komikti durum, güldüm. Çay bahçelerinde kitap okuyor, denize karşı tek başına otururak dolduruyor dünyanın ona verdiği soluğu ciğerlerine. Garip kadın, sümüklü çingene çocuğunun peşine takılıyor.

Önce kadın toparladı kendini, yeni bir cümleye başladığı anda kalktım.

- Adını bilmiyorum, diye kestim sözünü.

- Güneş batmak üzere, dedim. Benim kalkmam gerekiyor, Güneş batarken ben, yalnız kendimi dinlerim. Ama bir süre daha buralardayım. Denk gelirsek yine dinlerim seni.

Oturduğumuz süre boyunca onu dinlediğimi söylemek gibi bir kabalık yapmıştım. Bilerek değildi ama durum da buydu. Afallamıştı, son kurduğu tümce ağzında kaldığından başka birini kuramadı. Masadaki kitabımı, kalemimi, sigaramı alıp kalktım. Masaya para bırakıp kıyı boyunca güneşin batışına doğru yürüdüm. Bir ara sertleşen rüzgarla dağılan saçlarımı toplarken, arkamdakileri gördüm. Bana bakıyordu kadın.

Toplumun, ailesinin kurallarına ve beklentilerine karşı çıkmış, kendi hayatını seçmiş, ama bu seçimin altında ezilen sıkışmış bir kadındı o. Üstelik topluma karşı daha da borçlanmıştı şimdi. Öyle ya, karakteri seçtiyse, şimdi karakterli birini bulmalıydı, ama yoktu. Bu toplumdan birilerinin ona "Gerek yok" demesi gerekiyordu. Yalnızlığını onaylaması gerekiyordu. Bu yüzdendi masa masa dolaşıp onaylatması kendini. Onaylamadım. Acımadım da

GÖZLERİM ELLERİMDE

İnsan,
Her şeyi hayal edebilir.
Odalarında gezinip
Kapısını açamadığı
Evden, çıkabilir.
Bırakabilir
Alkışladığı
Hayaletlerin peşini
Göğsünde gülücükler
Çoğaltabilir...
Uzanabilir
Üst raftaki ekmeğe
Penceredeki
Perdeyi açabilir.
İnsan
Somali'de buğday
Irak'ta antibiyotik
Filistin'de sapandaki taş.
İnsan;
sömürüsüz,
Adil,
Savaşsız
Bir dünya
Çocukları doğmamış, daha.
İnsan,
Her şeyi hayal edebilir.

Çiğdem İSTANBULLU

durumuna, Dahası bir ara "Çok kötü" diyesim geldi. "Akıllı, eğitimli, zengin bir koca reddetmişsin. Bu devirde insan, koca bile bulamazken... Yalan söylüyormuş, ayran gönüllüymüş, en zor günleinde yanında olmamış ne olacak canım. Zaten böyle olmayanını bulamazdın ki. Hem bulmak zorundasın birini. Bu toplumda biz, yalnız kadınlara hoş gözle bakmayız. Kısacası mahvetmişsin hayatını. Üstelik hayli de geçkinsin."

Zaten böyle düşündüğünden yarası kanardı. Kabuk bağlayıp sertleşir düşerdi sonra. Ama bunu o yapmalı, sertleştirmeli kanayan yerlerini...

Yalnız başına oturmalı çay bahçelerinde, masasında bir kitap olmalı. Denize karşı tek başına otururak doldurmalı yaşamı içine. Günbatımına yalnız yürüyebilmeli sonra...

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

1 Mart Perşembe

Türkiye, aydınlanmamış, modernleşmemiş insanların yaşadığı bir ülkedir. Modernleşmeye, aydınlanmaya inatla direnen bu insanlar kentlerde otururlar. Kentlerde oturdukları için modern araçları kullanırlar.

Aydınlanmamış, modernleşmemiş insanlar, modern araçları kullandıkta çatışma başlar. Çatışma kimileyin gülünçtür, kimileyin acıdır.

Neler olur.

Apartmanın bodrum katında kurban keser. Apartmanın onuncu katında inek besler. Sokakta davullu zurnalı kına gecesi yapar. Kendini yazar sanır, polemik diye söver. Yeşil ışıkta durur, kırmızı ışıkta geçer.

Zaman kavramı yoktur, uzam kavramı yoktur. Bu yüzden söz verdiği saatte gelemez. Uzamı pistir.

Aydınlanmamış, modernleşmemiş insan sorun çözmez, sorun yaratır.

Modernleşmemiş, aydınlanmamış insana bir örnek daha. Haberi *Milliyet* veriyor bugün. *"İhmal Cinayetinin Kurbanı. Henüz 5 yaşında bir çocuk, Dilara Dumru, Şirinevler'de Tavukçu Deresi'nin ıslahı için çalışan görevlilerin büyük ihmali yüzünden can verdi. Annesiyle birlikte Kerim Çavuş Sokağı'ndan geçen Dilara, üzerine bastığı mukavvanın altında ölüm tuzağını fark edemedi ve birden çukura düştü. Yerin altında kanalizasyon sularıyla denize sürüklenen kızın cesedi 3 kilometre ötede, Ataköy'de bulunabildi."*

Basında genel kanı savsaklama. Peki ama, niye savsaklıyor insan. Modernleşmediği için, aydınlanamadığı için savsaklıyor.

N'apıyor. Çukurun üstüne mukavva koyuyor. O kadar. Ordaki çukur, o insan için sorun bile değil.

Savsaklama diye geçiştiriliyor sorun. Aslında bu savsaklamalar bizim yaşama biçimimiz.

Aydınlanmamış, modernleşmemiş insan modern araçlarla karşı karşıya geldikte hep sorun çıkar. Bu sorun kimileyin gülünçtür, kimileyin zor.

5 Mart Pazartesi

Mete Tunçay'la söyleşi... *Yeni Şafak*'ta... Üzüntüyle okudum söyleşiyi. Neler söylüyor Mete Tunçay. Bakın ne diyor, *"Ben birçok şeye Bismillah diye başlarım."*

Ben, bir insanın "birçok işe Bismillah" diye başlamasından rahatsız olmam. Ama hiç yeri değilken, bunu söylemenin anlamı ne.

"Kendimi kültürel Müslüman olarak tanımlıyorum" diyor. Yeni bir ayrım bu. Söyleşiyi yapan Mehmet Gündem, sormuyor, "kültürel Müslüman" ne demek.

"Kişi laik olmaz" diyor Mete Tunçay.

Betül Çotuksöken, *Laik İnsan, Laik Devlet: Kavramsal Yaklaşım* adlı yazısında, kişinin laik olabileceğini söyler. (Betül Çotuksöken, *Kavramlara Felsefe İle Bakmak*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 1998)

Betül Çotuksöken, sözünü ettiğim yazısına şöyle başlar, *"Toplumsal yaşamımızı yakından ilgilendiren birçok kavram konusunda son zamanlarda çok 'ilginç' savların ileri sürüldüğü görülmektedir. Bunlardan biri de sadece devletin laik olabileceği, tek insanın laik olamayacağı savıdır. Oysa durumun hiç de böyle olmadığı, adalet, laiklik kavramlarıyla, bunların -gerçeklik durumlarını imlemek üzere oluşturulan- dilsel türevleri dikkate alınarak gösterilecektir."*

Betül Çotuksöken adaletle laik kavramlarını ele alır yazısında. Şöyle der, *"Nasıl ki insan, birey, kişi olarak toplumun içinde kimi nesne ve bireylere, kişilere karşı adil oluyorsa/olabiliyorsa, nasıl ki toplumun örgütlenmesi olarak beliren kurumlar ve devlet kararlarıyla, kurallarıyla, işleyiş biçimiyle adil oluyor (ya da olamıyorsa) aynı şekilde, laiklik de insanlarda, 'laik insan', devlet söz konusu olduğunda da 'laik devlet' ifadesinde somutlaşır."*

Kişinin laik olabileceğini açık seçik gösterir Betül Çotuksöken.

Peki, n'apıyor Mete Tunçay. Bunları bilmezmiş gibi, ya da gerçekten bilmiyor, kişi laik olmaz diyor. Üstelik kestirip atıyor, temellendirmiyor. Kişi *"ya dindar olur, ya da dinsiz"* diyor Mete Tunçay.

Mete Tunçay'a bu söylediklerini yakıştıramadım. Şunu sormak isterdim Tunçay'a. Okullarda her türlü eğitim nasıl verilmeli. Bilimsel ilkelerle verilen eğitim dindarlıkla çatışırsa, bu dinsizlik mi, laiklik mi sayılacak.

Evrim kuramını savunan, laik mi olacak, dinsiz mi.

Neden üzüldüm bu söyleşiye. Ben Mete Tunçay'dan laikliği, cumhuriyeti savunmasını beklerdim. Öyle bir izlenim bırakmıştı bende.

Ben mi yanıldım, yoksa savruldu mu Mete Tunçay. Bakın neler söylüyor, *"... laikçilik diye sivriltilen tavrı da paylaşmıyorum.*

Laikçilik ha... Türkiye'de bilimsel ilkelerle düşünmek, bilimsel ilkeleri inatla savunmak, laikçiliğin sivriltilmesi diye küçümseniyor. Bu tür küçültmeklerle bilimsel ilkeleri savunanlar sindirilmek isteniyor.

"Abant Platformu"nu savunuyor. Şöyle diyor, *"Mümin münkir çeşitli insanlar bir araya geliyorlar, ama laik kesim bu işe yeteri kadar katılmıyor diye üzülüyorum. (...) Farklı inanışlara sahip insanların bir araya gelip, memleket meseleleri üzerinde olabildiğince mutabakata varmaları ve bu değerlerin propagandasını yapmaları bir zorunluluk."*

Müminle münkir nasıl ortak bir noktada buluşabilir, "Ben, kültürel müslümanım" demekle mi.

Mete Tunçay, hiçbir çözümleme yapmadan kesin, temelsiz yargılarla konuşuyor. "Yarım hekim candan, yarım ölüm dinden eder" derler a, bu sözün hınk demiş burnundan düşmüş Mete Tunçay.

7 Mart Çarşamba

Maksim Gorki'nin *Edebi Portreler*'ni okuyorum. (Çev. Ayşe Hasanoğlu Yordam Kitap, İstanbul, 2007)

Kitabın daha başlarındayım, ama notlarım çoğaldı.

Gorki, *Karamazovluk Üzerine* adlı yazının bir yerinde şöyle der, *"Gerçeklerle, hayatın bizden beklentileriyle ilişkimiz, ateşini büyük ölçüde yitirmiştir."*

Evrensel yazar Gorki Rusya'ya anlatıyor, ama bizi de anlatıyor. Bizim de gerçeklerle ilişkimizin ateşi çoktandır söndü.

Mete Tunçay, bunun tipik belirtisi. Yalnız Mete Tunçay da değil, birçok kişide görüyorum bunu. Sözgelimi gazetelerde günlerdir kim cumhurbaşkanı olacak sorusu üstüne soluksuz yazılar yazılıyor. Hemen söyleyeyim. Bu yazıları okumuyorum.

Türkiye'nin temel sorunu şu. Bilimsel yoldan çıkartıldı Türkiye. Her kafede ücretsiz fal açılıyor.

Gorki şöyle sürdürüyor söylediklerini, *"Ruhsal sağlık, yüreklilik, aklın ve iradenin yaratıcı güçlerine inanç bize herkesten fazla gereklidir."*

Gorki'nin söyledikleri derinden sarstı beni. Paçavra gibi sürüklenen bir hayatımız var. Böyle yaşıyor çoğunluk... "aklın ve iradenin yaratıcı güçlerine inanç" söndürüldü bizde.

Ulusu ayağa kaldıracak, ulusu aydınlanma amacına odaklayacak bir irade yok. Aklın yaratıcı gücüne inanç yok çünkü.

İnsani bir ülkü yoksunluğu, yorgunluk getiriyor. Bakıyorum insanlara, bütün gün taş taşımış gibi yorgun yüzler.

Partisiz demokrasi olmaz, doğru. Ama Türkiye'de partiler ulusun partisi olamadı. Yönetici ulusun yöneticisi değil, partilinin yöneticisi.

Şu kesin. Sönen ateşi, sosyalizm alevlendirebilir. Yükselen sosyalizm alevi karşısında Türk milliyetçisi de, Kürt milliyetçisi de susar.

Özünü ırkçılığın oluşturduğu kaba, yalnızca kelimelerde kalan sosyalizmden söz etmiyorum. Bütün insanların beyin gücünü harekete geçiren, insanları modernleştiren sosyalizmden söz ediyorum.

Bu toprakları seven, bu topraklarda... Anadolu'da aydınlanmayı başlatacak bir sosyalizm.

Bunu düşünüyorum.

10 Mart Cuma

Hep yakınırız demokrasi neden yürümüyor Türkiye'de. Güneri Civaoğlu da, Mehmet Barlas da sık sık demokrasi konusuna değinirler.

Neden acaba demokrasi yürümüyor Türkiye'de. Bugün *Milliyet*'te Güneri Civaoğlu, bunun açık seçik yanıtını veriyor.

Güneri Civaoğlu'nun yazısından söz etmeden önce, kısa bir bilgi.

1980 yılının 12 Eylül'ünde ağır bir vuruşla Büyük Millet Meclisi kapatıldı. Anayasa yürürlükten kaldırıldı. Parti genel başkanları tutuklandı. Partiler kapatıldı. Sonra idamlar başladı.

Birçok insana acı çektiren, bu karanlık dönemde bu işin başında Kenan Evren vardı. Sonra cumhurbaşkanı oldu Kenan Evren.

Şimdi geliyorum Güneri Civaoğlu'nun yazdıklarına. Dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Mehmet Barlas'la dostmuş, sık sık Barlas'ın evine gidermiş. *Milliyet*'in başyazarı Mehmet Barlas da Evren'in söylediklerini "manşet" yapıyormuş *Milliyet*'te. O zaman *Güneş*'in yönetmeni olan Civaoğlu, Evren'in danışmanı Ali Baransel'e bunun "haksız rekabet" olduğunu söylemiş. Bunun üstüne Kenan Evren, Civaoğlu'na hak vermiş, onu Florya Köşkü'ne çağırmış. Güneri Civaoğlu'na "yer yerinden oynatacak" bir açıklama yapmış.

Kenan Evren, kimi siyasilerin siyasete girmelerini yasaklamıştı. Yasaklıların siyasete girmeleri için halkoyu yapılırsa, Evren yansız kalacağını söylemiş.

"Yer yerinden oynatan" açıklama bu.

Güneri Civaoğlu'nun yazısı şöyle bitiyor. *"Bu olayı aradan yıllar geçtikten sonra geride kalan yaz Ali Şen'in Bodrum'daki evinde 7 Cumhurbaşkanı Evren ve sevgili Mehmet Barlas'ın da bulunduğu masada konuştuk.*

Mehmet'in yorumu 'Ne demagoji yapmışsın' oldu.

Gülüştük."

Gazetecisi böyle olan bir ülkede demokrasi yürür mü. Meydanlarda *"Asmayalım da besleyelim mi"* diye söylevler çeken Kenan Evren'e basın yüz vermemeliydi en azından. Kenan Evren koyu bir yalnızlığa sokulmalıydı.

Haber yapma uğruna iç yabancılaşmasına uğrayan basın vicdan tartışmasına sokmadı Kenan Evren'i.

Yıllar sonra Bodrum'da bu olayı anlatıp gülmüşler. Biliyorum, söylüyorum, gelecek kuşaklar size gülmeyecek.

Ben, şimdi gülüyorum. Niye gülüyorum biliyor musunuz. Demokrasi neden yürümüyor diyenler, demokrasinin yürümediğinin nedenlerinden biri.

Bunun ayırdında olmayanlara gülünmez mi.

12 Mart Pazartesi

Insanın yaratıcı etkinliğini, nerde olursa olsun gördükte, o gün benim için güzel bir gündür.

Dün, benim için güzel bir gündü. İnsanın yaratıcı gücü bir gül gibi yaprak yaprak açıldı izleyicinin gözü önünde. Sonra yaprak yaprak açılan gül, dallı budaklı kocaman yemyeşil bir ağaç oldu, alkışlarla.

Neşe Baştürk'ün yönetiminde *İnsancıl Oyun Atölyesi*'nin *8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü* etkinliği, Berrin Taş'ın konuşmasıyla başladı.

Deneyimli olmasına karşın Berrin Taş, konuşurken heyecanlandı, bir ara sesi pürüzlendi. Bunu, Berrin Taş'ın emek sürecine bağladım. *İnsancıl Oyun Atölyesi*'nin lokomotifi *Kültür'de Kadın Seminerleri*. Berrin Taş, *Kültürde Kadın Seminerleri*'ni oturtmak için yıllarca savaşım verdi.

Burda şunu da söylemem gerekiyor. Kadının daha donanımlı olması için düzenlenen bu semiherlerden kadınlar neden kaçınır, bir türlü anlayamadım.

Açılış için konuşurken, emek sürecinin olumlu sonucu, heyecanlandırdı Berrin Taş'ı diye düşündüm.

Zeynep Alpaslan, Tekin Ağacık, Suna Can, Canan Cihan, Bülent Ergül, Aysun Kelleci, Meryem Oruç, Elif Özalp, Serap Öztürk, Deniz Saraç, Elif Şirin, Mustafa Tabak, Ayten Yılmaz, Fehim Yurdal, bu arkadaşların Yönetmen Neşe Baştürk'ün yönetiminde aylarca hazırlandıkları etkinlik, saat tam 13.00'de başladı.

Bu önemlidir. *İnsancıl*'da etkinlik duyurulan saatte kesinlikle başlar.

Etkinlik, şair Meryem Oruç'un yazdığı şiiri okumasıyla başladı. Düz bir okuma değildi bu. Oyunlaştırılmış okumaydı.

Daha sonra Tekin Ağacık'ın düzenlediği *Töre* adlı dans gösterimi başladı. Etkileyici, insanı düşündüren bir dans gösterisi oldu bu gösteri.

Daha sonra *İnsancıl Oyun Atölyesi*'nin hazırladığı kısa oyunları gülerek izledik.

Birinci Bölüm Meryem Oruç'un *Konuşma Zamanı* adlı oyunuyla kapandı.

İkinci Bölüm şiir sunumuyla başladı. Berrin Taş'la. Deniz Saraç'tan seçilmiş şiirler okundu.

Son bölüm, benim *Derisini Sırtında Taşıyan Adam*'ın gösterisiydi. Öyküyü Neşe Baştürk uyarlamış.

Bunu izlencede görmüştüm, etkinlik başlamadan önce. Bana sorsaydı, "Kendini tehlikeye atma" derdim. Bu tür uyarlamalar sakıncalıdır, hele yazarı da ordaysa...

Neyse, Neşe Baştürk, güzel uyarlamış öyküyü... Arkadaşlar da güzel canlandırdılar.

Sanat, ağırbaşlı, disiplinli bir emek sürecini zorunlu kılar. Yapaylığı, aldırmazlığı, tembelliği, cıvıklığı kaldırmaz sanat.

Dün, ağırbaşlı, disiplinli bir emek süreci sonucu, estetik bir gösteri izlendi.

Başta Neşe Baştürk'ü, bütün canlandırıcı oyuncuları kutluyorum.

14 Mart Çarşamba

Sonunda yağmur geldi İstanbul'a, azıcık soğukla... Sabah, giyindim kuşandım yağmura çıktım. Yavaş yavaş yürüyorum, ıslana ıslana...

Hasan Akarsu düştü aklıma yürürken... İki kitabı geldi Akarsu'nun. İkisi de Gerçek Sanat Yayınları'ndan.

Kitabın biri, *Gördüklerim Sizin Olsun*. Hasan Akarsu, gidip gördüğü yerleri yazmış. Gezi kitabı *Gördüklerim Sizin Olsun*.

Hasan Akarsu'nun dili güzeldir, akıcıdır. Bir şairin, bir yazarın gözüyle Anadolu'yu dolaşmak ilgi çekici.

Benim de gittiğim Akyaka için şöyle diyor Akarsu, *"12.00: Gökova Körfezi tüm görkemiyle önümüzde. Akyaka'da konaklıyoruz. Oktay Akbal'ın her zaman övgüyle anlattığı Akyaka'ya ikinci gelişimiz. Beton yapılar burada da öne çıkıyor artık."*

Akarsu doğru söylüyor. Beton yapılar bu güzel bölgeyi çirkinleştirir kısa zamanda.

Akarsu'nun dili akıcı ya, güzel anlatıyor. Oraları göresi geliyor insanın.

Hasan Akarsu'nun öbür kitabı *Bir Uzak Bir Yakın*... şiir kitabı bu. *"Şiir ayak direyecek / Göreceksiniz / Götürdüğünüz yere / Gitmeyecek şiir // İstediğiniz yerlere savrulmayacak / Savruk dizelerle / Gözden düşmeyecek / Bir çırpıda silinmeyecek // Şiir ayak direyecek / Göreceksin"* diyor Hasan Akarsu.

Boşluğa söylenmiş bir şiir değil bu. Şiiri anlamsızlaştıranlar, anlamı belli şiirlerin faşizan olduğunu söyleyenler var. Anlayamadıkları, anlamak istemedikleri bir dünyanın şiiridir yazdıkları. Yalandır yaşadıkları dünya. Marks, *"Yalnız anlaşılmış olan dünya gerçektir"* der.

Hasan Akarsu, anlaşılan dünyanın gerçek dünyanın şiirini yazıyor. *"Şiirlere karışıyorsun / Başında Istrancalar / Yüreğinde Ergene / İnsan içine çıkıyorsun"* der Hasan Akarsu.

İnsan içine çıkacak bir şair Hasan Akarsu. İnsan için yazıyor çünkü.

15 Mart Perşembe

Bugün İstiklal Caddesi'nde bir yere gidiyordum. Kafenin önünden geçerken, içerde iki erkek gördüm. Bir masaya oturmuş konuşuyorlardı. Birbirleriyle değil, cep telefonuyla.

Kimileyin şöyle oluyor. Yanımda yürüyen biri "Nasılsınız" diyor, ben de "Siz nasılsınız" demek için dönüyorum, meğer kişi, telefonla konuşuyormuş.

Lokantada görüyorum. İki kişi geliyor, biri kız, biri erkek. Masaya oturup cep telefonlarını çıkarıyorlar, yemek boyunca konuşuyorlar.

Şöyle de oluyor. Biri hızla kalkıyor masadan, kimsenin duyamayacağı köşelere gidiyor. Fıs fıs orda konuşuyor.

Kimisi onca kişinin içinde yalan söylüyor. Taksim'de yemek yiyor, "Karaköy'de vapurdan iniyorum" diyor.

Gidip, "Niye yalan söylüyorsun" desem, biliyorum diyeceğini, "Ne karışıyorsun bana. Benim özel işim bu" diyecek.

Herkesin içinde yalan söyleyen şöyle çıkarım yapıyordur. "Burda beni tanıyan yok. Kime yalan attığımı da bilmiyorlar."

Tüfekle mertliğin bozulduğu söylenir. Cep telefonu bozukluğu pekiştirdi.

20 Mart Salı

Şöyle düşünelim. Diyelim, bir ayakkabım var, altı delinmiş. Ayakkabı satan bir mağazaya gidiyorum, parasız ayakkabı istiyorum. Vermiyorlar. Bunun üstüne basın "Vicdansız ayakkabıcı" diye olayın üstüne gider mi.

Gitmez.

Peki ama, buna benzer kimi olayların üstüne niye gidiyor basın. İşte bir haber. Bir kadın Zeynep Kamil'de ikiz doğuruyor. İkizlerden birinin küvezde tutulması gerekiyor. Zeynep Kamil'de yeterli küvez yok. Özel sayrılar evine gönderiliyor. Orda 10 bin YTL isteniyor. Aile parayı bulamıyor. Bebeği almak istiyor. Bu arada üç gün geçmiş. Aileden 11-12 YTL isteniyor. 400 YTL ödeniyor, kalanı içinde senet veriliyor.

Bütün bunlar olup biterken bebek ölüyor. Bunun üstüne özel sayrılarevi "vicdansız" oluyor.

Ayakkabıcı "vicdansız" olmuyor, özel sayrılar evi "vicdansız" oluyor.

Bayanlar, baylar, kapitalizm "vicdan"la yürümez, kârla yürür. Ayrıca Marks'ın belirttiği gibi vicdanları da satın alır kapitalizm.

Basın, özel sayrılar evine "vicdan"la vururken, kapitalizmi saklıyor.

21 Mart Çarşamba

Cumartesi günü Nazım Hikmet Kültür Merkezi'nde Yılmaz Elmas'ın 70. yaş gününü kutladık.

Yılmaz Elmas öğretmendi. Bu ülkeye yüzlerce çocuk yetiştirdi.

Yılmaz Elmas yazardı. İnsani kültüre büyük katkısı oldu.

Yılmaz Elmas kişilikli bir insandı.

Pazar gününden beri basına bakıyorum. Küçük de olsa bir haber çıkar mı diyorum. Çıkmadı.

Yılmaz Elmas, tapon romanlarla star sistemi içinde olsaydı, yayınevlerine para kazandırsaydı, insanın estetik bilincini dumura uğratsaydı, en azından yarım sayfalık haber olurdu. Ama, insan için, insanın esenliği için savaşım verirsen, görmez seni basın.

Görsün mü istiyorum. Hayır. Görmeyişinin saptaması gerekiyor. Sağda solda özgürlük, sanat, sanatın önemi diye konuşurlarken rast gelirsem, ağızlarını tıkamak için. Değilse, tarihe not düşmek zorunlu. Şimdi yaptığımda bu.

Yılmaz Elmas'ın 70. yaşı için düzenlenen kutlama güzel oldu. Umudu pekiştirici bir kalabalık vardı toplantıda.

Star sisteminin yoğun psikolojik saldırısına karşın kırılmayan, boyun eğmeyen bir insan topluluğu var. Yeterli mi bu, Hayır, yeterli değil. Ama var. Yılmaz Elmas için geldiler. Yılmaz Elmas'la duygulandılar. Yılmaz Elmas'la sevindiler.

İnsandan insana aracısız bir sevgiydi bu. İnsanla insan arasında, çıkar, hesap kitap yoktu.

Bu sevgi, star sistemi yapılanmasında yer alanlarda yoktur. Yazdıkları her tümcenin, söyledikleri her sözün bir önü, bir arkası vardır. Yermeleri de, övmeleri de düzmedir. Hak etmedikleri bir hayatın korkusu, her eylemlerine yansır. Hayatlarının bütün çizgileri eğridir. Tek bir düz çizgileri yoktur. Bir ordadırlar, bir burdadırlar.

Yılmaz Elmas'ı bir kez daha kutluyorum. Eğilmeden, dik yürüyen, kültür emekçisi Yılmaz Elmas'ı...

26 Mart Pazartesi

Avrupalı olmak ya da olmamak... benim böyle bir sorunum olmadı. Dünyanın hiçbir bölgesine üstünlük tanımadım. İnsani değerleri çıkış yerine bakmaksızın içselleştirdim, bunu, insanın başarıları saydım. İnsani olmayanları da eleştirdim, dışladım.

Niye söylüyorum bunları. *Cumhuriyet*'te bir haber okudum. Şöyle deniyor haberde, *"AB Dönem Başkanı Almanya'nın Başbakanı Angela Merkel, demokrasi, insan onurunun korunması ve düşünce özgürlüğü gibi konuların AB'nin temel değerleri olduğunu ve bu değerlerin kendi inancına göre Avrupa'nın Hıristiyan ve Yahudi kökenli geçmişine dayandığını söyledi."*

Merkel, orda burda tekleyen burjuva demokrasisine demokrasi diyor. Burjuva demokrasisinin sorunları retorikle çözülmez Bayan Merkel.

İnsan onuruna geldikte... Milyonlarca Avrupalının bilincini dumura uğratmak insanlık onuruyla bağdaşır mı.

Bugün *Hürriyet*'te bir başka haber, *"Alman Kızıl Ordu Fraksiyonu'nun eski lideri Birgitte Monhsupt kurban ailelerinin itirazına rağmen dün afla serbest bırakıldı.*

Hürriyet daha sonra bilgi veriyor bu örgütle ilgili, şöyle diyor, *"Monhaupt, RAF'ın ikinci nesil liderlerindendi. Örgütün kurucuları Ulrike Meinhof, Andreas Baader, Jan-Carl Raspe ve Gudrun Ennslin'in yakalanıp hapiste intihar etmelerinin ardından Christian Klar ile liderliği üstlenmişlerdi."*

Neymiş... hapiste kendilerini öldürmüşlermiş. Bu o dönemde çok konuşulmuştu, kimseye de inandırıcı gelmemişti.

Bayan Merkel, bu konuda inandırıcı açıklama yapabilir mi acaba.

Rémi Brague şöyle der, *"Avrupa için tehlike dışardan gelemez. Şu basit nedenden ötürü ki, Avrupa bir 'içerisi' diye düşünülemez. Tehlike, işte şöyle bir görme biçimindedir; bir defa kendinizi kapalı bir mekan olarak gördünüz mü, dışta olan her şey artık sadece bir tehdit olarak görünebilir. (...) Avrupa için tehlike, karşısında kendini yabancı ve aşağı hissettiği şeye başvurmaktan vazgeçip, kendi hesabına vaaz vermek, kendini kendi özelliği içinde örnek diye göstermek olacaktır."* (Rémi Brauqe, *Avrupa: Roma Yolu*, Çev. Betül Çotuksöken, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1995, s.182-183)

Bayan Merkel, vaaz vereceğine, bu konularda azıcık bilgilense iyi olur.

29 Mart Perşembe

Kemal Bekir önerdi Hıfzı Topuz'un *Başın Öne Eğilmesin* adlı eserini. (Remzi Kitapevi, İstanbul, 2006). Önerdiği de iyi oldu. *Başın Öne Eğilmesin*, yalnızca Sabahattin Ali'nin romanı değil. Çok partili döneme girişin sancılarını da anlatmış Hıfzı Topuz. O dönemi anımsattığı için önemli bir eser *Başın Öne Eğilmesin*.

Eserin *Görüşler, Yeni Dünya, Tan ve 4 Aralık* adlı bölümünde Hıfzı Topuz *Tan* gazetesinin nasıl yıkıldığını anlatıyor. Bu, yalnızca *Tan*'ın yıkılışı değil, demokrasinin, özgürlüklerin yıkılışı.

Neden yıkılıyor *Tan*. Sabiha Sertel, *"Türkiye hür bir dünyada hür bir vatan olmalıdır"* dediği için yıkılıyor *Tan*.

Hüseyin Cahit Yalçın 3 Aralık 1945'te *Tanin*'de *Kalkın Ey Ehli Vatan* adlı bir yazıyla halkı kışkırtıyor. Şöyle diyor Yalçın, *"... Bunları susturmak için cevap hükümete düşmez. Söz, eli kalem tutan bütün gazetecilerin ve hür vatandaşlarındır."*

Bu arada CHP İstanbul İl Örgütü d eboş durmuyor, *"hür vatandaşları" Tan*'ı yıkmaları için örgütlüyor.

O *"hür vatandaşların"* çocuklarını daha sonra Kahramanmaraş'ta, Çorum'da, Sıvas'ta, Gazi'de gördük.

Sabahattin Ali'ye geldikte... 3 Şubat 1947'de, *Markopaşa*'da şöyle diyor *Sabahattin Ali, "Dünyanın neresinde bir gericilik varsa dört elle sarılıyorlar. (...) Çünkü onların kanaatlerince, bu millet ne kadar uyuşturulursa, kendi hak edilmemiş ekmeklerini o kadar emniyetle yiyeceklerdir."*

Sabahattin Ali'nin bu saptaması hiç değişmedi Türkiye'de. Hak etmedikleri ekmekleri güvenle yemek için ulusun bilincini uyuşturdular.

Hıfzı Topuz emperyalist ABD'nin, yalanla nasıl Türkiye'yi tutsak aldığını pek güzel anlatmış.

Daha sonra Sabahattin Ali'nin kamyon serüvenini anlatıyor Hıfzı Topuz. Kamyon serüveninden sonra yurt dışına çıkma düşü... Sabahattin Ali 31 Mart Salı günü yola çıkıyor. Ali Ertekin onu Bulgaristan'a geçirecek. Bu tarihten sonra Sabahattin Ali'den haber alınamıyor. 12 Ocak 1949'da basın Sabahattin Ali'nin ölümünü duyuruyor.

Sabahattin Ali'nin işkencede öldüğü sanılıyor.

Hıfzı Topuz, dönemi yansıtan güzel bir kurguyla anlatmış Sabahattin Ali'yi.

İçim burkula burkula okudum kitabı.

Tan'ın yıkılışı... ilerici profesörlerin üniversitelerden atılışı, faşistlerin rektör Şevket Aziz Kansu'yu parçalamaya kalkışmaları.

Peki bunlar kimin iktidarında oluyor. CHP'nin iktidarında. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü.

İnönü, Türkiye'de çok partili siyasete kapı açarken "saha temizliği" yapıyor. Kan kusturuyor ilericilere.

Hıfzı Topuz'un *Başın Öne Eğilmesin* adlı eserinin bugün için önemi şurda. ABD'den AB'den bir şeyler ummak boş bir düştür. N'apacaksak kendimiz yapmalıyız. Bu, birincisi.

İkincisine geldikte, insan için, özgürlük için savaşım verenler er geç taçlandırılır. Buna karşı çıkanlar kargışlanır.

30 Mart Cuma

Gece... sessizlikte Mozart'ı dinlerken... hüznün içinden çıkan kıvılcımları duyumsuyorum. Mozart'ın yoksulluğu... Mozart'ın acıları yüreğimi dağlıyor.

Üzülüyorum.

Gecenin bir saatinde kalkıp gitsem, Mozart'ın savaşımına katılsam, gericilere karşı birlikte savaşım versek... Mozart'ın düşlediği dünyayı kursak.

Mozart'ı dinlerken yine düşlerle yaşıyorum. Bir yıldız hızla yaklaşıyor. Kartallar yüksek dağlardan

havalanıyor. Binlerce at, dörtnala... Bütün silahlar parçalanıyor.

Yeni bir dünyayı Mozart'ın müziğiyle kuruyoruz... Mezarı bile bilinmeyen Mozart'ın müziği, eşitlikçi dünyanın kuruluşuna katılıyor.

Müziğin hüznünden çıkan kıvılcımlar, yeni bir dünya için pas tutmuş, yozlaşmış bu dünyayı ateşe veriyor.

Yeni bir dünya çıkıyor alevlerin içinden Mozart'ın müziğini dinlerken.

Bakın ne diyor Ahmet Say, Mozart için, *"Mozart'ın yaşam öyküsü, tarihin en büyük sanatçılarından birinin soylular sınıfıyla olan bağını ilk kez koparıp atması yürekliliğini gösterir. Bu yaşam, onun müzik aracılığıyla anlattıklarının yanı sıra, insanlığın geri düşüncelerden kurtulma mücadelesinin kendi çağındaki parlak örneğini oluşturmuştur. Aristokrasinin güdümünden kopmanın bedelini maddi ve manevi acılar çekerek ödeyen bestecinin hüznü, kimi yerde müziğine de yansımıştır. Oysa, Mozart'ın yaşam öyküsü, aslında bir zaferin öyküsüdür. 35 yaşında yoksulluk içinde öldüğü için bu yaşam, maddi koşullar yönünden kazanılmış bir zaferin değil, özellikle son yıllarda bestelediği eserlerinde görüldüğü gibi manevi bir zaferin öyküsüdür. Sanatıyla Aydınlanma'nın eşitlik, özgürlük ve kardeşlik duygularını simgeleyen Mozart, büyük iddialarda bulunmamış, bir çocuk gibi davranarak 'saf temiz insan'ı temsil etmiştir. "* (Ahmet Say, *Müzik Ansiklopedisi 2*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 2005)

Mozart, çağımızda burjuva sınıfına karşı çıkardı. Burjuva sınıfından beslenmezdi.

Mozart, örnek alınması gereken bir sanatçıdır.

Şimdi şunu söylemek zorunlu. Burjuva sınıfının koltuklamasıyla starlaşan bir yazarın, bir şairin Mozart'ı, dinleme hakkı yoktur. Çünkü böylesi birinin ürünlerinde eşitliğin, özgürlüğün, kardeşliğin izleri yoktur.

Burjuva sınıfının koltuklarında starlaşan yazarın, şairin ürünü, aslında tırıldır. Hem biçim açısından tırıldır, hem içerik açısından tırıldır.

N'aparlarsa yapsınlar, isterlerse orda burda "sempozyumlar" düzenlesinler, bu doğruyu değiştiremezler.

Onların Mozart'ı dinleme hakkı yoktur.

İbn Rüşd'ü sürdüler. Bruno'yu yaktılar. Galileo'yi korkuttular, Mozart'ı aç bıraktılar. Ama güzel bir geleceğe doğru yürüyor insanlık.

İnsanlığın ilerleyişini önleyemediler.

Bugün burjuvazinin koltuğunda insanlığın ilerleyişini durdurmak isteyen "sanatçılar" da, bu yürüyüşü durduramayacak.

Hiçbir ödül, hiçbir "sempozyum" onları geleceğe götürmeyecek. Geleceğin aydınlığında yok olacaklar.

ÇOCUK PENELOPE'NİN MASALI

Pislik şeytanı Lögar ağlıyordu
Ağladıkça iğrenç bir koku
Yayılıyordu dünyaya

Yutmuştu çocuk Penelope'yi
Bu kadar da pis olamazdı
Bu lağıma düşmüş dünya

Gündüzleri kim örecekti şimdi
İnsan suratlı hayvanların boynuna
Vicdan tasmasını

Geceleri sökecekti
İnsanların kalplerniden
Bencillik ağını

Dilarasının cesedini gördü
Uzak bir gelecekten gelen
Kızıl Odysseus

Ağladı yüzyıllarca
Sular seller gibi aktı gözyaşları
Temizlendi dünya

Mustafa TABAK

DÜZELTME

Geçen sayıda yayımlanan Orhan İyiler'le söyleşiye katılan Dilek Yılmaz'ın adı teknik yanlışlık dolayısıyla söyleşide yer almamıştır. Dilek Yılmaz'la okurlarımızdan özür dileriz.

Merhaba,

BUGÜN BİR MAYIS

olduğunu anımsa
ateşin alnını ısıtan ter
ipeğe yumuşaklık bağışlayan hüner
böyle bir şey içindir
baharı bahar kılan üveyik
şafağa dokunan gül

olduğunu anımsa
suların ayartılmış kipinde
eylemlerin vardır senin
patlayan tohumlar gibi göğün altında
yağmurun sustuğu dilden taşar
gülün dokunduğu şafaktan

olduğunu anımsa
bugün bir mayıs
sesin yakışır dünyaya
dillenir söylencesi bitmeyen bir kavganın
birleşir ve çoğalır
dünyanın bütün emekçileri

Cafer YILDIRIM

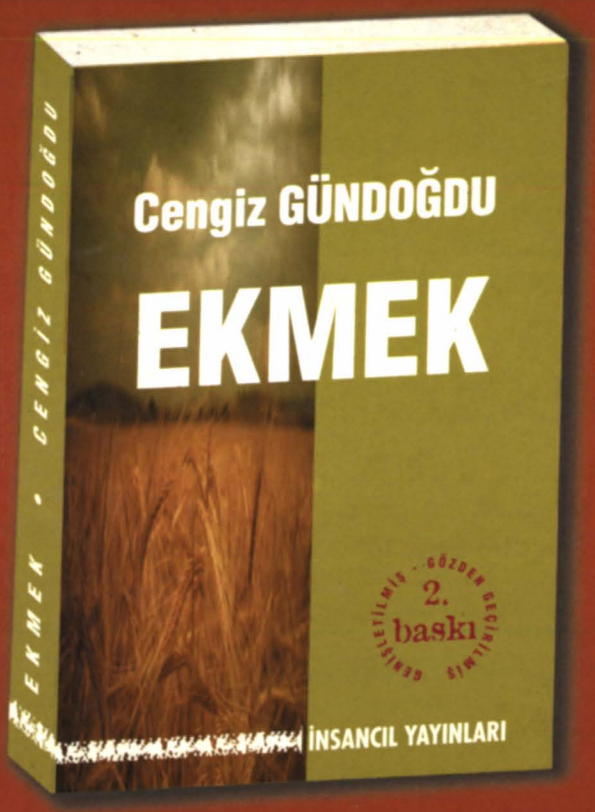

18 YTL

"Cengiz Gündoğdu yeni çıkan Ekmek (İnsancıl Yayınları) adlı kitabında star sisteminin ne olduğunu, kimlerin bu adla anıldığını, kısa süre içinde nasıl sönüp gittiklerini anlatıyor. Star sayılan yazarların, romancıların, şairlerin, nasıl yaratıldığını... Tek tek adlarını vererek, star olma yolunda nasıl başarı kazandıklarını..."

Oktay AKBAL

"Cengiz Gündoğdu'nun deneme ve eleştirilerini topladığı Ekmek adlı kitabını okuyorum. (...) Cengiz Gündoğdu, Güven Pamir'in deyimiyle, "örgütleyen, dik" bir yazar. Sözünü dudaktan esirgemez. Edebiyatta star sistemine karşıdır. Şişirilmiş yazarların başbelasıdır. Onun için medya yalakaları onu pek sevmezler."

Ruşen HAKKI